

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

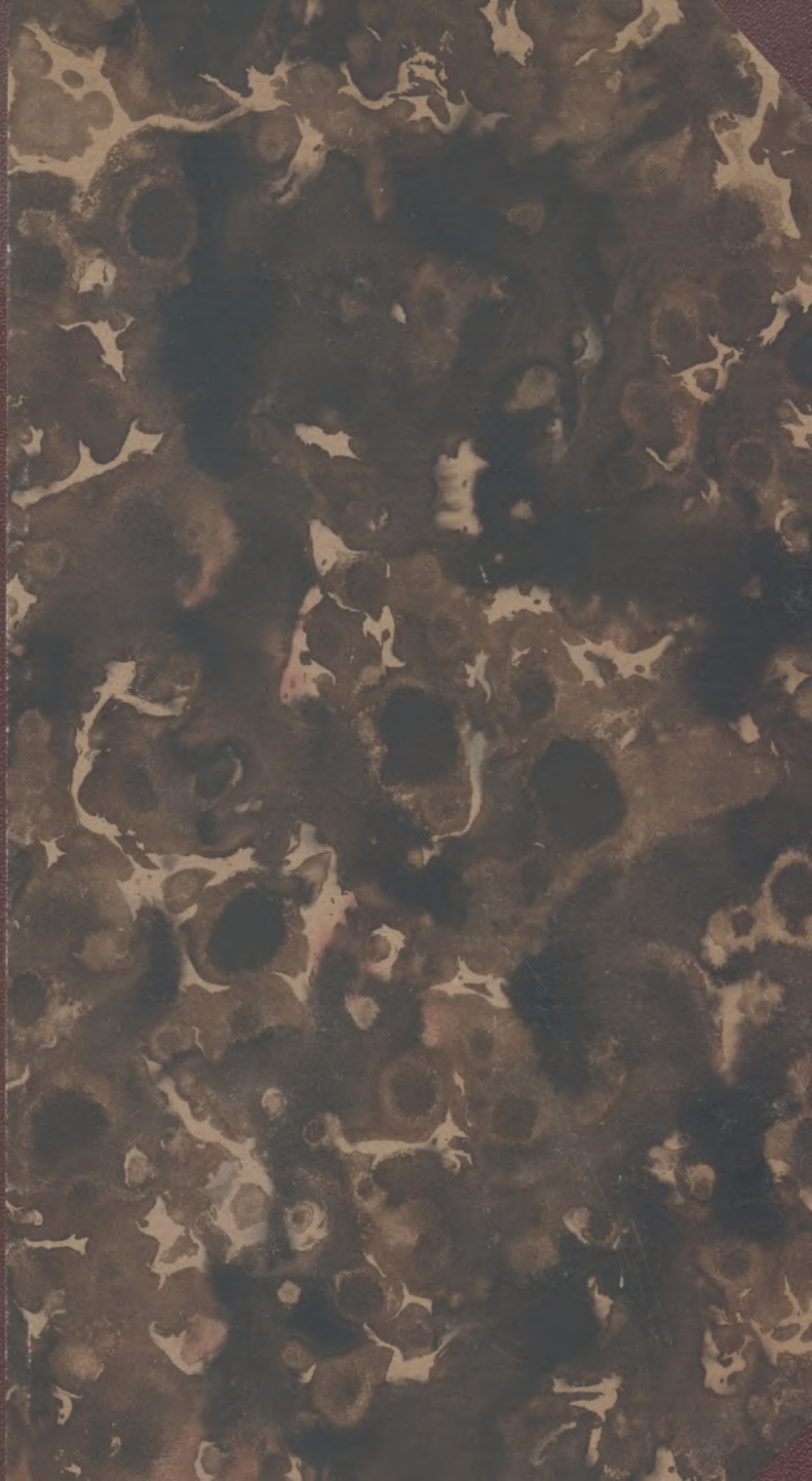
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

JULIUS FRIIS-HANSEN

Født den 29. Septbr 1856.

Død den 5. August 1905.

JULIUS FRIIS-HANSEN

AF

A. FIBIGER

O. LOHSE — KØBENHAVN 1920

FRU ANNA FRIIS-HANSEN
OG HENDES BØRN
TILEGNET

A. F.

INDHOLD

	Side
Forspil	5
Barndom og Ungdom	8
Lyngby 1882—1890	15
Bornholm 1890—1896	26
København 1897—1905	38
Julius Friis-Hansen, Manden selv	52
Troen	53
Bønnen	81
Uddrag af Bladartikler af Friis-Hansen	96
Friis Hansens Bøger	103
Hjemgang til Gud	108
Efter Døden	122
Begravelsen (Efter »Københavns Kirkesag«)	129
Vennemødet i K. F. U. M. (Efter »Københavns Kirkesag«)	145
Mindesmærket (Efter »Kristeligt Dagblad«)	151

FORSPIL

Vort første egentlige Møde fandt Sted en Dag sidst i Juli 1897. Han stod oppe paa Trappeafsatsen udenfor sin 3die Sal i Frederiksborggade 41, hvor han boede ene, midlertidigt, medens hans Familie endnu var paa Bornholm. Men jeg havde været inde i hans Stue og havde set et vidunderlig smukt Billede af hans Ungdoms Brud og en lang Række af dejlige Barneskikkelser, og vi havde talt sammen om min Fremtidsgerning som Præst i København, og jeg havde givet ham mit definitive Ja og meldt mig til Tjeneste fra 1ste Oktober under Københavns Kirkefond.

Saa var det, han fulgte mig ud og stod deroppe ved Døren, straalende glad. Og da jeg allerede var nede ad den første Række Trin, vendte jeg mig paa Afsatsen op imod ham. Og med en sidste Fortvivlelsens Reaktion mod at komme til København, — omtrent som naar man ser de ufrivillige Trækninger hos den, der allerede har modtaget det dræbende Slag; men i hvem Livskraften endnu reagerer, — udbrød jeg: „Det havde De alligevel ikke ventet den Dag, vi første Gang mødtes i Sdr. Onsild!“

Da var det, jeg først rigtig *saa* ham, som han stod deroppe foran sin Dør. Hans Ansigt oplaredes pludse-

lig af et Smil, — intet Menneske, jeg har kendt, har kunnet smile som Friis-Hansen, det var bogstavelig talt som om et Væld af Solskin blev gydt over hele hans Skikkelse, — og saa sagde han: „Naa, det tror De! Jo, den Sag har længe været i Orden, det havde jeg forlængst faaet Vished om fra Gud!“

Og saa uvillig jeg end var stemt, baade mod hele Sagen og mod ham som Sagvolderen, blev jeg dog uvilkaarlig bøjet under en stærkere Magt. — Hans stærke, sejrssikre Tro, der gennem hans Smil aabnede sig for mig, overvandt mig og betog mig — nolens volens, — fordi den mødtes med en Trang i mit eget Hjærte til at faa den guddommelige Kærligheds Besegling paa, at Sagen var fra min himmelske Fader. Dertil kom hans egen Glæde, der straaledede ud fra hele hans Skikkelse, kort sagt: *ham selv*, som han stod for mig deroppe paa Trappeafsatsen, stor og stærk og omstraalet af dette lysende Smil. Ja, da *saa* jeg egentlig for første Gang Friis-Hansen, og da blev jeg en modvillig Elsker af ham, hans Tro, hans Godhed, hans straalende Glæde kunde ikke andet end vinde mig. Og siden blev dette Kendskab til Venskab, og atter fra Venskab til Kærlighed, en inderlig, uskrømtet, aldrig blegnet Kærlighed, en Discipels Kærlighed til Læreren, og — tør jeg nok sige — en yngre Vens Kærlighed gengældt af den ældre, erfarne og overlegne Ven.

Og det er ud af denne usvækkede Kærlighed, jeg nu, femten Aar efter hans tidlige Død, har taget mig for at følge mange Venners Opfordring og mit eget Hjærtes Tilskyndelse til at prøve paa at tegne et Billede af vor bortgangne Ven; thi Tiden iler jo, hans Minde bleges for mange af dem, der kun kendte ham flygtigere,

og—som *Ricard* sagde til mig en Gang i Fjor: „Nu *skal* du gøre Alvor af det; thi allerede nu træffer man mange unge i K. F. U. M., for hvem Friis-Hansen kun er et Navn; men ikke den levende Skikkelse, vi har kendt og elsket.“ — Og saa gaar jeg da til Værket i Jesu Navn!

Jeg skylder en stor Tak for mange Oplysninger til hans trofaste Ungdomsven, Stiftsprovst, Dr. teol. *H. Us-sing*, og særlig naturligvis til hans Enke, Fru Pastorinde *Anna Friis-Hansen*.

Da jeg tilskrev hende, at nu gik jeg i Jesu Navn i Gang med Værket og spurgte, om hun vilde være med til at bede om, at Bogen maatte lykkes Gud til Ære og hans Folk i Danmark til Velsignelse, svarede hun: „Jeg svarer tre Gange: Ja, Ja, Ja! Herrens Aand vejlede Dem til at træffe det rette!“ Og idet hun udtaler sin Glæde over paany at faa bekræftet, at ogsaa andre bevarer ham i saa trofast og kærligt Minde, tilføjer hun: „*Søren Kierkegaard* siger et Sted: „At leve i Erindringer er det fuldendteste Liv, der lader sig tænke; Erindringeren mætter rigeligere end al Virkelighed, og den har en Tryghed, som ingen Virkelighed ejer,“ — ja, jeg kan underskrive det, men dog: ak, Livet, Livet!“

Ja, vi forstaar dette Hjærtesuk fra hans trofaste Hustru; men da skal det være hendes Trøst og alle vores, som tabte saa meget ved vor Vens tidlige Bortgang, at Erindringeren ikke blot har „en Tryghed, som ingen Virkelighed ejer;“ men at den tillige for alle Guds Børn har en stærk Forjættelse fra Kærlighedens Gud om et frydefuldt Gensyn og et levende Haab ved Jesu Kristi Opstandelse fra de døde.

BARNDOM OG UNGDOM

JULIUS FRIIS-HANSEN var fra Lolland og udgaaet af en Landmandsslægt, der dog har ældgamle Slægtsforbindelser i Præste- og Embedsmandskredse i Ribe. Hans Fader var Forpagter af *Ødegaard* ved Saksøbing, som hørte under Baroniet Guldborgland, og her blev han født den 29de September 1856. Han voksede op i en lykkelig Barndom i et godt Hjem; hans rigt udrustede Moder lærte ham som lille at folde Hænderne i Jesu Navn, og tidlig blev hans Hjærte vendt mod Lyset fra det høje. Et Udtryk for denne Drengens Ærbødighed for det hellige var det ogsaa, at han en Gang spurgte sin Moder: „Hvad skal jeg gøre, naar vi kommer forbi en Kirkegaard?“ Moderen studsede lidt; men svarede saa: „Saa kan du jo folde dine Hænder,“ og det gjorde han da altid i Fremtiden.

Han arvede i det hele taget mange Evner og Interesser fra sin originale og højt begavede Moder.

Han var født som det ældste Barn af en Søkendeflok paa i alt fem. Og han var af sin fromme, stærke Moder som saa mange andre „kastet paa Herren fra Moders Liv.“

Hun fortalte mig, at da hun bar ham under sit

Hjærte og saa ofte talte med Herren om sit ufødte Barn, var det særlig *Johannes Døberens* Skikkelse, der stod for hendes Sjæls Øje, og — føjede den gamle Dame til — hans Liv kom jo ogsaa i mange Maader til at ligne hans. Han kom jo ligesom Johannes til at leve et kort, stærkt bevæget og indholdsrigt Liv; blev ligesom Johannes en Vejbereder for Herren og fik ligesom han en brat Død.

Iøvrigt var han et ildfuldt Barn, der vilde, hvad han vilde, altid havde saa meget for og altid vilde han paa-virke andre.

En Gang havde han faaet Lov til sammen med sin et Aar yngre Broder *Nikolaj* at besøge Sakskebøbing, hvor der var Marked, en stor Begivenhed for Egnen. Hver af Drengene havde en Krone med. Da de kom hjem, viste det sig, at Nikolaj for *sin* Krone havde købt en lille Ting til dem alle derhjemme (det var i de Tider, der var Forslag i en Krone!), medens Julius, der skulde se alt, hvad der var at se paa Markedet, havde brugt sin Krone til alle disse Mærkværdigheder.

Da Resultatet blev gjort op, og Nikolaj viste sine Herligheder frem, bl. a. en Hund, der kunde hoppe, stod Julius lidt og filosoferede. Saa sagde han: „Mor, vi har i Grunden moret os lige godt begge to, han har nu glædet andre, men jeg har glædet mig selv!“

Han blev i 1868 sat i den lærde Skole i Nykøbing paa Falster, og skønt han ikke gjorde sig videre gældende i Skolen, blev han dog *Student* i 1874, 18 Aar gammel. Dr. *P. D. Koch* siger, at „der var noget vist tungt over ham i Skolen, og han havde svært ved at blive Herre over Formen, enten det gjaldt den danske Stil eller en Assaut i Fægtesalen. Men allerede den

Gang mærkedes han af den Alvor, Dybde, Renhed og Kraft, som senere karakteriserede ham.“ Og iøvrigt var han interesseret nok, fuld af Liv og Lyst og altid lysvaagen. Hans Moder fortalte mig, at han var saa fuld af alskens Ideer, at hun en Tid virkelig var bange for, at han skulde gaa hen og blive Sværmer!

Han var — som sagt — altid uhyre ivrig for at hjælpe og paavirke andre.

Det var ikke blot et karakteristisk Udslag heraf, da han som Student var *saa* ivrig for at faa andre med ind i Arbejdet for Guds Rige, at han indfandt sig hos en af sine Kammerater (den senere Biskop *Sørensen*) selv samme Dag som denne var bleven Kandidat, for at hente ham med til Søndagsskolearbejdet; men hans nidkære Iver gav sig ogsaa Udslag allerede i Drengenaarene. I Nykøbing havde en Skomagerdreng en Gang taget en Krone fra ham. Julius satte sig for at hjælpe Drengen igennem til at bekende sin Synd. Han vilde ikke prygle ham; men han baksede saa længe med ham i indtrængende Samtale, at han til sidst fik Sandheden frem.

Han og hans Broder købte, mens de gik i Skole i Nykøbing, en Gang som Julegave en Hest af Gibs til at stille paa Kakkellovnen. Da de kørte hjem til Juleferien — naturligvis paa aaben Vogn — var Fingrene nær frosne af Drengene ved at sidde og holde paa den skøre Julehest, indtil Kusken endelig forbarmede sig over dem og sagde: „Nu kan I holde paa Tømmen, saa skal jeg holde paa Hesten.“

Julius elskede især to Ting: Musik og Landvæsen. Denne sidste Interesse kom ham i høj Grad til Gode, da han siden først i nogle Maaneder kunde overtage Sty-

ret af den store Gaard efter Faderens Død og senere selv blev Landmand som Præst paa Bornholm.

Folkene paa Gaarden elskede ham; den høje, slanke Knøs, der alle Vegne lyste op med sit Smil, og altid med sit gode Sind var parat til at tage et Tag med, vandt deres Hjerter, og da der holdtes Fest paa Gaarden for den nybagte Student, stod en gammel 60-aarig Husmand op og holdt en Tale for Student Julius, deres allesammens Ven. Og da han siden som teologisk Kandidat holdt sin første Prædiken i Majbølle Kirke, bad alle Gaardens Folk om at faa fri for at kunne tage hen og høre ham. Der blev nu spændt to Vogne for, og alie kørte til Kirke; kun hans Moder blev hjemme hos den syge Fader.

Som Student valgte han det teologiske Studium uden synderlig Tradition i Slægten, men ikke uden Paa-virkning af sin Moder (der havde dog været adskillige Præster i Slægten Friis, og paa mødrene Side var Biskop Faber i Odense beslægtet med ham). Men iøvrigt gik det vel med ham som med saa mange andre: de blev Præster, fordi *Gud* vilde have dem til det. Og det er da ogsaa det bedste Kald til den Gerning.

Der forlyder intet om, at han havde noget særligt ud af sin Universitetstid; der fik han, hvad han behøvede for sin Hjærnes teologiske Uddannelse; men Føden for sit Hjærte søgte han i St. Johannes Kirke, hvis ildfulde, første Præst *Rudolf Frimodt* den Gang stod i sin fulde Kraft, † 1879.

I den overfyldte Kirke fandt han snart sin faste Plads — sammen med to andre Studenter, nuværende Sognepræst *Steenstrup* og Dr. med. *P. D. Koch* — ved den højre Pille indenfor Døren, og her oplevede Friis-

Hansen sin Omvendelse. Dette skete ikke uden en dybtgaaende Sjælekamp, hvori han — som den stærke Personlighed han var — blev sønderlidt mellem Tvivl og Tro; men — som den redelige, sandhedskærlige Personlighed, han ogsaa var — kunde Striden ej heller vare længe. Sandhedens Konge drog ham, og han overgav sig og gav sig *helt* til Jesus. Han fik Vished om sine Synders Forladelse og Guds Aands Besegling, der vidnede med hans Aand, at han var et Guds Barn. Dette skete ved en Altergang i St. Johannes Kirke.

Ikke længe efter døde Pastor *Frimodt*, og Friis Hansen priste ham lykkelig, fordi han fik Lov at gaa bort midt i sin Kraft og ønskede, at det samme maatte tides ham selv.

Da han saa i 1880 var bleven *teologisk Kandidat* med første Karakter, kastede han sig straks med sin nyglødende Troskraft ind i Arbejdet for Guds Rige. Han boede paa Borchs Collegium og tjente sit Brød ved at give Undervisning; men al sin Fritid anvendte han til frivilligt Arbejde i Guds Rige. Han tog fat i Københavns indre Mission og var blandt de første Ledere i *Søndagsskolevirksomheden*, endvidere tog han Del i *Diakonissestiftelsens Menighedspleje*, som lededes af Søster *Ellen Sass*, og var ogsaa i dette Arbejde en Foregangsmand, og han praktiserede Fattigplejen i den Grad, at han en Vintermorgen gav sin Overfrakke bort til en frysende Stakkel, — han mente, han selv kunde bedre taale at fryse.

For at kunne give mere bort, levede han i den største Nøjsomhed, hans personlige Fornødenheder var saa smaa, at hans Moder en Gang sagde om ham til hans Børn, at han mente at kunne leve ligesom Johannes

Døberen „af Græshopper og vild Honning“, og han paa-
drog sig ved denne spartanske Levevis en Mavesyg-
dom, som han vilde kurere ved at sulte sig; men da
han kom hjem i Ferien, ordinerede Lægen ham en
kraftig Bøf! Sygdommen bedredes i Virkeligheden først
i hans sidste Leveaar; men han forvandt den næppe
helt, og maaske var den med til at lægge Grunden til
hans tidlige Død.

Ved Siden af hans Virksomhed i det praktiske Kir-
keliv drev han ogsaa med Iver og Dygtighed *viden-
skabelige Studier*, men opgav dog Tanken om den
egentlig videnskabelige Løbebane, for at den ikke
skulde nære hans Forfængelighed. Det var især Re-
formatorernes Tid og de lutherske Fædres Dogmatik,
han kastede sig over. De stærke, noget tunge Toner
forstod han, de gav Genlyd i hans eget stærke, noget
tunge Sind. Jeg hørte ham en Gang i Studenterhjem-
met tale om Reformatorernes Syndsbegreb, det var et
Foredrag ved et Præstekursus, og han gjorde det med
en overlegen Dygtighed og ud fra et dybt Kendskab.
Jeg mindes, hvor det laa ham paa Sinde, at dette Fore-
drag skulde blive en Hjærteprædiken for Præsterne,
og jeg tænkte ved mig selv, at der dog sikkert ikke
var nogen nulevende, der havde en saadan Indsigt i
disse Ting, og at det vilde være Skade, om han ikke
fik givet os en Bog herom, skrevet ud fra Livets Syns-
punkt og i vor Tids Aand og Sprog; men det naaede
han desværre ikke, og al denne Viden gik med ham i
Graven.

Endvidere tog han levende Del i Arbejdet blandt
Studerterne. Han var den egentlige Ophavsmand til
og Stifter af „*Akademisk Missionsforening*“ i 1882, og

denne var i en Aarrække Centrum for det kristelige Studenterarbejde og den Spire, hvorfra senere saa meget andet har udviklet sig i det kristelige Studenterliv.

Hedningemissionen havde ogsaa tidlig hans varme Interesse, og han omgikkes en Tid med alvorlige Tanker om selv at gaa ud som Missionær. Han opsøgte i denne Anledning Santal-Missionæren *L. Skrefsrud* under et af dennes Besøg her hjemme; men hans ret alvorlige Mavesaar hindrede ham dog i at faa disse Planer virkeliggjorte.

Ved Siden af de lutherske Reformatorer studerede han ogsaa paa denne Tid ivrigt *Søren Kierkegaard* og følte sig i mangt og meget beslægtet med denne Karakter, der var saa stærk i og ved sin paradoksale Ensidighed. Han sagde selv siden herom: „Det var mig en Forfærdelse at lære denne Mand at kende.“ Den Lyst til at stille Sagen paa Spidsen og til at ud-slynge Paradokser, som alle Dage siden karakteriserede Friis-Hansen, var en Frugt af dette hans Studium.

LYNGBY

1882—1890

DEN FØRSTE PRÆSTEVIRKSOMHED

I 1882 blev han udnævnt til *Kaldskapellan i Kongens Lyngby*, hvor den bekendte, gamle Grundtvigianer *Peter Rørdam* var Sognepræst, og hvor han mente, der var et rigt Menighedsliv. Her var han i otte Aar, indtil 1890. I sine efterladte Breve skriver Rørdam om ham: „Jeg har faaet en ny Kapellan, Friis-Hansen. Han ser godt ud og er omgængelig og tjenstagtig og prædiker godt, og han er ivrig til at tage sig af alle Dele.“ Ja, godt saa han ud, ikke mindst naar han forrettede den hellige Tjeneste i Kirken og stod for Herrens Alter. Da kunde der være noget højbaarent over ham, — „en kongelig Præst“, som Guds Ord taler om. Og nyfigne Københavnerne, som kom til Lyngby paa Søndagsudflugt, og som paa disse elskelige Væseners ugenerte Vis spadserede rundt i Kirken under Guds-tjenesten, selv de kunde ikke undgaa at blive slaaede af dette kongelige Præg og hviskede om den statelige Præst: „Han ligner Kristus!“

Rørdam skrev om ham, at han var „ivrig til at tage sig af alle Dele“, — det var han ogsaa. Det var ingen ørkesløs Drømmer, der laa paa Ryggen under de skyg-

gefulde Bøgetræer ved Sorgenfris idylliske Aa, skønt han havde et modtageligt Hjærte og et aabent Blik for Naturens Skønheder; men han var af samme Slags som den norske Missionær *Johannes Johnson*, der ligeledes sled sig op og døde af et Hjærteslag 56 Aar gammel, han som altid sagde: „vi er hær bare for at slite du, — siden faar vi sitte i Lænestolen og hvile os!“ Og der var Arbejde nok at sætte i Gang i Lyngby. Der blev begyndt fra Bunden af med en *Søndagsskole* for de smaa, saa fulgte en *K. F. U. M.* for de unge, og endelig *Møder i Hjemmene* for de ældre, endog et saa moderne Fænomen fra vore seneste Aar som *Lægmandsbevægelsen* satte den unge, driftige Kapellan i Gang derude, idet han forbeholdt Onsdagene til *Møder for Mænd* alene. Og da Hjemmet blev for lille — Indholdet sprængte Rammerne — fik han bygget *Lyngby Missionshus*, saa det var ikke saa lidt Arbejde og ikke saa faa synlige Resultater, han efterlod sig.

Men størst af alt var det dog, at Herren selv arbejdede med og stadfæstede Ordet ved medfølgende Tegn. Syndere blev vakte og omvendte, bange Sjæle blev dragne ind i Frelserens Favn, og uafgjorte Karakterer fik Stødet til den evige Bevægelse. Her fik Friis-Hansen rig Lejlighed til at bruge og udvikle sine sjældne Evner som *Sjælesørger*. Han lærte at behandle vanskelige Tilfælde, — afgjorte Fritænkere, som skulde hjælpes op paa Troens Klippe, fik han Lov at række Haanden, — „aldrig glemmer jeg den overvældende Glæde, jeg saa hos ham, naar en Synder fandt Herren, — Tiden var ikke til for ham, naar det gjaldt en Synners Frelse,“ skrev en af hans Venner derudefra.

Et Medlem af Menigheden i Lyngby kom en Gang

Fra Drengaaarene

Fra Studentertiden.

Som ung Præst i Lyngby.

i stærk Bevægelse hen til ham. „Vis os nu, Hr. Pastor, om De selv tror, som De prædiker!“ udbød hun, „min Datter ligger for Døden af Difteritis, vil De nu komme og bede hende til Helbredelse?“

„Det maa jeg først tale med Herren om,“ svarede han roligt, „saa skal De høre fra mig.“

Han gik da ind i sin Stue og dvælede der i Bøn i en eller halvanden Time. Saa kom han ud og tog sit Tøj paa. „Nu gaar jeg derhen,“ sagde han til sin Hustru, „for nu har jeg faaet Vished fra Herren om, at hun ikke skal dø.“

Der herskede just paa den Tid en farlig Difteritis-Epidemi i Byen. Da han kom derhen, laa den syge omgiven af kogende, dampende Kar og Ballier.

Friis-Hansen lagde sin Haand paa hendes Pande og gav sig ind i Bønnens Kamp for hende, — og hun kom sig og blev rask fra den samme Time.

En ikke ringe Kreds af troende Venner sluttede sig snart i Lyngby om ham og hans Hustru. Der var Læge *Brodersen* og Hustru, de tre Søstre Frøknerne *Cornelia*, *Mathilde* og *Wilhelmine Levetzau*, Ingeniør *Réimers* og Hustru og flere.

En af dem har sagt om hans *Bibellæsninger*: „det var, som om han rystede os allesammen i Ærmet,“ saa indtrængende talte han.

En højtbegavet Kvinde blev grebet ved at se, hvorledes den unge Præst personlig gik ud for at se til et lille Barn, som var bleven udsat i Pleje af Magistraten. Hun fik Tillid til denne Præst med det varme Hjærte for de smaa og gik siden en Søndag Eftermiddag i Kirke „for at faa Ro,“ som hun sagde; men der blev hun grebet af Guds Aand og blev vakt.

Desuden stod han — rummelig og frisindet overfor levende Kristendom som han var — i venlig Forbindelse med den grundtvigske Kreds, der samledes om Præsterne *Rørdam*, og som havde deres faste Borg paa „Grundtvigs Højskole“, hvor Kaptajn *Jørgen la Cour* var Forstander. Der traf de ogsaa sammen med *Frederik Bartod* og Pastor *Vilh. Birkedal*, der som Pastor emeritus boede paa Vældegaard, og som var den unge Kapellan særdeles venlig sindet.

Iblandt de unge Mænd, som kom i Friis-Hansens Hjem i Lyngby, var ogsaa stud. teol. *H. J. F. C. Matthiesen*, senere Sognepræst, f. T. i Vamdrup. Han skrev en Gang et Brev og takkede Pastor Friis-Hansen for, at han gennem ham havde modtaget et Stød til den evige Bevægelse, ikke saa meget ved hans Prædikener som ved at se hans nidkære, selvfornægtende Liv.

Dette Udtryk maa Pastor Matthiesen siden have brugt i sin Svogers, Provst *P. Ilsøes Hjem*, for da Friis-Hansen en Gang i Vendsyssel skulde prædike i *Ilsøes Kirke*, sagde dennes Søn, som da var en lille Dreng: „Ham vil jeg gerne hen at høre, Far, er det ikke den Præst, der *støder*?“

Ofte holdt han Gudstjeneste to Gange om Søndagen og vandrede mellem disse til Virum eller Lundtofte for at holde Søndagsskole, for saa i sit Hjem at slutte Dagen med sine mandlige eller kvindelige Konfirmander.

Peter Rørdam blev kort efter syg (Apopleksi); Friis-Hansen bar ham hver Dag op af Sengen, mens den blev redt. „Jeg har aldrig vidst, det kunde være saa dejligt at bæres af Menneskehænder,“ sagde den gamle Præst. Saa blev *Holger Rørdam* Sognepræst, og ham

kneb det af og til at komme ud af det med, men det gik dog trods alt.

Her — i Lyngby — stiftedes ogsaa *hans eget Hjem*. I 1883 blev han gift med *Frk. Anna Slot*. Det var nu den Medhjælperinde, Gud havde bestemt for *ham*, og det var de ogsaa begge to straks klar over, den første Gang de mødtes. Da var hun Lærerinde ovre i Jylland paa det skønne Nørholm i Nærheden af Varde, og herhen kom paa en Sommerferieudflugt den unge Kandidat Friis-Hansen for at besøge Forpagterens, med hvem han var i Familie. Den unge Frøken vilde egentlig være rejst bort; men det blev hindret. Kun faa Dage var de sammen, men uden at et Ord var talt imellem dem, var de hver for sig klare over, at her var den, Gud havde bestemt for dem. De skiltes, og i over et Aar havde de ikke nogen Forbindelse med hinanden, — saa kom en skønne Dag det selvfølgelige Brev, hvori han bad om hendes ligesaa selvfølgelige Ja. Han skrev: „Jeg har levet i megen Bøn med Hensyn til mit Hjertes Ønske i dette Aar, og altid følte jeg Guds Velbehag over mig i denne Sag.“ Og saa var den Pagt sluttet — for Tid og Evighed.

Den blev stadfæstet for Gud og Mennesker ved Vielsen i Nykjøbing Kirke, og det var et harmonisk Samliv, her blev indviet. I det lykkelige Præstehjem voksede efterhaanden en stor Børneflokk op, — ni i Tallet. Friis-Hansen og Hustru tog dem som Gaver og Opgaver fra Gud: „Jeg vil ikke have kristelige Præstebørn, jeg kan ikke nøjes med mindre end hellige Børn,“ sagde han, og under deres Billede, som de stod i Flok og Rad, havde han skrevet dette Guds Ord: „*Jeg vil skue ud efter Herren, jeg vil bie paa min Frelses Gud, min Gud vil høre mig.*“ Det stolede han saa fast paa, at

Gud vilde, og nylig fortalte en Indremissionær mig, hvorledes han, da han besøgte Friis-Hansen her i København, kunde faa et Paalæg som dette: „Gaa ind og snak lidt med Børnene, og se om De kan komme til at tale med dem om Guds Rige!“ Det laa ham altid paa Sinde.

I Lyngby blev han stærkt greben af *Forsvarsbevægelsen*, som just i de Aar skød frem med Kraft. Hans Fædrelandskærlighed var fra hans unge Aar stærk og maalbevidst, og i Forsvarsbevægelsen fandt den et naturligt Virkefelt. Han deltog i og vandt mange for den frivillige Selvbeskatning og talte sammen med *Vilh. Birkedal* for denne Sag ved et Møde paa „Rustenburg“. Og da *Garderhøjfortet* netop i de Aar blev anlagt, virkede han ivrigt med i denne Sag. Han sørgede f. Eks. for, at der hver Dag blev kørt en Kaffevogn ud til Arbejderne for derved at modvirke Fristelsen til at nyde Spiritus. Mange af os kan huske Bevægelsen fra „det første Spadestik“s Dag. I Pastor *Vilh. Birkedals* Forfald talte han ved denne Lejlighed paa *Garderhøjfortet* over Salme 127, 1: „*Dersom Herren ikke bygger Huset, arbejder Bygningsmændene forgæves, — dersom Herren ikke bevarer Staden, vaager Vægterne forgæves.*“ Bagefter var der Fest i Jægersborg, og Friis-Hansen kørte derhen sammen med *Holger Drachmann*. Der talte han for Fædrelandet, saa Taarerne løb de gamle Officerer ned ad Kinderne, og det regnede ned over ham med Ros og Virak, men den Slags blev han ikke ør af. Uden hans energiske Medvirken overfor de forskellige Grundejere, var Planen om den store Over svømmelse næppe bleven virkeliggjort. Senere hen kom hans Liv jo til at gaa i andre Baner; men han

glemte ikke sin Ungdoms Kærlighed til vort Land. „*Den hellige Fædrelandskærlighed*“, en Studie fra det gamle Testamente, var Titlen paa hans sidste og største — og vel ogsaa hans bedste — Bog, der er bleven kendt og elsket blandt danske, ikke mindst Syd for Kongeaen, og paa hans Grav var der ogsaa med Tak lagt en smuk Krans fra de danske Forsvarsvenner.

Og hans Livs Størværk: Arbejdet paa at rejse Guds sunkne Hus i Hovedstaden, var jo i Grunden ogsaa, ret beset, et Led, tilmed et saare virksomt og kraftigt Led i Fædrelandets Forsvar, en Kamp mod det forbandede: „Hvad kan det nytte?“ mod hele den Brandes-Hørupske Negativitet, — et Fremstød for at vække vort Folk til en levende Tro, Danmarks bedste Værn og Frelse.

Fra Lyngbytiden maa endnu nævnes *en profetisk Artikel*, han i 1888 skrev i „Dagens Nyheder“. Artiklen handlede egentlig om den kirkelige Fattigpleje, som Friis-Hansen jo fra sine Kandidataar var stærkt interesseret i, og han havde i denne Henseende modtaget stærke Impulser fra den skotske Præst *Thomas Chalmers* Arbejde. Hans Bog „*Dén kirkelige Fattigpleje*“ udgav han samme Aar i Oversættelse, forsynet med en udførlig Indledning, samt et lille Skrift: „*De nødlidende og Folkekirken*“. Herved førtes han til at se, at det jo egentlig var Kirken selv, som var nødlidende, og derved kom han ind paa at skildre hele Kirkens Fremtidsmaal. „Det eneste,“ siger han, „som efter min Mening kan give Haab om, at Kristendommens Gaver kan blive bragte ud til den hele Befolkning og spores som en bevarende Kraft, som det frelsende Salt i den hele Befolknings Liv, er *en kraftig Menigheds-Organisation, gennemført i alle Byens Sogne*, saaledes at hver Sog-

nepræst faar ved sin Side en Kreds af troende Mænd og Kvinder, der med ihærdig Nidkærhed vil ofre sig for en kristelig Menighedspleje.

Men selv dette turde være haabløst, saa længe Sognene ikke bliver delte, flere Kirker byggede og flere Præster ansatte. En af de første Frugter af en organiseret Menighedspleje vilde jo være en ny Lyst til og Begær efter Guds Ord. En anden Frugt, som snart vilde fremvokse, vilde være nye Begæringer om aandelig Vejledning, Trøst og Støtte hos Guds Ords Tjenere. Men allerede nu er Præsterne jo aldeles overlæssede med Arbejde!

— En saadan Medhjælperstand ved Præsternes Side betyder for Menigheden levende Organer i saa stort Antal, at den bliver i Stand til at række sine aandelige Gaver ind til hver enkelt Familie, som ikke selv lukker Døren for den. Men skal dette kunne gennemføres, og Gerningen gøres af Folk i sædvanlige Livsstillinger, er det indlysende, at man maatte dele Sognene i ganske smaa Distrikter; og skal Medhjælperstanden arbejde sikkert og paalideligt, maa det være en faatallig Kreds, som samler sig om hver Sognepræst, — et lille sluttet Broderskab, forenede i fælles Tro og ved Fællesskabet i Gerningen og ved gensidig Tillid, hvilket ogsaa vilde have den største Indflydelse paa Gerningen, idet de gensidigt kunde styrke og modne hinanden.

Med andre Ord: *skal Kirken kunne løse sin store, dejlige Opgave i København, er det allerførste, der maa gøres, at alle de store Sogne bliver delte, og at der bliver bygget 30—40 nye Kirker i Byen og dens Forstæder, og at der dernæst ansættes mindst to Præster ved hver Sognekirke.*“

Her har vi jo skitseret hele Kirkesagens Program: Sogdenes Deling i overkommelige Distrikter, to Præster ved hver Kirke, og et Menighedssamfund, der slutter sig om Kirken, og som tager det kirkelige Sognearbejde op.

Disse Tanker var opkomne og modnede hos ham under den Brevveksling, hvori han i disse Aar deltog med nogle ligesindede Venner.

Det gik nemlig dem, som det er gaaet saa mange andre i vor fortravlede Tid. Man har baade Trang og Hjærte til at ville dele Tanker og Interesser med gode Venner; men den Tid, den Tid! Hvordan skal man kunne naa det? Det praktiske Arbejdes mangehaande Krav sluger én, saa der bliver ingen Tid til ordentlig Brevskrivning, — og for Resten er der vel, naar alt kommer til alt, heller ikke ret mange, der *kan* skrive et ordentligt Brev i vore Dage, hvor „den vertikale Læsning har afløst den horisontale,“ som *Erik Bøgh* sagde, og hvor forpjuskede og intetsigende Prospektkort har taget Livet af de gamle Dages lange, solide Breve.

Saa var det, disse Venner fandt paa den Udvej at lade et Kollegiehefte cirkulere imellem sig, hvori de udtrykte deres Syn paa Kirkens daværende Nødtilstand og drøftede Planer til Afhjælpning af denne Nød.

Jeg har i denne Forbindelse gennemlæst „*Ringens Korrespondance*, som nu opbevares i Kirkefondets Arkiv. Deltagerne i Korrespondancen var først som Bevægelsens Hovedmand og som den, der har leveret de største og igangsættende Bidrag nuværende Stiftsprovst *Henry Ussing*, dernæst Professor *Harald Westergaard*, Dr. med. *P. D. Koch*, Overbibliothekar *H. O.*

Lange og daværende Kapellan i Lyngby *Julius Friis-Hansen*.

Det greb mit Hjærte dybt at gense vor Vens saa forunderlig kantede og ubehjælpsomme Haandskrift; men endnu mere interesserede det mig at gennemlæse de fem Troens Stridsmænds Brevveksling. En Tid tænkt jeg paa at gøre særlig karakteristiske Uddrag af Korrespondancen, hvis første Del begynder i Vejlbj ved Aarhus den 5. Decbr. 1888, og til hvis første Omgang efter Friis-Hansens Bidrag, der er dateret den 20. Decbr. 1888, føjes som Bilag hans ovenfor nævnte Artikel af 25. Decbr.; men jeg opgav det snart, hvor interessant det end kunde være, fordi Bidragene er i den Grad flettede ind i hinanden som Spørgsmaal og Svar, at det vilde være baade urigtigt og umuligt at plukke Citater ud paa fyldestgørende Maade.

Men naar de fem Venner er gaaet bort — det ske sent! — saa kan Kirkesagens Venner glæde sig til at faa at læse højst originale og for de enkelte Brevskrivere højst karakteristiske Udtalelser, hvorigennem man til sidst i 1890 naar frem til Kirkesagens berømte „7 Punkter“, der jo foreligger trykte, og hvormed Udvalget for Kirkesagen jo traadte offentlig frem.

Men skønt jeg saaledes ikke kan indlade mig paa at citere i større Stil, kan jeg dog ikke nægte mig den Glæde at meddele *Ussings* Begyndelsesord og *Friis-Hansens* Slutningsord, da den første Serie-Omgang henholdsvis begyndte og sluttede.

Ussing skriver: „Ønsket med vor Korrespondance er at udveksle Tanker angaaende Kirkens og Menighedslivets Tilstand, Mangler, Opgaver og Muligheder, — alt under *Bøn* om, at *Herren* maatte bruge ogsaa os

og dette vort lille Arbejde til at føre Udviklingen frem ad *sine* Veje.“

Og *Friis-Hansen* slutter sit Indlæg af 25. Juli 1889 saaledes: „Nu til Slutning en hjertelig Tak til *Ussing*, fordi du har samlet os til denne Udveksling af Tanker, og til alle Vennerne for, hvad I have talet. Eders Ord have givet mig gode Timer og varmet min Sjæl med Herrens Nidkærhed. Give Herren selv, vor korsfæstede Frelsermand, at det maatte lykkes for os at bringe saadan Varme og Nidkærhed ud i vide Kredse.

Guds Fred!

Eders hengivne

Julius Friis-Hansen.

I disse Aar opførtes *Helligkorskirken* paa Nørrebro, — indviet 1890. *Friis-Hansen* var stærkt optagen af den Tanke at blive Sognepræst ved denne Kirke, og en Kreds af troende Mennesker, som arbejdede i „Rhabarberkvarteret“ ønskede meget at faa ham til Præst og henvendte sig herom baade mundtligt og skriftligt til Komiteen for Kirkens Opførelse. Men der blev intet Hensyn taget til deres Ønsker, og en anden Præst (la Cour) blev ansat derude. Dette var den Gang en stor Skuffelse baade for *Friis-Hansen* selv og for den nævnte Kreds; men det var ikke Herrens Vej og Time for ham, hvad vi jo nu klart kan se. Naar Gud siger Nej til sine Børn, er det altid, fordi han har noget andet og bedre til dem.

Saaledes ogsaa her. *Friis-Hansen* trængte til yderligere Modning og fremfor alt til at komme i Forbindelse med det hellige Folk i Danmark; thi hidtil var han groet sin egen Vækst og levede ud af sin Bibel; men han skulde lære det egentlige Menighedsliv bedre at kende.

BORNHOLM

1890—1896

OLSKER ALLINGE

I Aaret 1890 blev han udnævnt til Sognepræst for *Olsker-Allinge* paa Bornholm. Da han i den Anledning var oppe at takke Kong Christian IX, sagde Kongen: „Ja, De faar det skønneste Sogn i mit Rige,“ og skønt var der i Sandhed fra Naturens Side, og skønt og rigt blev Livet levet dør. Fra hans Virksomhed, som varede i 6 Aar, har vi et interessant Vidnesbyrd fra hans egen Haand i den Selvbiografi, han har skrevet i Allinge Sogns „Liber daticus“, hvori Præsterne har fortalt deres „vita“.

Efter at ogsaa Friis-Hansen har berettet sit Livs ydre Data, slutter han saaledes: *„Forøvrigt en ordinær Person, der paa en ubegribelig Maade er kommet til at elske Jesus højere end sig selv, og er bleven optændt af en eneste Lidenskab: at faa Mennesker frelst ud af det almindelige Liv i og med Verden ind i den korsfæstedes Naade.*

Andet er der ikke.“

Nej, ikke andet; — men er det ikke ogsaa stort, — og stort nok?

Der er mange af de største i Guds Rige, som ikke har stilet højere eller haft andet Maal, lige fra den store Apostel *Paulus*, der sagde: *„Jeg agtede mig ikke at*

vide noget andet iblandt Eder end Jesus Kristus og ham korsfæstet,“ 1. Kor. 2, 2, og til Grev Zinzendorf, der sagde: „Jeg har kun én Lidenskab: *ham*, kun *ham!*“

Og det var ikke Mundsvejr hos den unge Bornholmer-Præst! Denne Lidenskab brændte i ham med glødende Kraft. Det var den, som kunde faa ham til, da han en Dag stod ved Havelaagen sammen med sin Hustru i Olsker Præstegaard, at vende sig om imod hende og sige med en stærk Understrøm af begejstret Offervilje: „Jeg kunde dø for at faa de Mennesker ind i Guds Rige!“ Et saadant Præstesind *maatte* sætte Frugt.

Og Frugterne kom.

Det blev en kort, men intensiv Virksomhed, han fik paa Bornholm. Den fik dog stor Betydning baade for ham selv og for Sognet, ja for Øen.

For ham selv — for saa vidt som han her i sin første selvstændige Virksomhed fuldtud modnedes som Præst. Hans Forkyndelse blev dybere, og Skellet mellem Liv og Død klarere. Endvidere lærte han herovre først ret *Indre-Missions Livet* at kende, saaledes som det former sig ud over Landet, trofast bevarende sit oprindelige Præg. Og her blandt disse trofaste Hellige følte han sig hjemme. Han blev deres Præst og deres Ven, og hans indgaaende Kendskab til de lutherske Fædres Tanker, i Forbindelse med hans levende Kærlighed til den danske Folkekirke, kom baade ham selv og dem til Hjælp derovre paa denne Ø, der saa ofte har været Tumbleplads for alle Slags sektereriske Bevægelser. Thi her mødte de en Folkekirke-Præst, hvis Liv af tvang dem Respekt, og med hvis Lærdom de ikke kunde maale sig. Og saaledes virkede han over hele Øen.

Men Sognet fik naturligvis den største Del af hans Arbejdskraft. Og den var — som hans Aand i det hele taget — vidtfavnende og mangeartet.

Han var en Foregangsmand paa det rent timelige Omraade. Han blev kaldet til smaa Kaar, som jo de fleste Præster begynder med. Og bedre end at hyle op om den Præstesæk, der aldrig bliver fuld, var det at istemme en Takkesang til Gud for det Under, der Dag efter Dag sker i mange forarmede Præstegaarde, hvor Oliekruset ikke bliver tømt, og Melet i Krukken ikke slipper op efter Herrens Ord, som han taledede til Elias.

Der var ogsaa smaa Kaar i Olsker-Allinge, og han og hans trofaste Hustru maatte tage fat sammen for at faa det daglige Brød til sig selv og til den voksende Børneflokk. Der kunde være en Fristelse til under de smaa Kaar at lukke Dørene i og saa se at faa det til at løbe rundt med „Mælkebrød og 800 Kr.," som de havde at leve af; men Friis-Hansen holdt paa, at Dørene skulde op paa vid Gab, saa vilde Gud nok lægge Forslag i deres smaa Midler. Og det gjorde Herren ogsaa.

Friis-Hansen var netop Manden for at klare *det* Kapitel, i hvilket ellers saa mangan Aandens Stormand har lidt forsmædelige Nederlag ved deres Mangel paa praktisk Sans.

Ikke for intet var han vokset op paa Landet og havde siden, efter Faderens Død, faaet et nyt Kursus i Agrarkundskab. Nu fik han Brug for den! Præstegaarden var forpagtet ud, og det gik kun saa som saa, Hestene løb halvville omkring i en Indhegning; men han overtog selv Bedriften og indførte en Række Forbedringer. Han var oppe hver Morgen Kl. 6, Klipper, som

laa i Vejen, blev sprængte bort, og der blev drænet og merglet paa Markerne efter alle Kunstens Regler. Hans første Arbejde indendørs bestod i, at han som en udlært Snedker, medens hans tætte sorte Haar faldt ham ned i Panden, saa han „lignede Christian den Fjerde“, selv lagde Bræddegulv i Folkestuen, hvor der før kun havde været stampet Lergulv; han ønskede at gøre det ligesaa hyggeligt for dem derude som inde i Stuerne, — overhovedet var han ikke bange for at tage lidt tvivlsomme Ekistenser i sin Tjeneste, vagabonderende Naturer, som de hæderlige Bønder helst saa at faa af Gaarde saa snart som muligt, han søgte derimod at vinde dem for sig og at knytte dem til sin Bedrift, og havde han Uvenner, tog han dem med det samme ind i sin Bøn, „man maa lære at bede for sine Fjender,“ sagde han, „thi saa kommer man ogsaa til at elske dem.“

Kvægbesætningen forbedrede han, saa han tilsidst fik en helt god Bestand, og lysvaagen overfor alt, hvad der betød Fremskridt, var han den første paa Øen, der trods „erfarne“ Mænds Hovedrysten lod sprænge en Grube i Klipperne og viste de forbavsede Bønder, hvilken Guldgrube en Ajlebeholder er.

Og glippede saa det omskiftelige Landvæsen for ham som for de andre, saa kendte han en Vej, som Verden ikke kender: *Bønnens Naadevej*. Han gik til sin himmelske Fader og lagde Sagen frem for ham i barnlig Tro, og Gud, som giver gerne og uden at bebrejde, opfyldte hans Bøn. „Den Præst forstod at bede,“ sagde Naboerne, „for han fik Regn over sine Roer, naar vi andre ingenting fik.“

Der har været mange dygtige Landmænd blandt

Danmarks Præster, der har maaske været dem, der var lidt for meget Landmænd og meget for lidt Præster; men den Knude vil jo ogsaa blive hugget over, naar de nu faar beklippet Præstegaardene for deres Jorder, som de alt har taget Tienden fra dem; men Friis-Hansen var en Landmand af den bedste Slags.

Men selv om han var en dygtig Landmand, var han dog endnu mere — og i første Linie — en dygtig Præst.

Utrættelig arbejdede han, — han havde det saaledes som saa mange andre virksomme Naturer, at hans egentlige Hvile bestod i at skifte Arbejde, — og som Præstegaardens Jord blev bearbejdet, saaledes blev ogsaa Sognefolkets Hjerteragre gennempløjede.

Søndagsskole var noget af det første, han satte i Gang, og da den blev for stor til, at den kunde rummes i Præstegaarden, blev den flyttet til Missionshuset.

Det var en myndig Skikkelse, der stod paa Prædikestolen, og hans Ord havde den guddommelige Kraft i sig; thi *„Guds Ord er skarpere end noget tveægget Sværd, det trænger igennem lige til at sønderdote Marv og Ben.“* Og snart bar Ordets Sæd da ogsaa Frugt. Livet begyndte at vaagne. Kirkegangen i Allinge, hvormed det ellers havde været smaat nok bevendt, tog til, saa Kirken maatte bygges dobbelt saa stor, og foruden det Missionshus, som allerede fandtes i Pastoratet (det var det „Møllerske“ Missionshus, Bethel, i Olsker, som Møllerianerne overlod til Sognepræsten), blev der i Friis-Hansens Tid bygget to til, deraf et i Sandvig, hvor Baptisterne hidtil havde været stærkt fremtrædende, og et tredje lige efter hans Afrejse, — altsammen Vidnesbyrd om, at hans Arbejde i Herren ikke var forgæves. Ogsaa udadtil satte det stærke aandelige Liv

sit Spor. En Mand sagde f. Eks.: „Vi behøver slet ikke mere Politi her i Byen, for bare Præsten viser sig i Gaderne, bliver der Ro.“

Missionær i Indien *Villads Hansen* fortæller om den K. F. U. M., som ogsaa blev oprettet derovre, at de unge Mænd med Begejstring sluttede sig om den myndige, ildfulde Præst. Præstegaarden laa $\frac{3}{4}$ Mil udenfor Byen; men Friis-Hansen var utrættelig paa Færde med Husbesøg dernede, og de unge Mænd vidste, at naar Præsten var i Byen, kom han altid op og saa til dem. En Aften, da de var samlede, tøvede han dog længe med at komme, skønt de vidste, han var i Byen. Stemningen var noget trykket, og de unge blev helt mismodige, — mon han skulde have glemt dem? Men saa henimod Kl. 10, hørte de pludselig hans kendte, raske og faste Skridt, og dør stod „vor Præst“ i Døren! Med et Blik overskuede han Situationen, — „naa!“ udbrød han, „hvad hedder saa det ellefte Bud?“ Det kendte de da ikke. Saa lærte han dem det: „du sollst dich nicht verblüffen lassen,“ — sang et Par Salmer med dem, satte Modet op i dem og gik saa sin lange, ensomme Tur hjem i Nattens Stilhed.

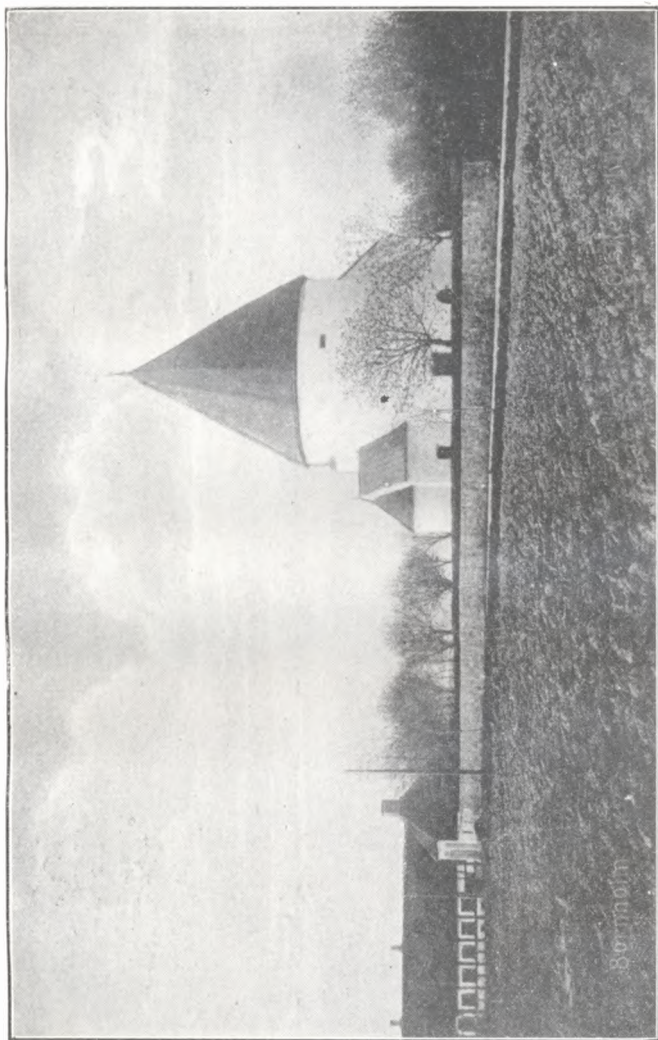
De verdslige Baller hørte efterhaanden helt op af Mangel paa Deltagelse; men ud fra det kirkelige Arbejde organiseredes Julefester for unge og gamle, Skovture med lange Vogntog, Friluftsmøder i Klippekløfterne udenfor Allinge Søndag Eftermiddag med Deltagere i Tusindvis o. s. v.

Ogsaa de store Møder i Almindingen paa Grundlovsdagen satte han i Gang.

Ikke mindst lagde han Vægt paa *Husbesøgene*. Jeg mindes, hvorledes Friis-Hansen ogsaa altid overfor os

unge Præster i Kirkefondet drev paa netop med dette. Husbesøgene og den dermed følgende Sjælesørgergerning ansaa han for langt vigtigere end de mange Komité- og Bestyrelsesmøder og hele det udvendige Apparat. Og den Dag i Dag lever der mange derovre, som endnu ligesom kan se og høre ham, naar han paa sine Besøg kom ned imod Hjemmet, „saa hurtigt og dog saa værdigt,“ som de sagde, og endnu flere gemmer i Hjærtet et Guds Ord, som blev rakt dem af ham just paa den Tid, de trængte til det. Thi paa Husbesøgene gav han sig altid god Tid. Han kunde sidde i Timevis og tale med dem og høre paa dem. Ikke mindst de Syge, de Gamle og de Enligtstillede viede han sin Omsorg. De gav ham deres Fortrolighed, og han gav dem Guds Ords Trøst og Hjælp.

Hans Hustru fortæller i et Brev fra 1915, hvorledes hun besøgte Bornholm ved et Helliggørelsesmøde, og hvorledes Gud i sin Naade hjalp hende over Gensynet af de elskede og kendte Steder, som hun baade havde længtes efter og frygtet for at se, saa Rejsen, trods dens Smerte, dog blev hende en aandelig Berigelse. Thi overalt mødte hun hans Minde trofast bevaret i taknemmelige Hjærter. Og det var baade, naar de tænkte paa de ydre Ting — som da han en Gang uforfærdet kastede sig imod et Par løbske Heste og fik dem standse, eller naar de endnu paa Gaardene brugte hans „Mode“, som de sagde, til at faa smaa Grise, der var ved at dø, gjort levende igen, den Maade, som hans Hustru og Datter værsgod maatte assistere med, da den første Gang blev praktiseret; (den bestod i at bade de smaa nyfødte Grise i varmt Vand, indtil de begyndte at give Livstegn); — men endnu mere levede dog de

St. Ols Rundkirke, Bornholm.

»Systjerner«.

C. Bangert. C. Borgen.
H. O. Lange. P. D. Koch. H. Westergaard. H. Levinsen.

aandelige Minder om hans hellige Færd iblandt dem, og om hans Trøst overfor de smaa, de fattige og de syge, som han især havde været utrættelig i at besøge, fordi de trængte mest, — akkurat som da han senere inde i København udvirkede, at den Kirke, som oprindelig var tænkt som „Godsejernes Kirke“, Apostelkirken, der jo faktisk ogsaa blev bygget af en ganske lille Kreds af velstaaende Mænd, kom til at ligge i Vesterbros allerfattigste Gade, Saxogade, med sine 6000 Indbyggere; „thi,“ sagde han, „de fattige trænger mest, og hjælper vi dem ikke til en Kirke, faar de aldrig nogen,“ — og derfor ligger nu Apostelkirken med Grevekronen paa sit Spir altsaa i Saxogade.

En lille Oplevelse fra hans Sjælesørgervirksomhed derovre kan ogsaa her berettes.

Den er fortalt mig af hans Hustru, der fik den meddelt efter sin Mands Død af en af de tilstedeværende Unge, — selv talte han sjældent eller aldrig om sine Oplevelser af denne Art.

Syd paa i Olsker Sogn laa der en gammel Gaard, hvor der var godt at komme; thi der herskede Nøjsomhed med Gudsfrygt, og over Hjemmets Dør kunde med Sandhed sættes: „Jeg og mit Hus vil tjene Herren.“ Gaardmandsfolkene var trofaste Medarbejdere i al Gerning for Guds Rige.

Paa Gaarden boede tillige en gammel Bedstefader, en mild og venlig gammel Mand af oprigtig gammel-dags Gudsfrygt; men uden den *Vished* om Syndernes Forladelse, som saa mange af den ældre Slægt jo har haft svært ved at faa fat paa.

Han havde i lange Tider været syg og sengeliggende, stadig var det gaet ned ad Bakke, og en Dag erklæ-

rede Lægen ved sin Bortgang, at nu maatte de helst tage Afsked med ham, da der nu kun var en kort Tid tilbage, og den gamles Søn, der skulde køre Lægen bort, var da ogsaa først inde at tage Afsked med sin Fader.

Men just som de andre, højtidsstemte, var forsamlede for at gaa ind at sige den gamle det sidste Farvel, kom „vor Præst“, som Friis-Hansen kaldtes alle Vegne, og da han hørte, hvorledes Stillingen var, bad han dem vente lidt, til han fik talt med den syge.

I Stilheden, medens de ventede, hørte de Friis-Hansen bede derinde, og da han kom ud, sagde han til dem: „Ja, gaa I nu kun hver til sit! Jeres Bedstefader dør ikke. Gud har lovet mig, at han skal først sankes ind i hans Lade!“ — Det blev sagt, saa det blev troet!

Og se, den gamle, af Lægen opgivne Mand, kom sig, Troens Liv brød frem i hans Hjærte, og han levede endnu i ti Aar som et Guds Barn til Glæde og Velsignelse for sine Kære.

Og den Slags Oplevelser var ikke ualmindelige for Friis-Hansen.

Og som han selv arbejdede, saadan satte han ogsaa andre i Arbejde. Han sørgede for at faa tilkaldt Præster og Missionærer som Hjælpere, og ofte var Præstegaarden saa fuldt belagt, at de maatte tage Rullestuen til Hjælp som Gæsteværelse; „men hvad,“ sagde han, „derfra er den aller dejligste Udsigt i hele Præstegaarden!“ En af hans Venner, som kom dertil, træt af den lange Sørejse og derefter følgende 3 Mils Køretur til Olsker, blev modtaget med denne Hilsen: „Velkommen hertil! Nu skal du ind at spise, saa kan du sove et Par Timer, og saa skal du op at prædike!“

Og sad han mellem Øens Præster til Konvent, var det ham, der i Kraft af sin overlegne Aand, blev „primus inter pares“, den første blandt de lige, den selvskrevne Leder, — ja, man kaldte ham endog spøgende for „Bornholms Pave“. Fra disse Konventer gav han Stødet til Oprettelsen af *Danmarks Præsteforening*, hvis Formand han var lige til sin Død.

Og saa — just som det hele var i den skønneste Gænge, og Livet blomstrede op overalt, særlig blandt de Unge, der elskede ham, kom Opbruds-Signalet: *Kaldet fra det københavnske Kirkefond*.

Det var jo egentlig ikke noget nyt for ham.

Vi har jo allerede hørt, hvorledes han i „den profetiske Artikel“ fra 1888 havde opridset Grundlinierne for det Arbejde, der burde gøres i Hovedstaden i Anledning af den kirkelige Nødstilstand. Disse Tanker var senere blevne yderligere udviklede gennem den Forbindelse, hvori han vedblivende stod med „Kirkesagens Syvstjerne“, de syv Lægmænd, der havde sat Kirkesagen i Gang og af hvilke nogle i sin Tid havde ført den før omtalte Korrespondance i „Ringens“.

Den kirkelige Nødstilstand i København levede alt-saa stadig i Friis-Hansens Hjærte, derom bærer ogsaa den Bog Vidnesbyrd, som han fra Olsker udgav i 1893 om „*Nye Kirker i København*“, og hvori han drøfter hele den kirkelige Stilling i Hovedstaden. Han kæmper atter heri for Soggenes Deling: ikke mere end 10,000 Mennesker i hvert Sogn og saa to Præster, der atter helst skulde have hver *sin* Hjælpepræst, eller i det mindste én fælles Kapellan. Og det maa være *den kristelige Frivillighed*, der tager Løsningen af denne Sag i sin Haand, hverken Stat eller Kommune. Thi

kun derved kan den levende Menigheds aandelige Krav og Synspunkter ske Fyldest.

Det var saaledes til et lydært Sind, Kaldet kom fra København i 1896, og da han gennem Bøn havde faaet *Vished* om, at Kaldet var fra Gud, sagde han Ja, — — saadan gik det i Reglen i hans Liv, han bad sig Vished til, og saa gik han lige frem, — han brød op til stor Sorg for sine Venner paa Bornholm, holdt Afskedsprædiken lige efter Nytaar 1897 og rejste saa alene over til København, hvor han midlertidig installerede sig i Frederiksborggade, medens Familien nød den sidste Sommer i Olsker Præstegaard. Om Efteraaret var han atter derovre at holde Auktion og drog saa med sin Familie over til Hovedstaden og indrettede sit Hjem i Villaen, Nygaardsvej 12, paa Østerbro. Her boede han i 3—4 Aar, indtil han saa flyttede ud paa Vesterbro, i Valdemarsgade 17, hvor han boede til sin Død.

Det var sikkert et ikke ringe Offer, han bragte ved at opgive sit blomstrende Arbejde paa Bornholm, og ligesaa Præstegaarden, hvor alt just nu var i saa god en Gænge; „men,“ sagde han smilende, „saa har vi da den Glæde, at vi har beredt et godt Sted for vores Eftermand, for nu kan en Præst da leve her!“ — altid forstod han at afvinde alt de lyseste Sider.

Aarene paa Bornholm var vel nok i menneskelig Forstand hans lykkeligste Tid. Alt lykkedes for ham, det aandelige Liv spirede frem over hele Øen, og der blev endda Tid til et smukt og rigt Familieliv midt i den opvoksende Børneflokk, som her rigtig „havde“ deres Fader.

Men nu var Herrens Time inde for ham.

De „Møllerske“ mente nok, at der kunde man alligevel se: han var dog ligegodt for troende en Mand til at kunne blive i Kirken! — de forstod ikke, at Nedlæggelsen af hans Embede netop var Betingelsen for en langt mere dybtgaaende og vidtrækkende Indsats for Kirken, end han nogensinde vilde kunne have udøvet som ordinær Sognepræst.

Hele hans hidtidige Virksomhed havde dybest set netop kun været en Forberedelse til det Arbejde for Kirkesagen, som laa og ventede paa ham, og da Friis-Hansen først i Bønnen havde tilkæmpet sig den fulde Vished herom, blev han ikke ulydig mod det himmelske Kald; men stod op, forlod alle Ting og fulgte Jesus.

KØBENHAVN

1897—1905

KIRKEFONDETS SEKRETÆR

Efter syv frugtbare Aars Arbejde paa Bornholm tiltraadte Friis-Hansen da den Virksomhed, der skulde blive baade hans sidste her paa Jord, men ogsaa *hans Livs egentlige Størværk*: Arbejdet for Københavns Kirkesag.

Det skal ikke her skildres, hvad der havde fremkaldt Nødvendigheden af, at der blev taget fat paa at rejse Guds sunkne Alter i vor Hovedstad. Derom er der jo talt og skrevet saa meget andet Steds, — se særlig Kirkefondets smukke, rigt illustrerede Bog fra dets 25-aarige Jubilæum i 1915. Og vi har allerede gennem Friis-Hansens hidtidige Udtalelser om denne Sag forstaaet, hvad det drejede sig om: De uhyrlige Kæmpesogne paa indtil 70,000 Mennesker maatte deles i Sogne paa højst 10,000, og saa maatte der ansættes to Præster ved hver Kirke, for at en levende Menighedsbevidsthed kunde blive oparbejdet og et Samfund dannes, der kunde tage Gerningen op i det paagældende Sogn.

Disse enkle og — som det nu synes alle — ganske naturlige Linier var imidlertid ikke paa det Tidspunkt saa indlysende for alle. *Staten* havde vel fremsat et

Forslag om at bevillige Midler til at bygge otte smukke nye Kirker i København; men Lovforslaget blev aldrig til Virkelighed, man „sylvtede“ det i et Udvalg, og det kom slet ikke til Behandling. Den anden Faktor, der Side om Side med Staten skulde synes at maatte være i højeste Grad interesseret i, at Byens Folk ikke blev gudløse og dermed modstandsløse overfor Djævelens snedige Anløb gennem Storbyens utallige Fristelser, nemlig *Kommunen*, stillede sig lige saa afvisende. Just paa den Tid vandt de saakaldte radikale Overtaget i Kommunalbestyrelsen, og et af dens Medlemmer, en kendt Overretssagfører, udtalte, den Gang der forelaa Andragende om at maatte faa skænket en Byggegrund paa Enghaveplads til Kristkirken: „Ja, naar alle Danmarks Præster er blevne enige om at ville forære Byen en Kirke, saa kan vi vel ikke nægte at give dem en Byggegrund; men lad *det* saa ogsaa være den sidste, og lad det dog fra nu af blive slaaet fast, at *alt Kirkebyggeri for Fremtiden er en Københavns Kommune som saadan uvedkommende Sag.*“ Og derved blev det! Det fik de at føle ude i Brorsonskirkens Komité, da de næste Aar kom og bad om en Stump Jord for at rejse en Kirke derude i det fattige Rhabarberland. De fik Afslag og maatte pænt betale Kommunen for Grunden.

Der var mange, som den Gang var harmfulde over denne Statens og Kommunens køligt-afvisende Holdning. Man fandt — og med Rette — at det var dog en lumpen Stilling af Rigsdagen i et Land, hvis Grundlov siger, at „den evangelisk lutherske Kirke er den danske Folkekirke og understøttes som saadan af Staten,“ — og af Kommunalbestyrelsen for en By, hvor over de 90 Procent af Beboerne tilhørte Folkekirken.

Men Gud Herren, hvis Tanker er meget højere end vore Tanker, tænkte sine Tanker til Fred og ikke til Ulykke, ogsaa i denne Sag. Gennem den afvisende Holdning fra Autoriteternes Side vilde Han netop berede os en stor Velsignelse for at give os en Fremtid og et Haab. Thi dermed blev hele Bevægelsen tvunget ind paa *Frivillighedens* Vej, og derved fik den levende Menighed i Virkeligheden *den bedste Sikring* for sit Fremtids Liv og Arbejde i Hovedstaden, — for ikke at tale om den ildnende Kraft, der altid følger med dette, at Guds Folk bliver stillet overfor store Opgaver, som „Staten“ ikke betaler; men som maa klares ved frivillige Ofre.

Og her maa da — ogsaa i denne Bog — med Tak til Gud nævnes den Række Lægmand, som først — tyngede af Kirkens Nød — lagde Haanden paa Ploven. Denne „Kirkesagens Syvstjerne“, hvis Navne vil straale i Mindet til sene Tider, var Prof. Dr. *Harald Westergaard*, Overbibliotekar *H. O. Lange*, Kontorchef *Bangert*, Grosserer *Joh. V. Adolph*, Dr. med. *P. D. Koch*, Direktør *Carl Borgen* og Grosserer *Henrik Levinsen*. Ved disses Side stod enkelte Præster, fremfor alle *Henry Ussing* og senere ogsaa *Alb. Schack*.

Da dette saakaldte „Udvalg“s Arbejde nu imidlertid under Guds Velsignelse voksede saa stærkt, at de syv Lægmand forstod, at der vilde blive et stort Træ ud af dette Sennepskorn, besluttede de, at de vilde bringe Sagen ind paa en bredere, folkekirkelig Basis, og i 1896 blev da „*Københavns Kirkefond*“ stiftet, med Sjællands Biskop som født Formand og med en Bestyrelse paa ca. 40 Præster og Lægfolk fra hele Landet.

Og det første, Kirkefondet gjorde, var at sikre sig *Friis-Hansen* som Sekretær, som foran er fortalt.

Og det var paa høje Tid, han kom.

Thi paa den ene Side var Bevægelsen vokset saa stor, at den *maatte* have fri Bane for sine Udviklingsmuligheder; men paa den anden Side var Autoriteterne netop ogsaa nu begyndt at blive klare over, at her var en „Fare for Folkekirken“, en frikirkelig Bevægelse, der helst maatte kvæles i Fødselen, og som de derfor var begyndt at aabne Kampen imod. Og da Friis-Hansen kom, sad Vognen i Virkeligheden fast i et Morads af Vanskeligheder og et Hængedynd af Fordomme.

Men med sin overmenneskelige Kraft løftede Friis-Hansen den op, fik den sat paa fast Grund og fik Vejen fremad jævnet for den, ja han fik — for at blive i Billedet — Naade til at faa Vognen sat saa godt i Gang, at den siden i det væsentlige har kunnet rulle videre i det Spor og ad de Veje, han havde ført den ind paa. Det var en *Kæmpebedrift*, udført som *Ussing* har sagt, „med en glimrende Taktik“, der for bestandigt vil bevare hans Navn, ikke blot i den københavnske Kirkesags Annaler; men i den danske Kirkes Historie.

Tænksomme Læsere af det foregaaende vil maaske med nogen Undren have læst om Autoriteternes Kamp mod Kirkesagen, — „Autoriteterne,“ tænker de; „men dem er vi jo færdige med, vi har jo hørt baade om Stats og Kommunes afvisende Holdning, det var dog vel ikke *dem*, som nu gik over til direkte Aktion mod Kirkefondet?“

Nej, det var det ikke. De vedblev i alt væsentligt

at forholde sig passive; men der var endnu en Autoritet: *Kirken*.

„Ja, Kirken,“ siger den ukyndige Læser; „men den vilde da vel ikke føre Krig imod en Bevægelse som Kirkesagen, der jo bar dens eget Navn og tilsigtede dens eget Vel? Kirken, siger du! Ja, det er jo i Grunden underligt, at det ikke var *den selv*, der var Bevægelsens Moder; men at det var Lægfolk, der maatte sætte den i Gang; men saa var den dog vel i det mindste dens fødte Værge og Talsmand?“

Ja, det skulde man jo have ventet, og det er de Mænds Skam og Skade, der stod paa Kirkens førende Pladser, at de kun saa lidt forstod og endnu mindre skønnede paa denne Tjener-Bevægelse, Folkekirkens tro og lydige Datter! Her skal dog med Hæder og Tak nævnes, at Kirkens *øverste* Tjenere, de to Sjællands-Biskopper: *B. J. Fog* og *T. Skat Rørdam*, med Kærlighedens Forstaaelse tog imod hele Kirkesags-Bevægelsen og støttede den af al deres Evne, — særlig gælder dette Biskop *Rørdam*, hvis episkopale Kongstanke Kirkesagen blev, og som ogsaa i sin Embedstid har indviet flere nye Kirker end nogen anden dansk Biskop siden Valdemarernes Tid. Og Mænd som Præsterne *P. Krag* og *Holck* skal ej heller glemmes som Kirkesagens Venner.

Men desto større bliver *de* Mænds Skam og Ansvar, der alligevel med Hænder og Fødder, med Hoved og Hjærte modsatte sig Kirkefondet og dets Mænd og gjorde alt muligt for at lægge Hindringer i Vejen for dette frivillige Kærligheds-Arbejde til Sjæles Frelse i vor Hovedstad. Det kan bruse i mit Sind endnu den Dag i Dag, naar jeg tænker paa al den Uvilje og Mod-

stand, hvormed stormægtige Klokkere og Sognepaver og bureaukratiske Regerings- og Ministerie-Mænd gennem aandeligt-umulige saakaldte „Regulativer“ for de smaa Kirker i de første 2—3 Aar paa enhver Maade, aktivt og passivt, søgte at spænde Ben for Kirkesagsbevægelsen og dermed *sled* paa Mænd som Friis-Hansen og andre, hvis høje Maal de end ikke kunde øjne. Hvor mange Skridt har han ikke gaaet for disse høje Herrers Skyld, hvad maatte han ikke taale af Ydmygelser, hvor mange Tanker maatte han ikke bryde sit Hoved og Hjærte med, bare fordi disse Kirkens Tjenere ikke forstod, eller rettere ikke *kunde* eller *vilde* forstaa hans og hans Medbrødres Værk!

Og skønt Sagen *maatte frem*, fordi den var *Herrens*, — „hans Gerning kan ej hvile, ej standses kan hans Fjed“, — og skønt de ikke paa langt nær kunde maale sig med Friis-Hansens overlegne Aandskraft, saa kunde de dog slide paa ham, og i det mindste én Gang tabte han Taalmodigheden, og greb sit Sværd og slog til, saa det bed, — derom kan man læse i Bladet „Københavns Kirkesag“ Nr. 7 fra 1897, hvori han tager sine Modstandere og alle deres aabenlyse og maskerede Angreb under en hvas, satirisk Behandling; men ogsaa det fik han jo saa paa Hovedet for af visse „ydmyge“ Lam, der mente, at den rette kristelige Fromhed var det samme som Nathueri, og som havde glemmt, hvorledes deres egen Herre og Mester kunde hudflette *sine* Modstandere baade med sin Haands og med sin Munds Svøbe.

Og saaledes kunde det ske, at denne ophøjede og rene Karakter, som Friis-Hansen var, under al denne Kamp mod hemmelige Snigløb og perfide Fordrej-

elser af, hvad *han* vidste var rent for Herren, til sidst ogsaa selv kunde bryde sammen og i et Øjeblikks Mismod give tabt. Saadan husker jeg ham saa tydelig en Dag, da han kom op til os i Dannebrogsgade og, slap og træt, sank sammen i min Stue. Jeg glemmer ham aldrig, som han sad der i min Sofa og sukede. Jeg maatte tænke paa Ordet: „Og Herren sagde til Ezekiel: suk, du Menneskesøn, suk, saa det bryder i dine Lænder“ (21, 6). Og det var ikke blot det, at der sad et Menneske og sukede i min Stue, det havde jeg set saa ofte før; men at det var *ham*, den ellers saa stærke og frimodige Helt, som vi andre altid hentede Trøst og Kraft hos, det greb mig, — det fyldte mig med en dyb Vemod, og op af denne Følelse skød saa igen en flammende Vrede mod dem, der voldte ham ondt, og en inderlig Kærlighed til ham, der maatte lide saa ilde.

Men det var kun i faa Øjeblikke, det saaledes brast for ham. I Reglen var han frimodig og glad, ja, man kunde egentlig sige, at han var som Fisken i Vandet, naar han var indviklet i Kamp. Thi den Anstrengelse, den medførte, spændte hans Energi og fik hans hele Personlighed til at dirre af Kampglæde.

Og selvfølgelig fik da ogsaa han og hans Sag Sejr. Det var jo for Herren han stred, og Sagen var hans. Og medens Modstanderne en for en sank trætte ned, og selv Kirkeministeriet i Løbet af et Par Aar blev vundet til Anerkendelse af Kirkefondets Arbejde og Principer, gik Kirkesagen sin straalende Gang, — vel-signet af Gud, elsket af de Hellige i Danmark og beundret i vore Nabolande.

Og da Friis-Hansen døde, var Sagen anerkendt af

Autoriteterne, taalt af dem, der endnu var tilbage af Modstanderne, og Genstand for ivrigt Studium og beundrende Efterligning baade fra Norge og Sverige, ja selv i Finland og Tyskland vakte den Opmærksomhed.

Og skønt han langtfra var den eneste, der arbejdede i denne Sag, var han dog Svinghjulet i Kirkefondets store Maskineri; han hjalp den over det døde Punkt, og Gang paa Gang løftede han den ud over Vanskeligheder, der vilde have knust mangan mindre modstandskraftig Aand.

Gentagne Gange var Friis-Hansen i *Stockholm*, hvor hans ildfulde Kraft gjorde det stærkeste Indtryk, og hvor han vandt sig mange Venner, fremfor alle den for Stockholms Kirkesag saa varmhjærtede Lægmand Roteman *Carl Alm*, der sammen med sin højtbegavede Hustru og Hofprædikant *Sven Nilsson* var Sjælen i den efter dansk Mønster dannede Smaakirke-Forening: „*Sällskapet till främjande av kyrklig själavård*“. Uforglemmelig er især Konferencen i 1901, i hvilken fra dansk Side deltog Præsterne *H. Ussing*, *Jul. Friis-Hansen*, *C. Asschenfeldt Hansen* og Forfatteren af nærværende Skrift.

Ogsaa deroppe kunde Bølgerne gaa højt, da Sognedelings-Sagen skulde føres frem, og man der — som her hjemme — mødte en skarp Modstand fra de indflydelsesrige, konservative Sognepræsters Side. Det gik ogsaa varmt til ved den nævnte Conference; men der blev givet Vennerne deroppe god Støtte fra de danske Præsters Side, saa Prins *Bernadotte* udrød med Begejstring efter en Forhandling i Blasieholmskirken: „Jeg kunde have kastet min Hat op mod Taget for Danskerne i Dag!“

Og da jeg med nogle andre danske Venner i 1918 igen var i Stockholm for efter Indbydelse at fejre det ovennævnte Selskabs 25-aarige Jubilæum, greb det mit Hjerte dybt at se den Trofasthed, hvormed de svenske Brødre mindedes den første Hjælp, de fik fra Danmark, idet ved en Festmiddag i Roteman *Alms* Hjem Professor Westergaards og Pastor Friis-Hansens vedbendkransede Fotografier var stillede midt paa Bordet i taknemmelig Ihukommelse.

— — —

Som Slutning paa dette Afsnit og som en Illustration til, hvorledes han i disse Aar arbejdede, maa det være mig tilladt her at fortælle om, hvorledes jeg lærte Friis-Hansen at kende.

Jeg ved ikke, at jeg nogensinde havde fæstet mig ved hans Navn, før jeg læste om hans Ansættelse i København; men saa kort vort Bekendtskab altsaa blev, tør jeg nok sige, at han fik en gennemgribende Betydning for mig, ikke blot, fordi det var gennem ham, Guds Kald kom til mig om at blive Præst i Hovedstaden; men endnu mere fordi han havde den Egenskab — om ikke at præge, saa dog i høj Grad at berige og befrugte de Hjærter, som lukkede sig op for den overmægtige Aandspersonlighed, han var.

Som i Forspillet berørt var det just ikke med særlig blide Følelser, jeg omfattede ham efter vort første Møde, og det er om dette, jeg her gerne vil berette lidt nærmere.

Det var den 1ste Juni 1897. Jeg var tjenstledig, idet min Konstituering som Sognepræst i Bjørnsholm-Malle (Ranum) just var udløbet, og nu var jeg paa Vej over til København for at tale med daværende Kultusmini-

ster, Biskop *Sthyr*, for om muligt at formaa ham til at give mig Embedet deroppe, hvorom et Flertal af Beboerne havde indgivet en Adresse. Paa Vejen havde jeg lovet at tale i Sdr. Onsild, hvor der var stort Sommermøde. Jeg mødtes først med Sognepræst *Axel Bülow*, den Gang i Vesterbølle, der skulde samme Steds hen. Da vi kom op til Præstegaarden og spurgte efter Sognepræsten, *Th. I. Petersen*, blev der svaret, at de var i Kirken, hvor der var Formiddagsmøde, og de var ikke komne hjem endnu. Hvem prædiker da? spurgte vi. Det gør Pastor *Friis-Hansen* fra København, — og han har en Kammerherre med! Ih, hvem det da var? Det var Kammerherre *S. Barner*, hvem *Friis-Hansen* nylig var kommen i Forbindelse med, og om hvem han med sit sikre Sjælekenderinstinkt straks havde skønnet, at han trængte til at komme en Tur over til Jylland for at lære de hellige Jyder at kende. Og i Parentes bemærket slog denne hans Beregning ogsaa til, idet Kammerherren netop hin Formiddag oplevede sit aandelige Gennembrud, fik Prikken sat over i'et og Vished om sit Barneforhold hos Gud. Det skete for ham, da han, efter at have hørt *Friis-Hansens* Prædiken, overværede, at en af Pastor *Petersens* smaa Piger blev døbt og saa, hvorledes Menigheden slog Kreds om Døbefonten i hjærtelig Forbøn for den lille Pige. Da saa han over Daaben Guds Husets Dør staa aaben — ogsaa for ham, og han betænkte sig ikke paa paany at modtage sin Daabs Naade, — han gik ind og blev frelst!

Da de kom hjem fra Kirken, saa jeg altsaa for første Gang disse to Mænd, der siden skulde faa saa stor en Indflydelse paa mit Liv.

Om Eftermiddagen talte Pastor *Bülow* og jeg i Ha-

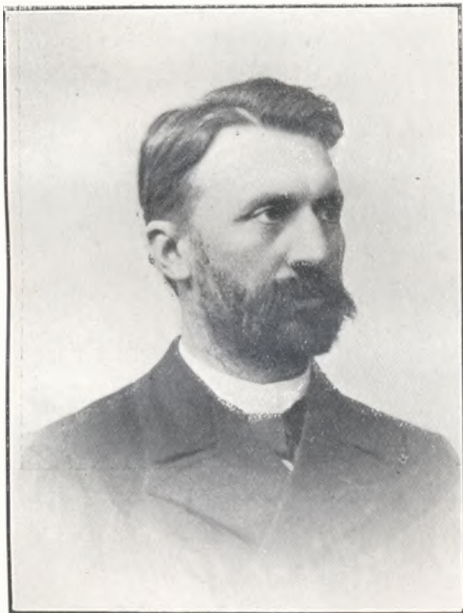
ven for en stor Forsamling. I Mødet deltog endvidere den gamle Pastor *Ostenfeld*, den kort Tid efter afdøde Pastor *Koed* fra Skørping og Pastor *Jul. Windfeld*, Nimtofte, — der brugtes mange Prædikanter paa den Tid!

Da Mødet i Haven var forbi, kaldte Friis-Hansen Præsterne Bülow, Windfeld og mig ind til sig i Gæstekammeret. Alle Stolene var ude i Haven ved Mødet, og siddende paa Sengekanten udbredte Friis-Hansen da paa sine Knæ et Kort over København og pegede her og der og sagde: „Dèr skal vi have én Kirke, og dèr skal De være Præst, og dèr én, og dèr skal De være, og dèr én, og dèr skal De være!“ Det kom os — i hvert Fald mig — fuldstændig overraskende; thi var der noget, der var fjærnt fra *mine* Fremtidsplaner og modbydeligt for mit Hjærte, var det da at komme til København. Jeg kom derfor ogsaa omgaaende med en kategorisk Afvisning, og jeg erindrer ikke en Gang, om det var Vesterbro, han pegede for mig paa; men Resultatet blev, at jeg blev hængende, medens de to andre, som tog det mere roligt, gik fri; — jeg husker, Bülow med stor Alvor sagde: „Ja, nu har De jo lagt Sagen meget indtrængende hen til vore Hjærter, og nu maa vi jo overveje den for Herrens Ansigt,“ — jeg husker det saa meget bedre, som det i det samme slog mig med Skamfuldhed, hvor langt fra dette stille Sind mit Svar havde været.

Samme Aften rejste jeg med Nattoget til København og tænkte ikke mere paa Friis-Hansens Ord. Det manglede bare, at jeg skulde til København! Men, kort at sige, Embedet i Ranum fik jeg nu ikke. Derimod fik jeg i den følgende Tid to Breve fra Friis-Hansen. Jeg

Friis-Hansen 1901.

Kirkefondets Sekretær.

Mindesmærket paa Vestre Kirkegaard.

har desværre ikke opbevaret dem, for de berørte mig saa ubehageligt, at jeg straks rev dem itu for at være af med dem. Det første indeholdt en Forespørgsel, om jeg saa var betænkt paa at komme til København? Jeg svarede knapt og køligt, at skønt jeg ganske vist ikke havde faaet Bjørnsholm-Malle, vilde jeg blot lade ham vide, at jeg havde Ansøgning inde om tre andre Embeder, og at jeg sikkert haabede at faa et af dem. — Det andet Brev fra ham var endnu ubehageligere for mig, for han stillede mig blot dette lille, borende Spørgsmaal: „Ja, men hvis det nu er *Herren*, der vil have Dem til København, vil De saa blive ved at sige Nej?“

Det svarede jeg slet ikke paa. Den Sag ønskede jeg ikke at drøfte.

Imidlertid maatte jeg som tjenstledig forlade Ranum og tog da midlertidig til København, hvor mine kære Forældre med vanlig Gæstfrihed tog imod mig og min Familie, og her boede jeg da Sommeren over 1897 og mente mig godt gemt i den store Myretue.

Men — en skønne Dag, som vi sad ved Frokostbordet, meldte Pigen, at der var to Herrer, der ønskede at tale med mig, og at hun havde vist dem ind i Dagligstuen. Forbavset rejste jeg mig og gik derind, — og var nær tumlet tilbage med Kong Akabs Ord til Profeten Elias: „Har du nu fundet mig, min Fjende!“ da mit Blik mødte Friis-Hansens Skikkelse, som stor og muntert smilende traadte mig i Møde. Den anden Herre var Formanden for Kirkefondets Forretningsudvalg, Professor *H. Westergaard*. „Naa, De troede, De kunde gemme Dem for os,“ begyndte Friis-Hansen; „men De kan se, det gaar ikke!“ Og saa begyndte de i skøn Forening at bearbejde deres stakkels Offer. Til sidst

rejste Professor Westergaard sig og sagde, at han maatte gaa, da han skulde holde Forelæsning paa Universitetet. „Ja, nu kan De saamænd gerne gaa med,“ svarede jeg med et rigtig ondt Blik paa Friis-Hansen, „for har De ikke opnaaet andet, saa har De da opnaaet noget, jeg ikke har kendt i alle mine fire Præsteaar i Jylland: jeg har faaet Hovedpine!“ Men der var ikke mindste Medlidenhed at spore hos den ubarmhjærtige Friis-Hansen. Han var ét stort Smil. „Det er udmærket,“ sagde han, „saa er jeg vel tilfreds,“ og saa gik de begge to, efterladende mig i en frygtelig Sjælevaande.

Og for nu at gøre en Ende paa dette Kapitel om mig selv, saa skete det i Løbet af kort Tid, at Herren lukkede alle Døre for mig, idet de Embeder, jeg havde søgt, et for et blev givne bort til andre. Til sidst var der kun ét tilbage, og til det stod alt mit Haab; — men saa sendte Friis-Hansen en Dag Pastor *Enrique With* op til mig. Han *havde* allerede sagt Ja til Kirkefondets Opfordring om at komme og blive Førstepræst ved den daværende Dansesal „*Valkyrien*“ paa Vesterbrogade 17, den senere St. *Mariæ Kirkesal*.

Han talte meget kærligt med os og tog til sidst min Hustru i den ene Haand og mig i den anden og sagde: „Jeg tror nu, at det er Herren selv, der vil, at vi skal arbejde sammen herovre. Lad os nu bede sammen!“

Vi tre bøjede da Knæ i Fars og Mors Dagligstue, og under den Bøn gav jeg Gud mit Ja paa, at *enten* skulde det være Sennels ved Thisted *eller* ogsaa København, — og i den samme Stund blev Sennels givet til en anden Præst, — næste Dag stod det i Aviserne!

Saa var min Modstandskraft brudt, og kort Tid efter var det, jeg havde det i Forspillet omtalte Møde med

Friis-Hansen oppe i hans Værelse i Frederiksborggade, hvor jeg gav ham mit endelige Ja, — og hvor al den „Trøst“, han havde til mig, kun bestod i hans uimodstaelige Smil og hans Forsikring om, at *den* Sag havde han for længe siden tilkæmpet sig Vished om i sin Bøn til Gud.

Jeg har tilladt mig at fortælle saa udførligt om denne Sag, fordi jeg tror, at hele denne Oplevelse egentlig er karakteristisk for den Maade, paa hvilken Friis-Hansen paa sine Rejser ud over Landet sikrede sig Præster til de nye Kirker i København.

JULIUS FRIIS-HANSEN

MANDEN SELV

Vi har nu hørt, hvorledes han efter en lykkelig Barn-
doms- og Ungdomstid igennem sin Omvendelse
fik sit Liv lagt ind i Guds Plan; thi — som skrevet staar
—: „*Vi er Guds Værk skabte i Jesus Kristus til gode
Gerninger, som Gud forud har lagt til Rette, for at vi
skal vandre i dem,*“ og derefter fulgte disse fire Hoved-
punkter:

1. *Kandidataar i Hovedstaden*, 1880—1882.
2. *Kaldskapellan i Lyngby*, 1882—1890.
3. *Sognepræst i Olsker-Allinge*, 1890—1896.
4. *Kirkefondets Sekretær*, 1897—1905.

Saaledes var altsaa den beskedne Ramme, der om-
sluttede dette rige, korte Liv.

Der er intetsomhelst epokegørende ved den, — in-
gen uformodede Spring; men en jævn Vandring lige
frem ad den almindelige Embeds Vej.

Men hvad var det da egentlig, som gjorde denne
Mand med den beskedne ydre Livsramme saa ejendom-
melig, og som bevirkede, at han den Dag i Dag lyser
for vort Minde som en flammende Ildsøjle?

Ja, skal man nævne hans ejendommeligste Karak-
tertræk, der særprægede ham saa stærkt, og som

gjorde ham saa sejrrig i sin Gerning og gav ham denne uimodstaaelige Overvægt over Personer og Forhold, han kom i Berøring med, saa maa det blive

TRO OG BØN.

Det var denne Tvillingestjerne, der luede i hans eget Hjærte, og som straaede saa uforligneligt klart ud af hele hans Liv, — saa klart, at jeg véd mig i Overensstemmelse med mange, naar jeg siger, at vi har aldrig kendt eller mødt noget Menneske, der i den Grad var en *Troens* og *Bønnens* Mand som han.

TROEN.

Troen var altsaa det første. Troen er jo den Jordbund, hvoraf Bønnen fødes og næres. „Hvor der er Tro paa Gud, dér bryder Troen ud i Bøn af Hjærtens Grunde.“

Og det er jo Troens Væsen, at den er en levende Ting, ikke en død og livløs Anskuelse. Og fordi den er levende, vil den i Kast med Livets Opgaver. Det er dens Lyst „at flytte Bjærg“.

Først maa den have flyttet det Bjærg, der staar imellem Gud og det enkelte Menneske, det Bjærg, der hedder vor *Syndeskyld*. „*Er det ikke Eders Synder, som gør Skilsmisse mellem mig og Eder?*“ spørger Herren.

Dette Bjærg maa flyttes ved, at Hjærtet i en levende Tro finder Hvile ved Korsets Fod hos Jesus, i Troen paa hans fuldbragte Gerning, paa hans Blods rensende Kraft. Troen er jo den Haand, hvormed vi griber Guds frelsende Naade. Og da løfter Sjælen sig paa Troens Vinge op paa den Frelsens Klippe, hvor Korset staar,

og ved hvis Fod Daabens Kilde springer ud. „*Du drog mig op af den brusende Grav, af det skidne Dynd, du satte min Fod paa Klippen, du lagde en ny Sang i min Mund, en Lovsang til vor Gud, du befæstede mine Skridt,*“ synger David (Sal. 40, 3—4).

Ja, han befæster vore Skridt! Thi fordi vi ved hans Naade og ved Troens Kraft kom op paa Frelsens Klippe og fik Vished om, at alle vore Synder er slettede ud i Lammets Blod, derfor er jo ikke alting endt. Tværtimod, vi vil snart erfare, at det kun var Begyndelsen. Der kommer mange andre Hindringer; thi hver Høj skal sænkes, hver Dal skal fyldes, det knudrede skal blive jævnt og det krogede lige, for at Herrens Vej kan blive banet, — det er, med andre Ord, *Helliggørelseslivets Kamp*, som venter os.

Her er sandelig Opgaver nok at tage fat paa, — der er mørke Dale i vort Sind, der skal gennemlysnes, som da Cisterciensermunkene i Frankrig i sin Tid fandt en mørk og næsten tilgroet, skummel Dal, „*vallis absin-tialis*“, Malurt-Dalen, som de med megen Møje og ved aarelangt Arbejde huggede om i og lyste op i, indtil den blev til „*clara vallis*“, den lyse Dal, hvor de saa byggede deres Kloster Clairvaux. Og der er stejle og besværlige Højder, Hovmods og Hidsigheds Højder, der skal sløjfes og sænkes til det sagte Mods stille, banede Vej — der er knudrede Sind, fulde af Pirrelighed og Fornærmelighed, som skal glattes af og jævnes ud til Ydmyghed og Selvfornægtelse, — der er sære og egensindige Krogveje, der skal rettes ud til Kærlighedens Kongevej, — jo, der er Bjerge nok at flytte, — ak, det Sind, det Sind! — og det gælder om dem allesammen, at de flyttes *kun ved Tro*.

Ligesom det er Troen, og Troen alene, der frelser os, saaledes er det ogsaa Troen, og Troen alene, der henter Helliggørelseslivets skjulte Naadekræfter ned. Helliggørelsen sker lige saa fuldt som Retfærdiggørelsen *ved Tro*, skønt der er mange Guds Børn, der kaster sig ind i et fortvivlet Selvarbejde just paa dette Punkt, fordi de tror, at de *selv* skal vinde Sejren over disse tre slemme S'er: din Synd, dit Sind og dit Selv.

— — —

Og da nu *Friis-Hansen* i sin Ungdom havde vundet den første store Sejr ved Alteret i St. Johannes Kirken, og havde faaet fast Fod paa Frelsens Klippe, maatte jo ogsaa *han* tage *sin* Helliggørelseskamp op.

Thi ogsaa *han* havde *sit* at kæmpe med med Hensyn til de tre slemme S'er. Han var jo ingen Engel, men ligesom Elias „et Menneske lige Vilkaar undergivet med os.“ Og jeg ønsker ingenlunde at tegne et uvirkeligt Glansbillede af en Helgen. *Friis-Hansen* havde *sit* at tage Kampen op imod, men naar han for mange af os stod som en saa forunderlig ren og helliggjort Skikkelse, saa skyldtes det hans afgjorte og intensive Kamp imod Synden i hans eget Liv under alle Former.

„Hvor havde han egentlig sit gamle Menneske?“ spurgte jeg efter hans Død en Gang hans Hustru, da vi havde en stille Stunds Samtale om disse Ting. „Jeg véd det ikke,“ svarede hun, „jeg kunde egentlig ikke finde det.“ „Ja, men hans Fristelser da,“ spurgte jeg, „for dem havde han vel lige saa fuldt som vi andre?“ Og jeg tænkte paa det gamle Ord om, at ingen er stor for sin egen Kammertjener. Men hun svarede med et Smil: „Jeg véd det heller ikke, for de var saa underligt overvundne.“ — Men selv sagde han saa tit

i kærlig Spøg til hende, naar hun foreholdt ham et og andet, — saadan som alle vi, der er gifte, og *lykkeligt* gifte, jo nok véd, hvordan det gaar til, naar ens Kone kommer og siger: „Hør, lille Far, der er en Ting, jeg vil sige dig,“ — saa kunde Friis-Hansen altsaa spøgende svare: „Ja, kære Frue, du siger nok, at du kan ingen Fejl se hos mig, og dog skænder du paa mig; men du derimod er jo fuld af Fejl, og dog bliver jeg saa glad, saa glad, bare jeg ser dig!“

Men dette lyse, frejdige Præg havde han ikke altid haft; tværtimod, han havde af Naturen et temmelig tungt Sind, tilbøjeligt til Grublerier og ikke saa lidt pessimistisk. Han kunde ofte blive tungsindig og var i sin Ungdom fuld af Dialektik, Modsigelses- og Disputere-Lyst, og stiv i Paradokser.

En af hans daværende Venner, som nu er Præst, og som kendte ham nøje, sagde endogsaa en Gang til hans Forlovede: „Hvor tør De i Grunden binde Dem til ham, han er jo en anden Søren Kierkegaard!“

Men saadan kendte jeg ham slet ikke. I de senere Aar af sit Liv var han nærmest Optimist, ja, han kunde gøre Indtryk af at være en stor Sangviniker, der tog sig Tingene let. Han kunde træffe Dispositioner med Hensyn til Køb af Kirkegrunde eller stifte Laan for Kirkesagen, som ofte fik hans mere besindige Venner i Forretningsudvalget til at ryste paa Hovedet, — eller han kunde lade sig rive hen til en altfor god Tro om det kristelige Borgerskab, som da han sagde til mig, da Opraabet om at bygge Kirken paa Vesterbros Torv skulde udsendes: „Se at faa mange af de gode Borgere med herude, de vil nok interessere sig for at faa Kirken rejst som Vesterbros Borgeres Kirke,“ — og jeg fulgte

hans Raad og led derved mange Skuffelser; men dette lyse Præg og denne gode Tro til Mennesker havde han altsaa slet ikke af Naturen, det var udelukkende hans nære Samliv med Herren og hans mange Erfaringer af Bønhørelser, der gjorde ham saa lys i Sindet og saa fortrøstningsfuld.

Han skriver selv i en Artikel i „Københavns Kirkesag“ (Side 284): „Men alle vi, der takker Herren, fordi han paany har ladet os opleve en saadan Bønhørelse, vi vil tage os dette til Hjærte: det gaar an at tro Herren og at vente store Ting af ham! *Det er ikke Visdom at tvivle om hans Hjælp; men det er Visdom at bede Herren om Hjælp og Naade og saa gaa frimodig fremad i Tro til hans Miskundhed og Godhed.*“

— — —
Et saadant Livssyn naar man ikke uden efter alvorlige Kampe og Trosprøvelser.

Derfor var han ogsaa en af dem, der her i vort Land tidligst fik Øjet og Hjærtet opladt for Nødvendigheden af en særlig *Helliggørelsesbevægelse*. Og da denne første Gang dukkede op herhjemme iblandt os i Slutningen af Aarhundredt, almindelig kendt under Navn af „den engelske Retning“, saa han med Glæde og Forventning hen til den. Paa *Missionshotellet i Løngangsstræde* fandt den ny Bevægelse sin faste Borg, og Friis-Hansen, som den Gang var paa Bornholm, maatte over til København for at lære den at kende. „De Toner drager og lokker mig,“ sagde han.

Men hans Forventning led et stort Nederlag. Det fremmedartede og sektererisk-sværmeriske Præg, der var over disse Møder, frastødte ham, der var saa kon-

fessionstro i sin inderste Sjæl og saa god en Lutheraner i sit Hjærte.

Han skrev hjem, at disse Møder var bleven ham „en stor Skuffelse, der er megen forklædt Kødighed i deres Aandelighed, og snart vil der udvikle sig noget slemt.“

Og Tiden gav ham Ret. Bevægelsen løb ud i vildt Sværmeri, idet den førte nogle ud i saakaldt Syndfrihed, andre ud i Kødighed.

Men ud af denne Skuffelse fødtes noget andet og bedre i hans virksomme, initiativrige Aand, og det blev: „*Indre Missions Helliggørelsesmøder.*“ Han var klar over, at Indre Mission ikke maatte blive „en ensidig Vækkelsesretning“, som Slagordet lød blandt dens kirkelige Modstandere og lunkne Venner; men at der tiltrængtes en aandelig Livsfornyelse i Retning af personlig Helliggørelse blandt Guds Børn.

Friis-Hansen fik da bragt det første Helliggørelsesmøde i Stand i Sdr. Bjert ved Kolding i Sommeren 1900, hvor en lille privat Kreds samleds. Det var Senepskornet, der nu er bleven til et stort Træ, der skygger over hele vort Land med sine 15—18 Helliggørelsesmøder, og som hver Sommer samler Tusinder af Guds Børn til fælles Opbyggelse paa vor hellige Tro.

I Indbydelsen til det første Møde skrev han: „Livets Vækst lægger det som en alvorlig Formaning hen til alle de vaagne: stræb alvorlig efter Dybde i Sydens Erkendelse og Naadens Tilegnelse og efter Inderlighed i Samlivet med Herren, — for at vi ikke paany skal opleve den Ulykke, der har gentaget sig saa ofte i Guds Menigheds Historie, at den indvortes Kraft blev mindre, alt som Menighederne voksede udvortes.“ Og

han føjede en Advarsel til om, at ingen maatte sige noget „af Lyst til at tage sig ud, eller være original; men at den, der taler, maa være som den, der kommer fra Bønnens Opløftelse for Guds Ansigt og med Guds Aand levende i sit Hjærte. Og det gælder om ved disse Møder ikke at sigte paa andre eller paa hverandre; men udelukkende paa os selv.“

Se, det er gode Toner, fødte ud af en Sjæl, som stod i personlig Helliggørelseskamp mod de tre slemme S'er.

— — —

Hans aandelige Liv formede sig i det hele taget støt og roligt. Naturligvis havde han — som vi alle — Krisetider nu og da, Tider, hvor det brænder sammen, og hvor Gud maa have os i Smeltediglen for at lutre Sølv, og som den stærke Personlighed, han var, kunde disse aandelige Kampe ogsaa antage et stærkt Præg, — ligesom hele hans personlige Helliggørelsesliv overhovedet var præget af en stærk og agtpaagivende Vaagen; men i Hovedsagen var hans aandelige Liv fæstnet fra det Øjeblik, han havde faaet Foden paa Klippen.

Vi talte en Gang sammen om Gaardmissionær *Clausen*. Det vil sige, vi talte om den nævnte engelske Retning, der en Tid ligefrem lærte *to* Omvendelser i et Menneskes Liv. Først én til Retfærdiggørelse og Frelse, saa var man omvendt og et Guds Barn; men ganske vist kun et kødeligt og anden Klasses Barn, og det var saadan, de fleste troende Mennesker i Danmark havde det; men saa skulde der opleves en Omvendelse Nr. 2, nemlig: til Helliggørelse.

Hele denne — ikke blot ubibelske, men i sit Væsen dybt *uaandelige* Betragtning var Friis-Hansen inder-

ligt imod. Hans dybt konfessionelle Aand, der elskede det lutherske Grundsyn og hans eget Livs Oplevelser fik ham til med Kraft at protestere mod denne Lære, paa samme Tid som han oprigtigt og hjærteligt attraaede en dybere Indlevelse i Helliggørelse for sig selv og for alt Guds Folk i Danmark.

Da var det, han sagde til mig: „Det er en frygtelig uaandelig Mekanik, der drives med denne Lære om de to Omvendelser. Et Menneske skal omvendes én Gang for alle, afgjort og klart, og denne Omvendelse skal føre lige ind i det hellige Liv. Saadan har jeg oplevet det i mit eget Liv, og det har jeg i Grunden først lagt rigtig Mærke til hos Gaardmissionær *Clausen*, — De véd, han var fra Lolland ligesom jeg, han var jo Proprietær paa Louisendal. Han var i sine unge Dage stærk som en Bjørn, det kan man jo se paa hans herkuliske Legeme; men han var tillige saa ubændig hidsig. Og naar Hidsigheden bruste op i ham, brugte han sine Kæmpekræfter uden Hensyn og slog til i Blinde. Men da han var bleven omvendt, gik det med ham, som der staar om den ligeledes en Gang saa hidsige Moses: „Han blev det sagtmodigste af alle Mennesker.“ En Nat f. Eks., da han paa sin Gang i Midnatmissionen fik sat en brændende Cigar i Nakken, bruste det op i ham, han vendte sig om, greb Synderen ved begge Skuldrene i strakte Arme, drejede sig en Gang rundt med ham og satte ham ganske stille ned igen og lod ham gaa og gav ham endda et kærligt Ord med paa Vejen. Og saaledes taalte han jo, saa at sige Nat efter Nat, de utroligste Raaheder og Gemenheder, — men altid var han stille og sagtmodig, ogsaa naar de slog Hatten ned over Ørene paa ham, overspyttede ham osv.

Da spurgte jeg ham en Gang om, hvordan han var bleven af med sit hidsige Sind. Og han svarede: „Jo, min Ven, straks da jeg var bleven omvendt til Gud, var jeg jo klar over, at *dér* havde jeg min Skødesynd, *dér* havde mit gamle Menneske bidt sig stærkest fast, *dér* maatte altsaa Guds Kraft sættes ind, og hans forvandlende Magt kendes klarest i mit Liv. Saa bad jeg Gud staa mig bi just *dér*, hvor jeg havde min største Frielse og helliggøre mig, saa det blev kendeligt for alle.“

Og alle vi, der har kendt *Clausen*, ved jo, at han staar for os som det mest harmoniske Solskinsmenneske, et stort glædestraalende Barn, der altid strømmede over med Tak til Gud, — „min Sjæl, lov Herren, og glem ikke alle hans Velgerninger.“

„Se,“ — fortsatte Friis-Hansen — „*den* Dogmatik kunde jeg forstaa, og den har jeg prøvet paa at efterfølge i mit Liv.“

Derfor kunde Gud ogsaa bruge Friis-Hansen til at sætte Helliggørelsesmøderne i Gang paa ægte dansk og luthersk Grund, ligesom vi af ham selv personligt altid fik et levende Indtryk af et roligt Sind, der hvilede hos Gud og som var underbygget af en kraftig og vaagen Vilje til at ville helliggøres „ganske og aldeles.“

Men Troen vil ikke blot i Lag med de Opgaver, som angaar vort personlige Frelses- og Helliggørelsesliv, — der er jo rundt om os ude i det praktiske Liv Masser af Opgaver, fuldt af Bjærge, som skal jævnnes, for at Herrens Vej kan blive banet, og der var ogsaa nok af dem paa det Stykke Vej, Gud betroede Friis-Hansen

at bane. Og med Troens uforfærdede Vovemod gav han sig dristig i Kast med dem.

En Indremissionær, som jævnlig besøgte ham paa Bornholm, fortæller, at han ogsaa selv kom ud for Friis-Hansens energiske Trang til at arbejde og at sætte andre i Arbejde. „Jeg maatte ud med ham,“ siger han, „og hjælpe ham at slæbe Sten af Marken. Og det var ikke smaa Sten; men store Krabater, vi baksede med, saa Sveden drev af os. Jeg har aldrig set saadan et Arbejdsmod. Hans Naboer sagde, at det var en Kæmpebedrift, han havde udøvet paa den daarlige Gaard. Men han skaanede heller ikke sig selv eller Børnene. Jeg husker, hvor de kom stormende ind til Bordet, og jeg har sjældent set saadan et Kuld af friske, glade Børn. Kræsenhed var der ikke noget, der hed. Maden var tarvelig; men sund og nærende. Og saa snart der var spist, iførte alle Børnene sig deres Smække-Forklæder, og saa havde deres Far Arbejde til dem allesammen.

Da jeg siden traf Pastor Friis-Hansen i København, spurgte jeg ham, om han nu ikke savnede Landvæsenet? Nej, svarede han. „Da var De ellers en svært ivrig Landmand,“ sagde jeg. „Ja,“ svarede han, „naar man *skal* være Landmand, er det bedst at være *ivrig!*“

Den ene Opgave efter den anden tog han fat paa eller snarere: blev han kaldt ind til, for i de senere Aar af hans 8½-aarige Virksomhed i København, blev det mere og mere Skik, at naar man i en eller anden Virksomhed ikke kunde klare sig, eller var kørt fast i Vanskeligheder af forskellig Art, saa hed det: „*Vi maa have fat i Friis-Hansen!*“

Og han kom altid gerne. Han vidste jo, at han var til for at tjene. Og naar han kom, kom han, som Pau-

lus siger, idet han taler om *sit* Komme til Rom: „men jeg ved, at naar jeg kommer, vil jeg komme til Eder med Kristi Evangeliums Velsignelses Fylde.“ Saadan kom Friis-Hansen overalt, hvor der var Vanskeligheder. Det var ham, der atter og atter brugte det bevingede Ord: „*Vanskeligheder — de er kun til for at overvindes!*“ og jo flere, der var af dem, og jo mere modløse, vi andre blev, desto mere vel tilpas var han, og han gned sig i Hænderne af Glæde.

Pastor *N. P. Madsen* fortæller i sin Bcg: „Gud kan—“ (S.112) følgende lille Træk om denne Friis-Hansens Kampglæde: „Vi var en Aften sammen med nogle Venner, og Friis-Hansen oprullede da et Perspektiv af den københavnske Kirkesags Fremtid. Om saa og saa mange Aar vilde der staa saa og saa mange Kirker i København, byggede ved frivillige Ofre af Guds Menighed, — jeg tror, han nævnede 30. Og det var ikke blot Ord, skønne Fantasier; men noget, han søgte at underbygge med Beviser: saa og saa mange Kirker var allerede byggede, og her var Overslag og Udkast til 3—4 til.

En af Vennerne udtalte da sin Tvivl, og jeg husker saa tydelig, hvorledes Friis-Hansen da rejste sig og udbød med det bekendte Blink i Øjet:

„*Sara lo!*“

Og saa lo han selv saa hjærteligt og gned Hænderne, som han gjorde saa tit, naar Troens Ild brændte i ham.“

Og saadan husker ogsaa jeg, hvorledes vi engang var kørt fast ude paa *St. Lukas Stiftelsen*. Vi vidste da intet bedre end at sende Bud efter Friis-Hansen. Da han saa os sidde raadløse i Klynge, lo han med sit frejdige:

„haa—haa!“ og da han havde faaet Sagen forelagt, var det, han kom med en saare karakteristisk Udtalelse. Der var én, der nævnede noget om, at vi stod lige som Israels Børn ved det røde Hav. Da smilede Friis-Hansen: „Ja, saa maa vi gøre, som *de* gjorde den Gang: gaa over det i Tro!“ Og han føjede til: „De kan være visse paa, mine Herrer, at der er mange Tusinde Mennesker, som siden er *sejlede* over det røde Hav, men som ikke har følt *Tusindedelen af den Glæde, Moses* følte da han var *gaaet* over det i Tro paa Herrens Ord!“

Og han fandt da ogsaa paa Raad i denne Sag, fik en stort anlagt Indsamling sat i Gang blandt Venner og fik det hele bragt paa ret Køl igen. Derfor vil hans Navn aldrig blive glemt i St. Lukas Stiftelsens Historie.

Ved en anden Lejlighed var det galt med „*Kristeligt Dagblad*“, som i de Aar havde mange og ofte svære Fødselsvanskeligheder. Friis-Hansen havde i flere Aar været med i Bestyrelsen for dette Blad, som han omfattede med den varmeste Interesse. Nu mindes jeg en vanskelig Aften, da vi havde plejet Raad sammen i Bestyrelsen, og da var det atter ham, der med sin overlegne Intelligens og sin Raadsnarhed løste Vanskelighederne.

Da vi forlod „Det nye Missionshotel“ og fulgtes ad hjemad, tog jeg ham under Armen og sagde: „De er dog en Lykkens Pamfilius! Se nu her i Aften, hvilken smuk Appelsin der igen faldt i Deres Turban!“ Da lo han med sit straalende Smil; men han svarede ikke noget. Jeg antager, han tænkte *sit* ved det; — det var ikke saa meget Gaver fra „det lykkelige Tilfælde“, som det var Frugt af Tro og Bøn, naar Gud saaledes

Gang paa Gang udvalgte og brugte netop ham til at jævne Herrens Vej.

Denne hans Tro hvilede fuldt og fast paa *Ordets* Klippegrund. Derfor var han ogsaa en saa afgjort og stærk Modstander af *den vantro Bibelkritik*. Den forfulgte han med et dødeligt Had. Han vidste, det var vor onde Fjendes Stormiøb mod Jesu Kristi guddommelige Herlighed, og han saa i den — ligesom *Vilh. Beck* og mange af os andre — Satans ægtefødte Barn.

Men en Natur som hans kunde ikke nøjes med passiv Modstand alene. Han organiserede en Forening, hvis Maal var at faa udgivet en Række positive Skrifter mod Bibelkritiken. Og han søgte Tilslutning til den ikke blot her i Landet; men i Norge, ja helt over til de danske Kredse i den amerikanske Kirke naaede hans Kald. Hans Hustru havde glædet sig meget til at bringe ham det „Ja“, der pr. Telegram var indløbet fra Venner i Norge; „men,“ føjede hun til, „han var aldrig til at overraske.“ For da hun ved hans Hjemkomst fra en Rejse kom ham i Møde med Telegrammet, sagde han straks: „Jeg ved, det er det Ja fra Norge. Jeg har kæmpet mig det til i Bøn, og paa denne Rejse fik jeg Vished om, at jeg vilde faa det.“

Jeg har en Aften hørt ham i „Studentershjemmet“ med Kraft og Varme tale for de unge Studenter om Faren ved Bibelkritiken. Med ikke ringe Lune imødegik han den gængse Paastand om, at den religiøst-opbyggelige Kraft kan være lige stor hos de bibelske Skikkelser, selv om man ikke tror paa deres historiske Virkelighed; men f. Eks. mener, at alt det om Abraham, Isak og Jakob kun er fromme Sagn og Myter.

„Ja,“ sagde Friis-Hansen, „saadan var der en Gang en Præst i et Sogn ude paa Landet. Det var en følsom Præst, hvis Hjærte brændte efter Synderes Frelse, og han længtes inderligt efter, at der maatte komme en Vækkelse i Sognet. Og for nu at fremskynde dette inderligt attraaede Maal, begyndte han en Dag paa Prædikestolen gribende at skildre, hvorledes baade denne og hin fra Sognet havde henvendt sig til ham, og han beskrev deres Sjæleangst, og hvorledes han havde bedt og kæmpet og sejret med dem. Menigheden var højlig betaget; men undrede sig dog i sit stille Sind over, hvem denne og hin vel kunde være, da de ikke havde mærket noget til dette store aandelige Røre.

Bagefter talte de med Præsten om det. Tja, indrømmede han, det var jo ganske vist heller ikke saadan virkelig sket, det var kun nogle fromme Myter, han selv havde konstrueret; men han mente, at deres religiøs-opbyggelige Kraft jo dog derfor kunde være lige stor!

Det kan nok være, denne lille Krønike gjorde Lykke blandt Studenterne den Aften!

I Forbindelse med denne hans Kærlighed til Ordet bør ogsaa nævnes hans lille Bog, som hed: „*En Redegørelse*“; men som er bedre kendt under Navnet: „*De 24 Præsters Erklæring*“. I denne lille Pjece har vi en Type paa hans praktisk-teologiske Syn.

Det er nemlig *ham*, der har skrevet den, selv om der var 23 andre Præster, der lagde Navn og Underskrift til.

Bogen er et Lejlighedsskrift, der fremkom i Forbindelse med den noksom bekendte „Harboøresag“. Der

blev fra Modstandernes Side talt beklagende om „en Invasion“ af Indre Mission, der nu gennem de nye Kirker oversvømmede den gode By København, og adskillige Præster var særdeles ivrige for — baade privat og offentlig — at vaske deres Stilebog ren og fralægge sig ethvert Kompagniskab med disse slemme Svovlprædikanter eller „Helvedeshunde“, som de kaldtes i Smudspressen. Friis-Hansen tog sig da paa at skrive den nævnte „Redegørelse“ for, hvad der egentlig forkyndtes i Indre Missions Prædiken.

Hele den lille Bog er anlagt saaledes, at forskellige kirkelige Begreber gennemgaaes, f. Eks. Synd, Retfærdiggørelse, Naade o. s. v. Først siges der: „Indre Mission prædiker Frelse. Det gør andre ogsaa.“ Saa tegnes der et kort Rids af, hvorledes der almindeligvis prædikeres om denne Sag. Og saa fortsættes der med en Pointerings af, at vi i Indre Mission altid sigter paa et praktisk Resultat, prædiker saaledes, at vi søger at gøre denne Frelse til en Virkelighed for vore Tilhørere.

Indre Mission prædiker om Synd, hedder det i Bogen. Og der fortsættes, at det gør andre ogsaa; men de vil ikke lægge an paa særlig at sigte den enkelte. Men det vil vi, ja, vi vil det i den Grad, at dersom Manden dernede ikke sidder og faar den Fornemmelse ved sig selv, at han, der staar deroppe paa Prædikestolen, tror sandelig, at du er i en stor Livsfare, og at du gaar fortabt, hvis du ikke omvender dig, — ja, da er denne Prædiken væsentlig forfejlet i hvert Fald for hans Vedkommende.

Den lille Pjece vakte en vældig Opsigt indenfor den københavnske Præstestand. Og det maa vistnok ogsaa erkendes, at den i hele sin Plan og tildels efter sit Ind-

hold kan have virket saarende overfor andre troende og oprigtige Forkyndere.

I hvert Fald fremkaldte den baade Protester i Bladene, og til sidst blev endogsaa alle „de 24“ højtideligt indstævnedes af selveste Biskop *Rørdam* til et Møde i Bispegaarden, hvor det i Grunden var højst pudsigt at se Mænd som *P. Krag*, *Chr. Sørensen*, *H. Ussing*, *Alb. Schack* og *Friis-Hansen*, fulgt af en lang Række af de unge Brushoveder, stille — som Pastor *Steen* udtrykte det — „til Klø hos Inspektøren“.

Der kom selvfølgelig heller ikke noget andet ud af det, end at vi fik en broderlig Debat med den elskelige gamle Biskop. Først gav han os dog naturligvis en biskoppelig Røffel for Mangel paa kristelig Hensyntagen til andre; men saa rejste *P. Krag* sig, rystede sin Løve-manke, lagde Armene over Kors og begyndte: „Maa det være mig som den ældste af de tilstedeværende Præster tilladt at udtale o. s. v.“, og saa endte det hele i broderlig Endrægtighed.

Men baade er Episoden i Bispegaarden betegnende for den præstelige Højspænding, under hvilken Kirkesagen begyndte i vor By, og navnlig er den lille Pjece højst oplysende for Friis-Hansens Nidkærlighed i Forsvaret for sine unge Præster og for hele hans Syn paa, hvordan der egentlig bør prædikes: en direkte Appel til de enkelte Sjæle, et afgjort Sigte paa at føre Syndere til Omvendelse, og en ubetinget Tro paa Ordets guddommelige Kraft.

Og i denne Henseende vil den lille Pjece bevare sin kirkehistoriske Interesse.

— — —

Der staar i en Salme om Stefanus: „Han var frisk

og uforfærd' til at svinge Aandens Sværd“. Det var Friis-Hansen ogsaa, — en vældig Stridsmand for Herren, uforfærdet til at gaa lige ind i Løvens Hule. Ham var det saaledes, som satte de første store *Diskussionsmøder med Socialdemokraterne* i Gang ude i „Folkets Hus“ paa Enghaveplads. Her tørnede Aanderne sammen med det Bulder og Brag, som den Gang hørte til Dagens Orden. *A. C. Meyer* og fremfor alt den mundrappe *P. Sabroe* var i Ilden fra den ene Side, støttede af den uhyggelige „Pastor“ *Carstensen* m. fl., og fra den anden Side var vi mødt mandstærke frem med Præsterne *H. Ussing, E. With, Th. J. Petersen, H. Koch, Nordentoft* og *Friis-Hansen*.

Baade jeg og andre blev hyssede ned under dundrende Protest; men Friis-Hansen hørte de paa i Stilhed, og Resultatet blev, at de tabte Lysten til at genoptage Møderne næste Vinter, — trods Indbydelse fra vor Side.

Mødernes Udbytte kan bedst illustreres ved det Udbrud, hvormed en af Socialisternes Ledere en Aftensmed sin Hat hen ad Bordet ved sin Hjemkomst, idet han sagde: „De Satans Præster! De render snart med os allesammen!“

Som en Høne har Omsorg for sine Kyllinger, saaledes var Friis-Hansen altid rede baade til Angreb og Forsvar for sine kære Børn: Præsterne ved Kirkefondets Kirker.

Ligesom han havde Omsorg for sin Stand i al Almindelighed og stiftede „den danske Præsteforening“, saaledes laa særlig de unge københavnske Præsters Ve og Vel ham paa Sinde.

Han havde jo paa sine Rejser gennemtrawlet Landet og kaldet — eller slæbt — mange af os herind, —

hvad var da naturligere, end at han levende følte sit Ansvar for os og for vort Arbejde?

Allerede i Aaret 1900 stiftede han derfor „*Indre Missions Præstekonvent i København*“, som holdt sit første Møde i hans Hjem, og som senere flyttede til Bethesda.

Han var ikke mindst ivrig for at faa de ældre Præstevener i København, *P. Krag, Chr. Sørensen, Ussing* m. fl., med i dette Konvent, for at de gamle og de unge ret inderligt kunde blive forbundne, og gensidig opmuntre og befrugte hinanden til den store Lysets Kamp imod Mørket.

Saaledes var han „semper ardens“, — altid brændende.

— — —

Det er i det hele taget min Overbevisning, at havde Friis-Hansen faaet Lov til at leve længere iblandt os, vilde vi have fundet *den kirkelige Fører*, vi jo egentlig i vor Tids Kirkeliv saa bitterligt savner. Thi alt, hvad han fik Hjærte for, blev han en Arbejder i, og alt, hvad han blev en Arbejder i, blev han ogsaa en Leder af.

Vi har mange betydelige Mænd indenfor den danske Kirke, Mænd, som hver for sig paa deres specielle Omraader er fremragende Dygtigheder, vi har klartseende Organisatorer, betydelige Talenter, ja endog et enkelt Geni. Mænd, som enhver Kirke til enhver Tid vil kunne være stolt af at tælle i sin Midte.

Men vi mangler jo lige saa uimodsigelig *den fødte Fører*, saadan som *Grundtvig* var det for *sin* Kreds i *sin* Tid, og *Vilh. Beck* senere ligeledes.

Det lader sig ikke nægte, at vor Slægt er en Epi-gon-Slægt, de store Føreres Arvtagere, men den har ikke fostret de store Førerskikkelser selv.

Det er imidlertid min Overbevisning, at der i Friis-Hansen var Stof til en kirkelig Fører. Han var i Besiddelse af en vidtfavnende Aand, store Agitations- og Organisations-Evner, et vidtskuende Overblik, en alsidig Interesse, en aktiv Handlekraft, en overlegen Intelligens og en betydelig Karakter, — kort sagt: han var en aandelig Kraft, som kunde have magtet Ledelsen under vore vanskelige Kirkeforhold, og som kunde have samlet de mange forskellige Hoveder under en Hat, født til Høvding som han var. Det var da ogsaa, som om Gud selv pegede for ham ind paa en saadan Vej i hans sidste Leveaar.

Ikke blot stiftede han som omtalt „Den danske Præsteforening“ som han til sin Død var den første Formand for, og om hvilken han sagde, at den paa en Gang skulde være en Stands-Forening til Varetagelse af de fælles Interesser; men først og fremmest et Kildevæld til *aandelig* Berigelse, til Uddybelse af Ærbødigheden for den høje Tjeneste, hvortil vi er kaldede; men han kastede sig — eller førtes — mere og mere ind paa den egentlige *Kirkepolitik* i sine sidste Aar.

Det var Kampen imod de os paatvungne, saakaldte „Menighedsraad“, der førte ham ind paa dette Felt i 1902—03. Han saa heri det første Led af et kommende Statsregereri, — Forløberen for en Række Indgreb fra Statens Side i Kirkens indre Liv og Forhold.

Men han var ikke den Mand, der veg uden Sværdslag eller som gøs tilbage for at kæmpe for Sandheden og Retten. Og saaledes kom han ind i den kirkepolitiske Kamp.

Hans Virksomhed paa dette Omraade varede imidlertid for kort; — menneskelig talt var dette Arbejde

vel nok det, der sled ham ud, der tog hans sidste Kræfter. Det kunde ikke andet end slaa hans Venner med ængstende Undren, naar vi saa den rastløse Iver, hvormed han i sine sidste Aar arbejdede. Ustandseligt var han i Aktivitet, utrætteligt arbejdede han.

Men fordi han var rastløs, var han dog ikke stundesløs. Tværtimod, dèr, hvor han var, var han *helt*. Den Sag, han i Øjeblikket var inde i, havde hele hans Hjærte og Interesse. Han var mindst af alt splittet og adspredt i sit Sind af de mange Gøremaal, saadan som vi jo nok kender det fra andre stærkt optagne Mænd. Men han vidste, at i det Øjeblik, han fik travlt, var han fortabt; thi da er det, den stundesløse Hr. Vielgeschrei begynder at firme om.

Men Friis-Hansen gjorde trods alt sit uhyre Arbejde, altid et roligt Indtryk. Han gav sig Tid, han hørte forstaaende paa en, han smilte med en, naar man var glad, og han sagde: „lad os bede sammen,“ naar noget gik en imod. En af hans Venner sagde en Gang: „Der kunde være Tider, hvor der kun blev levnet ham liden Tid til privat Omgang med sine Venner; men lige saa snart Sorgen var hos dem, var han der ogsaa.“

Men — som sagt — det kunde ikke undgaa hans Venners Opmærksomhed, hvor umaadelig *forceret* han arbejdede henimod Slutningen af sit Liv. Gang efter Gang rejste han dagevis, ugevis ud over Landet, organiserede de store Stiftsmøder og Landsmødet i Odense til Protest mod Menighedsraadsloven —, prædikede i Kirkerne, samledes med de ledende Kræfter paa Stedet bagefter til Konferencer, altid den givende, altid ildnende, altid de lunknes Vækker, de forsagtes Trø-

ster, de dorskes Tugter, den overlegent begavede Raad-giver, — og saa: af Sted til en ny Plads, endelig hjem, naturligvis altid med Nattogene for dog ikke at spille en eneste af de kostbare Dage, hjem til sit Kirkesags-Kontor, hvor der laa fuldt op af store og vanskelige Spørgsmaal, der havde hobet sig op, og som nu skulde besvares, inden han saa med den næste Nat-Ekspres rejste ud igen til en anden Kant af Landet og til det samme kæmpemæssige Arbejde. Alt saadant forceret Arbejde gaar jo selvfølgelig kun til en Tid, — og det slider paa sin Mand, selv om det — som Dr. Koch siger — i lang Tid „tilsyneladende ikke gjorde noget Skaar i hans enorme Arbejdskraft.“

Og midt under dette landsomfattende Agitatorarbejde fik han endda Tid til at skrive en Bog, hvori han udtrykker sit Syn paa den kirkepolitiske Stilling her hjemme. Den hedder: „*En fri Folkekirke*“, — det var nemlig hans Yndlingstanke, at vor Kirke ikke skulde være en Statskirke, uværdigt prisgivet den bekendelsesløse Rigsdag og maaske en jødisk eller fritænkerisk Kirkeminister; men ej heller en løst forbunden Frikirke, en Tumleplads for alle aandelige Vejr; men en fri Folkekirke, det danske Folks Kirke, fri overfor Staten og fri i sin frivillige Tjeneste for Gud og hans Rige.

Mange af denne Bogs Tanker er vel nu forældede, — med den rivende Udvikling, vi nu er inde i paa alle Omraader, er tyve Aar tilbage en saare lang Tid; men jeg skulde dog egentlig tro, at Folk af det kirkepolitiske Fag kunde have Udbytte af endnu en Gang at tage den frem og gennemlæse den. Jeg skulde tro, at adskillige af dens Tanker endnu kunde have Bud og

Ærinde til os. Dette til velvillig Overvejelse for de paagældende!

Men alt dette, som han saaledes — frivillig eller som tilkaldt — blev ført og kaldet ind i, alt dette modnede jo selvfølgelig ham selv og gav ham mere og mere Kendskab og dermed ogsaa mere og mere Indflydelse paa de forskellige Omraader af vort Kirkeliv, — kort sagt: beredte ham til den *Fører-Stilling*, som han syntes selvskreven til, og som han jo ogsaa sikkert havde naaet, om han blot havde faaet Lov at leve længe nok dertil.

For selv om der var dem iblandt de langt mindre Aander, som rystede paa deres kloge Hoveder og talte om uklart Fantasteri, naar de kritiserede hans Kirkepolitik; — thi hvem kan ikke kritisere, og hvad er der her i vort lille Land, hvor alt skal nivelleres ud i det jævne danske Plan, der ikke kan kritiseres? — og selv om vi har det, som en Nordmand en Gang sagde til en dansk teologisk Professor, da de stod ovre paa Skamlingsbanken: „ja, vist er I danske nok saa snille og gode da; men I mangler ligegodt noget *Fjæld!*“ — saa er jeg for min Part dog ikke i Tvivl om, at Friis-Hansens voksende Myndighed og Indflydelse paa de forskellige kirkelige Omraader vilde have ført ham frem til den Førerplads, han saa ogsaa sikkert vilde have faaet Naade til at udfylde.

Hvor ofte har jeg ikke været Vidne til, hvorledes han iblandt en Kreds af Præster eller Lægsmænd altid blev „facile princeps“ (med Lethed den ypperste), hvorledes Tøjlerne ligesom af sig selv faldt i hans Haand, ikke fordi han søgte det eller vilde dominere; men fordi hans Begavelse var saa overlegen, hans Tanke saa klar,

hans Aand saa omfattende. Man følte, at her var noget af den rette, af Gud givne, Overlegenhed, parret med den uimodstaaeligste Elskværdighed, — thi det var umuligt at blive vred paa ham! Han besejrede sine Modstandere ved sit Geni, og han vandt dem ved sin Personlighed, — en kongelig Præst, ædel og højbaaren!

— — —

Han havde en uimodstaaelig Maade at disputere paa. Han elskede i Grunden at faa en rigtig livlig Disput i Gang. Hvor var han ikke lykkelig og glad i den lille private Kreds, vi havde paa Vesterbro, og hvoraf han i sine sidste Aar var et fast og højtskattet Medlem. Her sad vi, Præster og Klokkere fra Kirkefondets Kirker paa Vesterbro med vore Hustruer i fortrolig Venneklynge, hvor Alvor og Gammen saa godt kunde sammen. Her var de gævttalende Præster fra Gethsemanekirken *Th. J. Petersen* og *Im. Bang*, her var de stilfærdige Disputatorer fra Apostelkirken *N. C. Hansen* og *Friis Berg*, her var den ungdommelig fyrige *Enrique With* og min Ringhed fra St. Mariæ Kirkesal, dernæst vore gode Medhjælpere, den trofaste Klokker *Fredriksen* fra Gethsemanekirken og vore egne to efter hinanden følgende Klokkere, alle Tjeneres Tjenere, *Wald. F. Wulff* og *P. Johannesen*, saa den vise og kærlige Kammerherre *S. Barner* og saa *Friis-Hansens*, hans kærlige Hustru, der villigt gav ham hen og tappert saa ham slide sig op Aar for Aar, og, som det straalende Midtpunkt i Kredsen, ham selv, med sin — og det var egentlig det, jeg vilde sige — uforlignelige Maade at diskutere paa. Der sad jo fra de unge Aar endnu et stort Stykke af en Paradoksmager og en ivrig Disputator i ham.

Men naar saa vi rykkede ud og i vor ungdommelige Iver ikke sjældent blev lokkede ud paa meget glat Is, og han saa omsider tog Ordet, saa gjorde han det altid paa den elskværdigste Maade.

Han brugte ikke sin overlegne Begavelse til at „aale“ os, tværtimod, — de, som kendte ham nøjere, maatte være uhyre betænkelige, naar han med sit uimodstaaelige Smil begyndte med at sige: „Jeg er ganske enig med Dem i det Synspunkt, De nylig saa klart og saa kraftigt gjorde gældende,“ — for et Øjeblik efter laa man saa ovre i den anden Grøft, knust og tilintetgjort; men stadig belyst af sin Modstanders elskværdige Smil og godlidende Stemme.

Han var egentlig ubetalelig, naar han saadan sad og smaaharcellerede og disputerede, alt imedens han enten viksede sit Overskæg, eller purrede op i sit svære, mørke Haar med dets bløde Fald, eller ustandselig legede med sit Ur og vejede dets Kæde op og ned i sin Haand, for det var ud af saadan et godt Sind han gjorde det. Det kunde man se paa de lysende Øjne og det straalende Smil.

— — —

Og han gik aldrig længere ud, end han kunde bunde. Han saarede ikke ved sin Overlegenhed, og saa snart der blev anslaaet alvorlige Strengte, — kom man f. Eks. til at tale om Tro og Bøn, eller andre af Guds Riges Omraader, — saa var han straks til Rede; ja af og til kunde han tale os ordentlig til Rette. Jeg husker saaledes, med hvilken ædel Smerte, der gjorde et uforglemmeligt Indtryk paa mig, han kunde bebrejde os, at Lægfolk jo egentlig ofte blev pinligt skuffede af os Præster, naar de var sammen med os „bagefter“. For saa

længe vi stod paa Prædikestolen, var vi alvorlige, ildfulde, hellige; men naar vi bagefter samledes om Kaffebordet, havde Guds Hus tilsyneladende fortæret al Nidkærheden, og da var der af Præsten kun tilbage en helst lidt vittig Kronikør, der fortalte grinagtige Præstehistorier, til stor Skuffelse for dem, der gerne vilde fortsætte med Tonen fra Guds Hus.

Den hellige Smerte var overhovedet et stærkt fremtrædende Træk i hans Karakter. Han mindede mig ofte og ikke saa lidt om *de gammeltestamentlige Profeter*, de, der kunde sukke, saa det brød i deres Lænder, de, der kunde tage hele *Folkets* Sorg og Nød paa deres Skuldre, saa de endog kunde lade være at sørge over deres egne Hustruers Død, — de, der kunde græde saa bitterligt over Israel, saa de kunde udbryde: „Mine Indvolde brænder som Ild! — Gid mit Hoved var Vand og mine Øjne en Kilde, saa vilde jeg græde Nat og Dag over mit Folk Israels Brøst!“

Der blev sagt om Friis-Hansen, da han var død, at han lignede Profeten Elias, om hvem der staar, at „*han helede Herrens Alter, som var nedbrudt*.“ Han lignede ogsaa de gamle Profeter i deres dybe Sorg over Folkets Vantro og over dets Synd. Han havde noget af det brede Vingefang, der kan bære mere end sig selv og ens nærmestes lille Kreds, — han bar jo paa Hovedstadens Nød og den danske Kirkes Trængsel, ja paa hele Folkets Synd. Han var *storliniet*, og derfor var han ogsaa født til at være Foregangsmand.

Som *Prædikant* var han egentlig højst forskellig. Der var altid en vis kongelig „festivitas“ over ham, naar han var i den hellige Tjeneste; men hans Forkyndelse

kunde svinge stærkt. Jeg har hørt ham staa og bakse med tungt Stof og tunge Tanker, ubehjælpsomt og stammende, knugende baade sig selv og Tilhørerne; men jeg har ogsaa hørt ham festlig og beaandet, fyldt som et Kar, der strømmer over, gnidende sine Hænder som i indre Lykkefølelse, selv beriget og berigende andre af Helligaandens strømmende Væld. Da var det en Fryd at høre — og at se — ham. Jeg mindes ham især saaledes fra en Aften i Vejle Missionshus, hvor de havde en meget stor og rummelig Talerstol. Det store Hus var overfyldt, og paa Prædikestolen stod — eller rettere: gik — Friis-Hansen frem og tilbage, vendende sig hid og did, smilende og overgydt af et himmelsk Lys, og fyldende hele Lokalet og alle Hjærter med Strømme fra de levende Vandkilder. Det var en Fest!

— — —

Og gik vi til ham privat og søgte ham som *Sjælesørger*, som *Raadgiver* eller som *Ven*, da gik vi aldrig forgæves. Han havde ikke blot altid Tid; men han vidste ogsaa altid Raad. Thi han var *klog*, — ja, han var mere end klog, han var snild! Hvor kunde han dog bedømme Mennesker og Situationer! Hvor kunde han „tage“ Folk! Jeg har ikke kendt noget troende Menneske, der var i Besiddelse af en saadan Smidighed som han. Jeg husker, at jeg en Gang, da vi sammen havde været oppe et Sted for at klare nogle Vanskeligheder md Hensyn til Kirken paa Vesterbros Torv, og hvor han havde udfoldet al sin bestikkende Elskværdighed og hele sin diplomatiske Evne, tog ham under Armen og kneb ham i den og sagde: „De er dog en farlig Jesuit!“ Ja, han var, efter Jesu Ord, „*snild som en Slange*“; men denne Snildhed var paa en højst forunderlig Maade forenet med at være „*enfoldig som en Due*.“

Thi hans enfoldige og oprigtige Sjæl var ubesmit-
tet og ren, og hans aandelige Frisind var forenet med
den snævreste Fastholden af det skarpe Skel mellem
Liv og Død, Tro og Vantro, og med det strængeste, jeg
kunde sige, pietistiske Krav med Hensyn til Livet i Gud
og personlig Helliggørelse, — Menneskehjærtet er jo
nu en Gang en mærkværdig sammensat Ting, og hvem
kan rede det filtrede Væv ud, vi kalder en Menneske-
sjæl? — det kan kun Gud, der ser til Hjærtet, og som
har Lyst til Sandhed i det inderste Hjærte.

— — —

Og med Hensyn til *personlig Selvfornægtelse* var
han langt fremme foran os andre. Hans Krav til Løn,
Klædedragt etc. var minimale, Levemaaden var spar-
tansk, og hans store Familie maatte følge ham i hans
nøjsomme Levevis og nøjes med den snævre Plads
oppe paa Kvistetagen i Valdemarsgade, disse indskræn-
kede Rum, hvor der i Sommertiden kunde være kvæ-
lende hedt. Tobak, som en Gang var ham en Nydelse,
havde han givet Afkald paa, for at han kunde give mere
bort til Guds Rige, og hans Godgørenhed overfor Fat-
tigfolk var stor, — han gav mere end én Overfrakke
bort i sit Liv! — og i den Henseende stemte han godt
overens med sin Ven, den ædle, opofrende Grosserer
Joh. V. Adolph, i det de begge sagde: „Hellere hjælpe
99 uværdige, end at blot en eneste værdig trængende
skulde gaa uhjulpet bort!“

Og saaledes blev han da heller aldrig utro mod sin
første Kærlighed, nemlig *Menighedsplejen*, Omsorgen
for de fattige og syge.

Det var jo — som vi har hørt — egentlig Interessen
for disse svage og forkomne Sjæle, som fra først af

drev ham frem paa den offentlige Kampplads. I sin Ungdom havde han taget praktisk Del i *Diakonissestiftelsens Menighedspleje*, og fra Kapellanaarene i Lyngby stammer hans første Skrift: „*Om den kirkelige Fattigpleje*“ (1888).

Og ved det tredje „*Bethesdamøde*“, som holdtes i Aarhus i Maj 1889, indledede han og Professor *H. Westergaard* en Forhandling om Emnet: „Kirkelig Fattigpleje“. Ved denne Lejlighed var iøvrigt alle fem Medlemmer af „Korrespondance-Ringen“ samlede i Vejlbj Præstegaard, hvor *Ussing* den Gang var Sognepræst.

Og skønt Friis-Hansens senere Liv og Virksomhed førte ham ind paa at arbejde særligt for Opførelsen af nye Kirker etc., glemte han dog aldrig, at Stenhusene kun var det nødvendige *ydre Apparat*, Værksteder, hvorfra det kristne Kærlighedsliv skulde udfolde sig.

Og et talende Vidnesbyrd om denne hans Troskab mod hans Ungdoms Kærlighed er det da ogsaa, at det var ham, som sammen med Grosserer *Johan V. Adolph* og Pastor *Dalhoff* var Fader til og Stifter af „*De samvirkende Menighedsplejer*“. Dette betydningsfulde Skridt blev taget i Aaret 1902, og Friis-Hansen var indtil sin Død Medlem af deres Bestyrelse. Det er ejendommeligt; men rigtigt, at netop han som Kirkesagsmand fik Syn for, at Decentralisationen ved Oprettelsen af de mange smaa Sogne nødvendiggjorde en ny Centralisation. Og denne fandt han da paa Menighedsplejens Omraade.

Han var saa hjærtenselig med Joh. V. Adolph i at understrege, hvad Paulus fremhæver i Gal. 2, 10, at da Peter, Jakob og Johannes i Jerusalem havde givet Paulus Broderhaand og sendt ham ud at prædike Evange-

liet for Hedningerne, lagde de ham dertil denne Formaning paa Sinde: „*Kun, at vi skulde komme de fattige i Hu, hvad jeg ogsaa just har bestræbt mig for at gøre.*“ „Lad os blot faa Arbejdernes sociale Kaar forbedrede,“ sagde Friis-Hansen, „desto flere bliver vi til at give til Guds Rige.“ Ogsaa over dette Felt udspændte hans vidtfavnende Aand og Arbejdskraft altsaa sine Maale-snore, og saaledes viste han da ogsaa *her* Ægtheden af sin Tro, saa sandt som Kærligheden til Næsten er Kristenlivets højeste Blomst og Troens ypperligste Frugt.

BØNNEN.

Ved Siden af den kampberedte offervillige *Tro*, der prægede hans Liv saa stærkt, var der en anden Tvil-lingstjerne, der straaledede for ham, det var *Bønnen*.

Med Rette er disse to Ting knyttede sammen i Guds Ord. Troen kan ikke være levende uden Bøn, — „Bøn-*nen* er de frelste Sjæles Aandedræt,“ — og Bønnen kan ikke være levende uden Tro. Det er en gensidig Veksel-virkning, de to kan ikke skilles ad.

Med Rette er de derfor ogsaa knyttede sammen i Indskriften paa Friis-Hansens Gravsten. Dør staar ind-ristet dette Ord, der var saa kært for hans Hjærte, og som opfyldtes saa smukt i hans Liv: „*Alt, hvad I be-
gærer, naar I beder i Tro, det skal I faa,*“ Matt. 21, 22.

Om der har været andre i vor Kirke i vor Tid, der har kunnet tro mere eller bedre end Friis-Hansen, det véd jeg ikke; men jeg tvivler i hvert Fald i høj Grad paa, om nogen har kunnet bede mere eller bedre. Det sagde Biskop *Rørdam* ogsaa om ham ved hans Baare.

Thi hvor kunde han bede! Og hvor elskede han at bede. Det var ham ingen kedelig Pligt, intet Arbejde, det var ham en aandelig Forlystelse. — „Lov ham, min Sjæl, og lad det din Forlystelse være!“ — ligesom Biskop *P. Chr. Kierkegaard* altid sagde ved sine Visitatser, naar han læste sin Tekst op: „Lad os forlyste os ved at høre dette Guds Ord!“

Men Friis-Hansen betragtede tillige Bønnen som en Tjeneste, — ligesom der staar i Ap. Gern. 6, at Apostlene sagde: det sømmer sig ikke for os at gaa for Bordene og sørge for Maduddelingen, vi vil blive ved „*Ordets og Bønnens Tjeneste*.“ At bede er hverken en død Pligt eller en aandelig Tidsfordriv, det er *en Tjeneste*, fuldt saa vel som Ordets.

Men det var ganske vist en højst ejendommelig Maade, hvorpaa Friis-Hansen forlystede sig i denne Tjeneste, thi ogsaa rent legemligt gav hans aandelige Fryd sig Udslag. Jeg glemmer ikke det Indtryk, dette gjorde paa mig den første Gang, jeg bad sammen med ham alene. Det var i Efteraaret 1897, kort efter at jeg var bleven ansat som Præst i København. Vi var sammen rejst ned til Nykøbing F., hvor hans Moder levede som Enke, og hos hende skulde vi bo.

Vi havde haft Møde i Kirken, og efter Gudstjenesten kom den daværende Sognepræst hen til mig og sagde: „Man kan mærke paa Dem, at De er en ung Mand! Den P. Madsenske Blodteologi sidder Dem endnu i Kroppen.“ Jeg fandt denne Udtalelse højst mærkværdig, og vi kom i Ordskifte om det Korsets Ord og om Forsoningen i Jesu Blod, hvorom jeg havde prædiket. Friis-Hansen kom til og tog mit Parti; men gjorde ellers hurtig Ende paa Striden. Han vidste, at det var spildt Ulej-

lighed at diskutere dette Spørgsmaal. Da vi saa om Aftenen kom op paa Værelset, hvor vi skulde bo sammen, foreslog Friis-Hansen, at vi skulde bede sammen. Det sagde jeg Ja til. Vi bøjede vore Knæ. „Vil De bede først?“ spurgte han. Det sagde jeg ogsaa Ja til og begyndte i god Tro at bede. Men jeg var nær holdt op igen, for hvad gik der dog af Manden derhenne ved den anden Seng? Hvad var der dog i Vejen? Hvordan var det, han kastede sig frem og tilbage og gned sig i Hænderne, saa det gav Genlyd i hele Værelset? Det var virkelig højst paafaldende, og jeg tror nok, jeg sagde Amen lidt brat. Men der var ikke noget at mærke paa ham, da vi havde rejst os, og siden hen lærte jeg, at det hørte nu med til *hans* Maade at forlyste sig paa. Naar han bad, var han som Fisken i Vandet, og saa kunde han ikke forholde sig rolig. Det gik ham, som der staar i Jobs Bog om Elihu: „*Jeg er fuld af Taler i mit Indre, Aanden trænger paa,*“ Job 32, 18. Han var som i en Henrykkelse, naar han bad, — henrykt og henrykket.

— — —

Der stod i Friis-Hansens Stue et ikke almindeligt Stykke Bohave: *en Bedeskammel*. Og det var ikke et ubrugt Pragtstykke; men den var slidt af lange Tidens vedholdende Brug. Oven over den hang en stor Plade af Pap, hvorpaa der med store Bogstaver var skrevet en Fortegnelse over de Kirker, der skulde bygges i de følgende Aar.

Her var *Kirkefondets egentlige Esse*. Her blev der smedet nye Planer, her blev der kæmpet i Bøn, og her blev der vundet Sejre.

Behøver jeg at sige, at alle disse projekterede Kir-

ker, opførte for frivillige Gaver, forlængst staa der og har været i Brug i mange Aar? Men deres Grundstene blev lagte i Friis-Hansens Stue. Dør aabenbarede han sin fulde Storhed. Han søgte Gud i levende Bøn, og Gud, som hører Bøn, svarede ham aabenbare og gav ham en herlig Besegling paa hans Bøn.

I de mange forskelligartede Sager var han vor fødte Fører, vor ildfulde, begejstrede Kammerat, vor kærlige, forstaaende Ven. Hvem blev begejstret, uden at det ogsaa brændte i ham? Fik jeg f. Eks. en Dag den Idé, at Eliaskirken skulde bygges af Danmarks fire Kongebørn, der fik Hjem udenfor deres Fædrelands Grænser: Kejserinde *Dagmar* af Rusland, Dronning *Alexandra* af England, Kong *Georg* af Grækenland og Hertuginde *Thyra* af Cumberland,—og vilde denne Plan blive mødt med kølig Hovedrysten af alle andre, hvem blev saa begejstret for den uden først af alle han og siden tre Venner til? Tre Kammerherrer og tre Præster var de eneste, som nogensinde fik Nys om denne Plan, der iøvrigt strandede hos den første af de kongelige Personer, hvem den blev forebragt.

Ja, her i Lønkammerets Bedetimer udførte han sin største Bedrift, her aabnede han ved sin Bøn Himmelens Sluser og bad en Regn af Velsignelser ned. Her bad han dem frem alle de smaa Kirker, der bogstavelig talt skød op derude i Forstads Gaderne som Barrikader i Kampen mod den overmægtige Alliance af det store kristusfjendske Socialdemokrati og den brandesianske Salonradikalisme.

Men det var ikke blot i sit Lønkammer, han bad. Han levede og aandede i Bønnens Samliv med Gud alle Vegne, hvor han færdedes. Der staa om en Guds Mand

i det gamle Testamente, at „han talte med Gud Ansigt til Ansigt som en Mand taler med sin Næste.“

Saaledes vandrede ogsaa Friis-Hansen med Gud. Han kunde gaa op og ned ad Gulvet i Dagligstuen i Bønnens Samtale med Gud, medens hans Hustru sad ved sit Arbejdsbord og syede. Hun kunde da høre ham sige: „Ja, Herre,“ — eller „Tak, Herre,“ alt imedens han i indre Fryd gned sine Hænder og smilede.

Kom der Vanskeligheder, tog han dem med ind i sin Bøn og talte med Gud om dem. En ung Præst fik en Gang i en svær Stund for ham rakt dette Ord af Friis-Hansen: „*Husk altid at forvandle enhver Byrde til Bøn,*“ og dette Ord blev ham til Hjælp baade den Gang og siden, saa han efter Friis-Hansens Død mindedes det med Tak i en Artikel.

Vi har hørt, hvorledes han allerede i Lyngby, da han skulde besøge Difteritis-Patienten, først søgte Guds Vilje i Bøn, og det blev alle Dage det store Ledemotiv i hans Liv.

En Gang, da hans Hustru under en svær Sygdom daglig i lange Tider svævede mellem Liv og Død, og han ikke havde kunnet forlade Hjemmet, tog han denne Sag op i alvorlig Bøn ovre i St. Ols gamle Rundkirke. Derefter kom han glad og stille hjem og sagde: „Nu har jeg faaet Svar fra Gud, at du kommer dig, nu kan jeg atter gaa ud i mit Arbejde.“ Og saaledes skete det ogsaa. Den Hustru, som han, inden han begærede hendes Ja, havde bedt sig til fra Gud gennem et helt Aars Bøn, bad han sig ogsaa siden hen mere end én Gang Lov til at beholde og at følges med, — saaledes som da han en anden Gang bad sig Lov til at faa hende med til Stockholm. Fru Friis-Hansen laa syg, og det saa ud til,

at hendes Sygdom vilde hindre Rejsen for hendes Vedkommende. Friis-Hansen gik da den sædvanlige Vej, Bønnens Naadevej, saa kom han ind til hende og sagde: „Nu kan du rejse, jeg har bedt for dig og faaet Svar.“ Hun syntes, det saa umuligt ud og svarede: „Ja, det gør jeg saa paa *din* Tro.“ „Det kan du ogsaa trygt,“ sagde han, „for jeg har faaet det saaledes fra Gud.“

Men som han selv talte til Gud om alle Ting, ogsaa om de Folk, han hver Dag havde besøgt eller var kommet i Berøring med, saaledes var han ogsaa opmærksom paa, at Bønnen fuldt saa vel bestod i, at vi ogsaa giver os Tid til at blive stille og til at høre, hvad *Gud* har at sige til os.

Denne Bønnens nære Omgængelse med Herren var karakteristisk for Friis-Hansen lige fra hans allerførste Præstedage.

Urtekræmmer *Jul. Clausen* har fortalt, at han som ungt Menneske en Tid boede i Lyngby. Det var i Friis-Hansens Tid, og det varede ikke længe, før den unge, nidkære Præst fik fat i Lægmanden og drev paa med at sætte ham i Arbejde baade i Søndagsskolen og ved Forsamlinger.

En Vinteraften fulgtes de da ad til Skolen i Brede, hvor Friis-Hansen skulde holde Møde. Det var Frostvej med Sne og stjerneklart.

Da de nærmede sig Skolen og skulde til at gaa ind, standsede Friis-Hansen, blottede sit Hoved, opløftede sine Øjne mod den stjernefunklende Himmel og bad inderligt Gud om at velsigne Mødet. Det gjorde et uforglemmeligt Indtryk paa den unge Lægmand at se dette, og han syntes, der laa ligesom et forklaret Genskin fra de himmelske Stjerner over den unge Præsts Aasyn, da de gik ind i Skolen og begyndte Mødet.

Straks efter sin Ansættelse i København skrev han til sin Hustru disse betegnende Ord: „*Jeg maa bede mig frem Time for Time*; men dette Bønnens nære Samliv med Herren giver mit Liv en Understrøm af Lykke og Glæde, som gør mig alle Byrder lette.

Naar saa dertil kommer Tanken om det rige, aandelige Hjem, jeg har haft derovre, og min Gerning deri, og Tanken paa mit eget dejlige Hjem, ja, saa fyldes mit Sind ofte med en Rigdom af Glæde, der giver mit Liv Herlighed og Glans.“

Se, her har vi Manden lyslevende, og her har vi Forklaringen til hans Kæmpekraft. *Bønnen* var den mægtige Løftestang, han satte under Kirkefondets Vogn for at faa den løftet ud af dens Morads og Hængedynd.

Han bad sig frem fra Time til Time, fra Sejr til Sejr i alle de mangfoldige Ting, han efterhaanden fik Lod og Del i.

Han var en aandelig Kæmpe, en af dem, der strider paa Knæ, og gennem Bønnen vandt han sine største aandelige Sejre, baade indadtil og udadtil. Her laa Hemmeligheden ved hans Livs og hans Livsgernings store Virkninger.

Men Friis-Hansen kunde ikke blot bede selv, han kunde ogsaa lære andre det.

„Nød lærer nøgen Kvinde at spinde,“ siger Ordsproget, og det var ogsaa den haarde Nød i 1901, der tvang os ude paa Vesterbro sammen i en *Bedekreds*, der har bestaaet siden da, og som indtil denne Dag gennem de mange Aar har haft sit Hjemsted hos Kammerherre *Barner*. Og det var naturligvis Friis-Hansen, der fik den i Gang. Den omfattede Præster og Klokkere paa Vesterbro, alle de, der vilde være med og da særlig os fra

Kirkefondets Kirker. Sommer og Vinter har denne Bedekreds siden haft sine Møder Lørdag efter Lørdag. Derfor har vi ogsaa altid haft det saa godt sammen ude paa Vesterbro. Det er saadan en god Kur baade mod Egoisme og Isolationslyster at komme paa Knæ sammen med Brødrene en Gang om Ugen. Præster og Klokkere har ganske vist skiftet, — nu er der ikke andre tilbage af den oprindelige Kreds end vor kære gamle, svage Vært, Klokker *Frederiksen* og min Ringhed; men *Herren* er den samme, og hvor *har* vi dør under Fællesbønnens Forjættelser oplevet mange, mange underfulde Velsignelser og Bønhørelser i disse mange Aar!

Det var som sagt i Efteraaret 1901, Kredsen blev sat i Gang, og Anledningen var den store Nød, Kirkefondet da var stedt i; — de 17,000 Kr.s Underskud, som truede det Aar. Og det var jo ikke blot de lumpne Penge, det kneb med; men hvis Kirkefondet skulde gaa fallit, som dets mange Fjender allerede i Krogene begyndte at mumle om og haabe paa, ja, hvad blev der saa af alle *os*, der i Tro paa, at netop *dette* var Guds Vej, ogsaa med os personlig, havde forladt vore Embeder paa Landet og var dragne herind i Lydighed, — som vi mente — mod Gud? Men hvis nu det hele faldt sammen, ja, saa vilde der gaa meget mere i Stykker end de 17,000 Kr. var værd.

I denne Nød var det, at Friis-Hansen, som sikkert længe havde baaret den Sag paa sit Hjærte i sit eget Lønkammer, mobiliserede alle sine Hjælpetropper og vinkede ad sine Kammerater, at vi skulde komme ham til Hjælp.

Og da Krisen lykkelig og vel var overstaet, eftersom Gud jo aldrig fattes Veje eller Midler, og da han

— efter sin Sædvane — havde løst den langt herligere, end vi kunde bede eller forstaa, idet han brugte denne Krise til at lære os at praktisere *Selvunderholdets Kongstanke* ved Kirkefondets Kirker, saa blev Bedekredsen dog ved at bestaa; thi vi havde allerede oplevet alt for rige Velsignelser til, at vi kunde tænke os at ophæve den; og naar Friis-Hansen blot var hjemme, svigtede han aldrig nogen Lørdag.

Men naar man saadan Gang paa Gang faar Lov at bøje Knæ med et Menneske og gaar frem sammen med det i Bøn for den almægtige Guds Ansigt, saa lærer man det Menneske ret at kende i dets inderste Tanker og Følelser, og saa kan Brødre i Herren bede sig sammen for Tid og Evighed.

Det er ogsaa denne Sambønnens Broderkærlighed, som fra først af drev mig til og gav mig Mod til at begynde at skrive om ham, skønt andre jo har kendt ham i langt længere Tid, fremfor alle hans kære Ven og Medarbejder *Henry Ussing*.

Men ved disse Bedemøder saa vi ind i Friis-Hansens Sjæl og kom til at elske ham. Ja, vi ser og hører ham endnu, urolig, ildfuld, gnidende sine Hænder i indre Fryd, naar hans Aand fløj af By paa Bønnens Vinger, den kendte og kære Vej op til Aandernes Fader, vor hellige Gud.

Og endnu kan stundom hans Minde befrugte vore Lørdags-Bedestunder, naar vi ligesom mærker hans Aand iblandt os!

— — —

Friis-Hansen bad, saa det kunde ses paa ham. Naar han i sit Hjem traadte ud fra sit Lønkammer om Morgen efter at have holdt sin Andagt, kunde der ligge

et forunderligt Forklarelsens Skær over hans Ansigt, ligesom det staar om Moses, naar *han* kom „fra Bønnens Opløftelse til Gud,“ (for at bruge et af Friis-Hansens egne Udtryk fra Indbydelsen til det første Helliggørelsesmøde).

Dette helligt-lysende Præg var saa kendeligt og udøvede saa stærk en Magt over dem, der saa det, at en af dem, der en Tid var i Tjeneste i hans Hus, alene for den Sags Skyld ønskede at sige sin Plads op. „Jeg kan ikke holde ud at se den Glans over Præstens Ansigt,“ sagde hun. Saadan er Livet i Gud — som Paulus siger — „*for nogle en Duft af Død til Død, for andre en Duft af Liv til Liv*“ (2 Kor. 2, 16).

Og som han stred sig frem i Bøn til Gud med Hensyn til hvert enkelt Skridt i sit aandelige, mangeartede Arbejde, saaledes nød ogsaa hans nærmeste Kreds i Hjemmet godt af hans Bønners løftende og bevarende Magt. Alt, hvad han trængte til, bad han sig til.

Friis-Hansen var meget musikalsk. Heller ikke denne Gave var nægtet dette rigt begavede og højt be-naadede Menneske. Han kunde spille de store Komponisters vanskeligste Stykker, og han elskede at sidde ved Klaveret i sit Hjem. Hans musikalske Sans var især gaaet i Arv til hans ældste Datter, *Ida*, hvis Musik saa ofte vederkvægede ham, hun, som forøvrigt fulgte ham i Døden faa Aar efter. Men Klaveret, de fra først af havde, var for gammelt og daarligt til, at det ret kunde bruges til hendes Uddannelse.

En Kreds af Venner forenede sig da om at give ham Penge til et nyt Klaver. Den Gang boede han endnu paa Nygaardsvvej. En Deputation, der bestod af Pastor *Holt* og mig, indfandt sig da henimod Juletid og skulde

„overraske“ ham med denne Gave; men han var jo ikke saadan at overraske!

Da vi kom ind i Dagligstuen, blev vi i høj Grad forbavsede ved at se, at dør stod allerede et smukt, nyt Klaver! Og vi, som mente, at vi nu først kom med Plan og Penge til det!

Sagen var, at da den Mand, der underviste Datteren, havde erklæret det gamle Klaver for ubrugeligt, gik Friis-Hansen i Bøn til Gud og blev — efter sin Sædvane — ved i Bønnen, indtil han havde faaet den Visshed i sin Sjæl, at der godt kunde købes et nyt Klaver, — Pengene vilde Gud sørge for.

Saa blev Klaveret købt; men det trak ud med de lovede Penge. Dog, hver Gang Friis-Hansen prøvede Sagen paany for Guds Ansigt, fik han det Svar i sin Sjæl: Pengene kommer, jeg har jo lovet dig dem!

Og den Dag, da vi indfandt os paa Vennernes Vegne med „Overraskelsen“, var det nok os, der selv blev mest overraskede, og vi forstod, at vi her i Sandhed havde gaaet *Guds* Ærinde!

— — —
Ja, saaledes levede han sit rige og berigende Liv, baaret af *Tro og Bøn*.

Og skønt han ikke blev ret gammel, passede det dog paa ham, hvad der staar i Visd. 4: „*Fuldendt i kort Tid, udfyldte han dog en lang Tid.*“ Han satte Spor, dybe og hellige Spor, hvor han kom.

Og hvor han favnede vidt!

Den sidste Gang, han var i min Stue, var kort før Sommerferien 1905. Da sad han først og talte med Professor *Martin Nyrop* om Eliaskirken, hvis Tegninger lige var blevne færdige fra Arkitektens Haand. De

to sad sammen i Sofaen, og med Passer og Blyant gennemgik Friis-Hansen Tegningerne med Nyrop, saa man skulde tro, han var Fagmand paa Byggevæsenets Omraade. Der blev talt om Længdesnit, Tværsnit og Pladsberegning, saa Prof. Nyrop vist aldrig havde fundet Mage til bygningskyndig Præst.

Bagefter sad saa han og jeg alene sammen og talte om Sommerens tilstundende Helliggørelsesmøder. „Hvor er det dog vigtigt,“ sagde Friis-Hansen, „at den rette hellige Tone *straks* bliver anslaaet; thi i den tilberedte Jord har Sæden de bedste Betingelser for Vækst!“

Disse Samtaler var betegnende for hans vidtfavnende Aand. Den svingede mellem disse to Poler og beherskede med lige stor Lethed tekniske Fag-Spørgsmaal og Kristenlivets dybeste Ting.

Aldrig tabte han af Syne, at *Hovedformualet* med alle disse Kirkebygninger o. s. v. var en aandelig Vækelse, Sjælenes Frelse.

Saaledes var han henimod Slutningen af sit Liv meget virksom i Arbejdet for Afholdelsen af den første store *Advents-Uge*, som afholdtes i Begyndelsen af December 1904 i de fleste af Byens Kirker.

Dens lykkelige Udfald fyldte ham med stor Glæde. Han skriver herom i Bladet „Københavns Kirkesag“ for Decbr. 1904: „Og hvoraf kom saa dette? Mange troende Præster og Lægfolk vil svare: Det har Gud virket. Det er en Velsignelse fra Himlen og Svar paa de tusinde Bønner, som i disse Aar er opstegne til Gud for Folket i Hovedstaden.

Og vi tror, at disse Dages Velsignelse af Gud til fremdeles at holde ud i Tro og Haab er bestemt til at

være en Opmuntring for hans Menighed og til i Bønnen at blive endnu dristigere, saa vi faar Frimodighed til at bede om endnu større Ting og forvente, at Gud giver os dem.

Dernæst: hvor øjensynligt har ikke Adventsugen stadfæstet en af de bærende Grundtanker i Kirkesagen: *Sogneprincipet*.

Folk er komne sognevis. Fra de forskelligste Kirker har man sagt: det er Folk her fra Sognet, som fylder Kirken, og for en stor Del Folk, som ellers ikke kommer.

Men Adventsugen betyder fremdeles, at den ulykkelige Afstand imellem Folket og Kirken her i Byen er mindsket, at Folket og Præsterne er komne hinanden nærmere. For blot ti Aar siden vilde en saadan Adventsuge slet ikke kunne være holdt her i Byen. Herren være priset for disse Aars kirkelige Udvikling, der har forberedt en saadan Velsignelse.

Et Hovedled i denne Udvikling er de mange nye Menighedssamfund, uden hvis Bøn og Arbejde Adventsugen var bleven en Fiasko.

Guds Ord er i den svundne Uge udsaaet over Hjerterne her i København saa rigt som vel aldrig før. Det skal nok vokse frem og bære Frugt, naar Herrens Time er der. Adventsugen var en velsignet Gave fra Gud. Og denne Gave indeholdt dejlige Løfter om Naade over Kirkelivet i København i de kommende Dage.“

— — —
Denne Adventsuge var som et Forspil til de store *Vækkelsesmøder* af 1905.

Og ogsaa i dette Arbejde tog han levende og virksom Del, — ogsaa her faldt Tøjlerne ligesom af sig selv i hans Haand.

I det næstsidste Nr. af Bladet „Københavns Kirkesag“, der udkom under Friis-Hansens Redaktion, den 17. April 1905, skriver han en Artikel om „Vækkelse“, hvori han først fortæller om den store Vækkelse i Wales, siden ogsaa om en Vækkelse i Kristiania, og endelig om forskellige Vækkelser i den forløbne Vinter ud over vort Land.

Han fortsætter: „Naar kommer den Tid, da Evangeliet ogsaa her i København vinder en saadan Magt over Menneskene, at de skarevis bryder op fra det overfladiske Verdensliv for at søge Fred hos den korsfæstede?“

Vi er en Flok, som igennem nogle Aar har bedet Gud om at se med Naade ned til København og give Folket her en Besøgelsestid. Og særlig i det sidste Aars Tid er vort Haab og Forventning bleven styrket, saa Bønnen er bleven mere dristig og frimodig, og samtidig er den Kreds vokset, som saaledes beder Naade ned over København. Gid den fremdeles maa vokse baade i Tal og i inderlig Frimodighed.

Herren har paa mange Maader vist, at han har Behag i at gøre vel imod Folket her, og staar Menigheden sammen i Tro og Bøn, skal vi ogsaa i København opleve store Ting fra Gud.“

I Forsommeren 1905 henvendte Sognepræst *H. P. Møllerup* sig til mig og spurgte, om jeg vilde være med til at afholde en Række stort anlagte Vækkelsesmøder i Efteraarets Løb i Koncertpalæet, hvor der da skulde være et stort Sangkor, og hvor han og jeg skulde tale? Jeg kendte ikke den Gang noget videre til Møllerup, kun at han var noget „engelsk“, og endnu mindre

kendte jeg da til, hvad et Vækkelsesmøde i den Stil var for noget.

Hvad gjorde jeg da?

Ja, da jeg flygtigt var blevet advaret af en Præst, der raadede mig afgjort fra at have noget med den Sag at gøre, fordi Møllerup jo var saa „vild“, henvendte jeg mig til Friis-Hansen, — naturligvis!

Han sagde straks, at det skulde jeg sige Ja til; thi han var jo altid med i levende Forstaaelse overalt, hvor han skønnede, der var aandelig Bevægelse i Gære.

Men da vi saa skulde til at begynde Forarbejdet, der jo maatte være omhyggeligt og var vidtløftigt, — ja, hvem skulde saa hjælpe os med *det*? Det blev naturligvis atter Friis-Hansen, som var vor Tilflugt i Nøden. Og da han kort efter døde, laa hele Materialet, alle Tryksager og Skrivelser ude hos ham.

Hvor vilde han have frydet sig, om han havde faaet Lov at opleve Vækkelsesmødernes herlige Fremstød og havde set Mennesker i Tusindtal flokke sig om Guds Ords Forkyndelse!

Men Møderne fik i al Fald Gavn af hans varme, levende Forbøn, og hans sidste Gave til dem og til hele det danske Kristenfolk var det lille *Bedekort*, han fik Lov at sende ud. Der stod paa det: „*Herre, send os en Vækkelse, og lad den begynde i mit Hjærte, for Jesu Skyld!*“

Og hvor meget den lille Bøn betød den Gang, hvor meget den virkede som en aandelig Svingkraft i mangfoldige troende og vantro Menneskehjærter, det véd kun Gud; men jeg véd, at den endnu kan faa Hjærtestrengte til at dirre hos dem, til hvem den første Gang kom med Budskab fra den levende Gud.

Som Vidnesbyrd om, hvorledes hele hans Arbejde var baaret af *Tro* og *Bøn* hidsættes her en Række

UDDRAG AF BLADARTIKLER AF FRIIS-HANSEN

Kort efter sin Tiltrædelse talte han sammen med Overrettsprokurator *Steinthal* ved Kirkefondets første offentlige Møde i Bethesda den 13. Februar 1897.

Han begyndte med at sige, at Kirkesagen efter sin Opgave deler sig i to Sider: den aandelige, der tilstræber nyt Liv i Kirken, og den mere organisatoriske, hvilken sidste Del han særlig vil tale om.

Han siger: „Jeg tror, det vil være langt lettere at faa Guds Menighed til at rejse tre nye Kirker aarligt i København i syv Aar, end én Kirke aarligt i tyve Aar.

Og vil nogen spørge: Kan man virkelig haabe saadanne store Ting? er mit Svar: Ja, hvis Herren i Himlen vil det. Sandelig, hvis Jesus Kristus, vor højlovede Frelser i Himlen, vil det saaledes, da er alle vor Hovedstads Sogne delte, de fornødne Kirker rejste og troende Præster i stort Tal ivrigt i Arbejde rundt om i de mange nye Sogne, inden 7 Aar er omme.

Kirkesagen var hidtil en Sag, som bares frem ved Troen paa, at Herren gør store Ting, selv om vi er svage. Og Herren har velsignet den, saa den er vokset stor. Gang efter Gang har de Mænd og Kvinder, som arbejder i den, følt, hvor hans Naade formanede dem ligesom fordum: hvi ere I saa frygtagtige, I lidettroende? Gang efter Gang har Herren beskæmmet dem ved at gøre store Ting for dem, større end de havde vovet at haabe.

Da Kirkeudvalget udgav sin første Aarsberetning, viste den en Aarsindtægt af 19,000 Kr. Det var for Aaret 1892. Den Gang udtalte en højtstaaende og fornuftig Mand: „Ja, saadan en Sum samler man én Gang, men ikke hvert Aar.“ Og nu viser det sig, at Udvalget i de fem Aar har haft en Indtægt af alt tilsammenlagt $\frac{3}{4}$ Million Kroner. Af Herren er det sket, og hans Navn være lovet derfor.

Kun ét til Slutning: Hvis Herren vil det, da kan alle Herrens og Kirkens Modstandere ikke forhindre, at vor Sag gaar frem til Sejr. Der er kun én Magt, som kan hindre Herrens Værk, — og det er os, som han har kaldet til sit Rige og til at arbejde paa hans Rige. Vor Vantro og Lunkenhed, vor Frygtagtighed, vor Mangel paa Frimodighed eller kødelige Klogskab kan fordærve Herrens gode Sag. Gud selv fri og bevare os fra saadant Ansvar! Han styrke os til i Jesu Navn at holde fast ved Troen paa hans Almagts Kraft! Han hjælpe os i alle disse Overvejelser og alt dette Arbejde, saa vi gør det i Jesu Tro og i hans Lydighed og derfor med Faderens Velsignelse.“

Det var med disse Tanker og med saadanne Toner, den nye Sekretær tiltraadte sin Virksomhed i København.

Og i det næste Nr. af „Københavns Kirkesag“ for 28. Marts slutter han en historisk Oversigt over Kirkesagens hidtidige Forløb med at advare imod „at lade sig friste til at tænke, at Statstilskud og Kommunehjælp er noget mere solidt at bygge paa og at støtte sig til end Guds Menigheds Kærlighed. Det vilde være den største Ulykke for Sagen. *Thi Kirkesagen er og skal være den levende Menigheds Sag. Og føres Gerningen*

videre i den Aand, vil Bønhørelserne ogsaa i Fremtiden følge Arbejdet.“

I en Artikel af 24. Januar 1898 om „*Kirkefondets Arbejdsmaade og Fremtidsplaner*“ begynder han med en lille Lovsangshymne: „Jeg elsker Herren; thi han hører min Røst, mine ydmyge Begæring; thi han har bøjet sit Øre ned til mig, og hele mit Liv vil jeg paa kalde ham.“ Saaledes synger den gamle Salmist (Sal. 116). Og hver den, der har lært den Herre Jesus at kende og har lært at bede i hans Navn, kender den Jubel, som følger alle Bønhørelser, der modtages i Tro. Thi Bønnen i Jesu Navn, denne Guds Børns Hemmelighed, der har saa store Forjættelser, er Nøglen til Forstaaelsen af Københavns Kirkesags store og stadig kraftigere Fremgang.“

„Hvad der glæder mig mest er, at i dette Aar har Kirkesagen vundet mange af de troende over hele Landet til sine fuldtro Venner, som i Forstaaelse og Tillid har Kærlighed til Arbejdet, og som i Jesu Navn kalder Naade ned over vor Gerning.“

„Kirkefondets Maal er det aandelige Kirkehus, opført af levende Stene. Og da bliver Kirkebygningerne aldrig mere end et Middel, og tilmed ikke det eneste eller det fornemste Middel.“

„Det skærer os i Hjærtet at se alle disse Mennesker, der ikke véd, hvad der tjener til deres Fred. Vi kan ikke sidde stille, naar vi ser Tusinder omkring os leve uden Omvendelse og Hellighed og dø uden Frelse. Herren fylde vor Sjæl med sit eget Sind, saa vi maa udbryde: *det haster, det Arbejde for Sjælenes Frelse, det maa ikke opsættes!* Lad os gøre alt, hvad der staar i vor Magt, lad os ofre, hvad vi kan ofre! Lad os bede, ja, lad

os bede; thi „han hører vor Røst, vore ydmyge Begæring!“

Hans *Tanker ved Aarhundredskiftet* kan vi læse om i „Københavns Kirkesag“ for 31. Decbr. 1899.

„Vi er ved Slutningen af 18-Tallet, og naar Midnatsklokken lyder Nytaarsnat, begynder vi paa 19-Tallet. Naturligt er det, at Sindene vil gribes stærkt.

Den rivende Udvikling, vi er inde i, er præget af de Riges Svælgen i alle Slags Lyster, og de Fattiges umaaelige Begær efter det samme og en bestandig tiltagende Raffinerthed i Nydelse og i Ondskab, i Vantro og Ugudelighed.

Spørger vi da: hvad vil 19-Tallet bringe os. Da véd vi, at Svaret maa blive: Plagernes Forøgelse og Elenighedens Forhøjelse, hvis denne Udvikling af Folkelivets Synd og Urenhed ikke bliver standset. Og atter véd vi, at der er kun én Kraft, der kan bevirke en Standsning: Vor Herres Jesu Tro, det Troens Liv, som er født og næret ved Guds Ord og Sakramenter, og som, fordi det ejer Jesu Retfærdighed og Jesu hellige Aand, skiller Menneskene ud fra den syndige Verdensudvikling og gør os uafhængige af den.

Hvad vi derfor mest begærer et godt Svar paa, bliver dette: Er der Haab om, at det kristne Trosliv i Menigheden vil blive fornyet i Renhed og Kraft, at det hellige Aandsliv i de sande Kristne vil rejses og udvikle sig saaledes, at en Fornydelse i Sundhed og Kraft derfra kan strømme ud i Folkelivet?

Lykkeligt det Folk, hvor Guds Menighed i frivillig Kærlighed løser en saadan Opgave!“

I en Artikel i „Københavns Kirkesag“ for 9. Oktbr.

1903 skriver han under Mottoet: „*Dit Folk møder frivilligt frem paa din Vældes Dag*“ (Sl. 110, 3), bl. a.:

„Skriften taler om forskellige Dage: Vredens Dag, Ydmygelsens Dag, Sorgens Dag, Besøgelsens Dag og Guds Vældes Dag.

Der er Forskel paa Tider. Der er Tider, hvor Guds Folk staar daadløst og modløst i Lunkenhed og Tvivl, hvor Guds Rige ikke vinder nye Sejre, hvor man næppe formaar at bevare det vundne, end sige vinde nyt Land. Naar Skriften taler om Guds Vældes Dag, da tænkes der paa de herlige Tider, da Herren drager frem, sejrende og til Sejr, uimodstaaelig, af Naade stærk, af Sandhed mægtig.

Men altid finder man, at *i saadanne Tider var Herrens Tjenere fyldte med Frivillighedens Aand*, maaske var de kun en lille Skare; men de var saa fyldte af Guds Aand, at de fremstillede sig frivilligt til Arbejdet, til Kampen, til Lidelsen.

Frivillighedens Aand over Guds Folk og Herrens Vældes Dag, — de to hører sammen og følges gerne ad.

Vor Frelser elskede Frivilligheden, han, som udraabte: „Jeg er den gode Hyrde, der sætter sit Liv til for Faarene. Ingen tager det fra mig, jeg sætter det til af mig selv.“

Vor Frelser ser efter Frivilligheden hos sine Tjenere, — de, der mangler Frivillighedens Aand, kalder han Lejesvende.

Guds Aand kræver Frivilligheden. Skriften siger: Hvor Guds Aand er, dør er Frihed.

Det viser sig i Kirkens Historie overalt: uden Frivillighed ingen Kraftudfoldelse.

Hvor er der syndet i de store Kirkesamfund derved,

at man har indrettet Kirkelivet paa saa vidt mulig at kunne undvære Frivilligheden.

Beständig gentages de hæse Ravneskrig: „Det gaar aldrig i Længden!“ „Det gaar nok snart i Staa.“ „Vent blot lidt, saa skal I se, hele Bevægelsen spiller Bankerot.“

Men Kirkesagen gaar ikke i Staa. Den er af Gud. Den er begyndt i Tro til hans Naade, og den Fremgang, Sagen har haft, er den almægtige Herres og Frelasers Svar paa troende Bønner.“

I en Artikel kaldet „*Efteraarstemninger*“ i „Københavns Kirkesag“ for 14. Septbr. 1904 klager han over den Forsagthed, der bestandig vil marvstjæle Frimodigheden.

Kassereren har klaget over, at det vilde blive vanskeligt at gaa ud af 1904 uden Underskud.

Men Friis-Hansen taber ikke Modet. „Bed og I skal faa!“ siger Herren, og „hvad som helst I beder Faderen om i mit Navn, det skal han give Eder.“ Kassere-rens Efteraarsbudskab vil sige til alle Kirkesagens Venner: „Beder Gud om Hjælp for Kirkesagen! Beder i Jesu Navn! Beder i Tro og tvivler ikke.“

Naar Efteraarstormene suser igennem Naturen, falder Løvet vissent til Jorden, og Grenene brydes. Suser Stormen om Guds Menighed, drives denne dybere ind i Troen og Bønnen, tættere ind i Naadens Favn, og saa knækkes den ikke og mister ikke sin Skønhed og Krone; men bliver stærkere, skønnere og rigere i Gud.

Nu kalder Kirkesagen ad os alle. Kirkesagen behøver alle sine Venner; thi vi maa bestemt komme saa vidt, at vi kan gaa ud af 1904 uden Underskud.“

Og i Bladet for 15. Oktober 1904 hedder det: „Ar-

bejd i Tro og faa Bønhørelse! — Hvor vanskeligt er det dog at tro Herren — tro ham paa hans Ord alene! Og hvor let at tvivle!

Særlig naar det gælder økonomiske Ting og Penge-sager synes det, som om det falder Herrens Tjenere saa vanskeligt at tro Herren og gaa frem paa Troen alene og tage sine Beslutninger ikke efter Beregninger, men i Tro.

De fleste Mennesker kender kun disse to Maader: *enten* samvittighedsfuld Overvejelse og Beregning, *eller* letsindig Laden staa til. At der for kristne er en tredje Maade — tilmed en bedre — det forstaar man ikke. Og desværre er der nok mange Kristne, som heller ikke kender til at *gaa frem i Tro*. Og dog er Bibelen fuld af hellige Opfordringer, der peger paa denne tredje Maade.“

Han minder dernæst om, hvorledes Jesus satte sine Disciples Tro paa Prøve ved Bispisningen i Ørkenen og skaffede Hjælpen fra Himlen.

Derefter fortæller han, hvorledes Kirkefondet i 1903—1904 havde saa stort et Driftsunderskud, at de „havde Grund til at frygte, at dette Aar vilde ende med en Underbalance paa Driftsregnskabet paa over 1½ Mill. Kr.“. I denne Nød søgte Bestyrelsen Gud om Hjælp, og deres Bønner er blevne opfyldte.

Men ogsaa vi vil prise Gud, der saaledes hører sine Tjeneres Bønner. Og vi vil gaa frem i hans Arbejde med frimodig Tillid til at „*Han sender Hjælp fra Himlen*“. Sl. 57, 4.

Og i Bladet for 24. Februar 1905 gør han under Overskriften: „*En stor Bønhørelse*“ nærmere Rede for,

hvorledes Herren underfuldt har hjulpet dem ud af denne Nød, og slutter saaledes:

„For os, som staar i Kirkesagens Arbejde, er denne Oplevelse en ny Bekræftelse i Troen paa, at Kirkesagen er Gud velbehagelig. Derfor velsigner han den saaledes og giver den Fremgang og fører den frelst gennem de største Vanskeligheder.

Gerne vilde vi sige de mange kærlige Givere vor hjærteligste Tak; men bedre for dem og kærere, tænker jeg, er den Bevidsthed: Da vi gav vor Gave til Kirkesagen, gav vi den til et Arbejde, som Gud har kært.“

Og her er det saa, han skriver det tidligere nævnte Citat:

„Men alle vi, som takker Herren, fordi han paany har ladet os opleve en saadan Bønhørelse, vil tage os dette til Hjærte: *Det gaar an at tro Herren og at vente store Ting af ham. Det er ikke Visdom at tvivle om hans Hjælp. Men det er Visdom at bede Herren om Hjælp og Naade og saa gaa frimodig fremad i Tro til hans Miskundhed og Godhed.*“

*

*

*

FRIIS-HANSENS BØGER

I Bladet „Københavns Kirkesag Nr. 23 for 1905 omtales Side 411 disse som følger:

Vor hjemkaldte Ven har foruden alt, hvad han har skrevet i „Københavns Kirkesag“ og lejlighedsvis i andre Blade og Tidsskrifter, efterladt os en Række Skrifter, der alle har en betydelig aandelig Værdi:

1. *De nødlidende og Folkekirken*. 1888.
2. *Om nye Folketkirker i København*. 1893. Et vægtigt Indlæg i Kirkesagen.
3. *Den kirkelige Fattigpleje*. Af *Thomas Chalmers*, Præst i Skotland. Bearbejdet af Friis-Hansen. 1888. En herlig Skildring af den berømte Kirkemand og hans Principer.
4. *Den hellige Fædrelandskærlighed*, Studier fra det gamle Testamente. 1903.
5. *En fri Folkekirke*. Et Indlæg i den kirkepolitiske Strid. 1904.

Bøgerne kan faas gennem Kirkefondets Sekretariat, Badstuestræde 17, Kbhvn. K., og den samlede Pris for dem bliver ved Forlæggerens Velvilje, naar Bøgerne tages gennem Kirkefondet, kun 2 Kr. 25 Øre ialt.“

Om Oprindelsen til den største og bedste af hans Bøger, „*Den hellige Fædrelandskærlighed*“ — en Bog, som Provst *Fr. Zeuthen* satte meget højt og atter og atter citerede, — fortæller Friis-Hansen i Breve fra sit Ophold i Carlsbad 1899:

„Jeg har læst saa meget i Gamle Testamente her. Og jeg har derved faaet en ny, stærk Impuls til at skrive nogle mindre Afhandlinger, som jeg allerede gik og arbejdede med i Tankerne paa Bornholm. Jeg har bedt Herren give mig Naade dertil, hvis det kan være til nogen Gavn. Og jeg tror og haaber, det lader sig gennemføre. Jeg har gjort nogle begyndende Forarbejder og Forstudier. Og dette at bruge Gamle Testamente som Udgangspunkt for en Række Sandheder, som vor Tid trænger til at høre, synes mig fortrinligt. Og saa er der en stor Glæde ved saaledes at fordybe

sig noget mere i nogle af Gamle Testamentes Enkelt-
heder. Herren give, det maa lykkes og lykkes godt!“

I et senere Brev hedder det: „Regn. — Jeg har siddet hjemme og skrevet om „Den hellige Patriotisme“, hvoraf der nu er skrevet godt en Tredjedel. Det morer mig meget igen en Gang at sidde med Pen i Haand ved Skrivebordet, og Studiet af Gamle Testamente har været mig til stor Glæde og megen Berigelse. Maatte Herren lade dette Arbejde lykkes for mig, saa det kunde udrette noget i vor Kirke til hans Navns Ære. — — Du kan nok tænke, at jeg har dybe Sandheder paa Hjærte, — det plejer jeg jo! Blot de nu ikke bliver fremførte i en Form, saa ingen andre kan se Dybden!! Hvad jeg ogsaa har tænkt at bidrage til, hvis Opgavens Løsning lykkes, er at faa Folk til at læse Gamle Testamente, idet ikke blot Interessen vækkes; men der samtidig gives en aandelig Vejledning til at forstaa det.“

Et andet højst karakteristisk Brev fra Opholdet i Carlsbad viser, at han drev sine Studier ikke blot ved Skrivebordet i sit Kammer; men ogsaa ude i Menneskevrirmlen.

Han fortæller først, hvorledes han har været til Alters, og hvorledes det Ord, han dør havde hørt, netop havde passet saa godt til hans Studier, idet han lige havde læst Kapitlerne 30—33, „de mest evangeliske i hele Profeten Jeremias' Bog“.

„Her læste jeg jo saa mange Ord om, at Zion skal bygges op igen, at Herren vil samle sit Folk langt borte fra, fra Norden, og at de skal bo dør som Agerdyrkere og som dem, der drager om med Hjorden. „Med Graad skal de komme, og under ydmyge Bønner vil jeg lede

dem," og „da vil Herren oprette den nye Pagt med Israel" og „give sin Lov i deres Hjærter", og „de skal være mit Folk, og jeg skal være deres Gud."

Dette, at Herren har store Ting for med sit gamle Folk, Abrahams kødelige Efterkommere, har nu staaet saa stærkt for mig hele Tiden hernede. Her er en vældig Mængde Jøder her i Carlsbad, som bruger Kilderne. Jeg ved ikke, om det er en fiks Idé hos mig; men det synes mig, at den langt overvejende Del af de øvrige Skikkelser og Ansigter er flove og intetsigende mod disse Israелiters. De allerfleste af Jøderne er øst-evropæiske, optræder altsaa ikke i berlinsk, københavnsk Grosserermaner. Mange er fattige og lurvede i Klæderne, gaar mest i en Overfrakke, der naar helt ned til Hælene, ofte med Skaftestøvler og en løjerlig Kasket, mange, baade unge og gamle, har en lang Haardusk ved Ørene, noget som en Krølle. Mange Skikkelser er smaa, bukkede og bøjede, ofte med noget vist kummerligt over sig; dog er der ogsaa en Del ligefrem pragtfulde Skikkelser, bydende Herskerskikkelser med Stilhed over sig.

Den Type, vi ser stadig i København og i berlinske Vittighedsblade, ses sjældent. Den vældig store, bøjede Næse med den lange, krumme Ryg ses meget sjældent, ej heller disse straalende skønne unge Jødinder eller de velkendte ældre Jødedamer; Kvinderne er lidet tiltalende og i det hele mindre udprægede. Mange, særlig af de blaaøjede Mænd, har et underligt Præg af varm Inderlighed over sig. Saaledes saa jeg en ung Mand, høj som jeg, mørkhaaret og med ganske lyseblaa Øjne, med det dejligste fine Ansigt og et Udtryk af sjælfuld

Inderlighed, jeg aldrig har set Mage til. Og bestandig har det lydt i mit Sind: „Er dette Folk ikke ypperligere end andre?“ Jer. 31, 9.

*
* *

Vi har nu fulgt denne rigt udrustede Mands Liv og Arbejde gennem de forskellige Stadier.

Man kunde tænke sig en hel Række mindre Stene rejste i Rundkreds om den store Bautasten paa hans Grav til Minde om alt det, han blev en Arbejder i og en Fører af, nemlig:

1. Københavns Kirkesag.
 2. Fædrelandets Forsvar.
 3. Søndagsskolearbejdet.
 4. De samvirkende Menighedsplejer.
 5. Kristeligt Dagblad.
 6. St. Lukas Stiftelsen.
 7. Kampen for den frie Folkekirke.
 8. Kampen mod Bibelkritiken.
 9. Indre Missions Helliggørelsesmøder.
 10. Akademisk Missionsforening.
 11. Den danske Præsteforening.
 12. Københavns Indre Missions Præstekonvent.
 13. Diskussionsmøderne i Folkets Hus.
 14. Adventsugen.
 15. Vækkelsesmøderne af 1905.
 16. Kirkesagen i Stockholm og Christiania.
-

HJEMGANG TIL GUD

»*Min Opbrudstid er for Haanden.*«

2. Tim. 4, 6.

Sølvsnoeren brister dog en Gang, da bli'r det tyst i denne Dal,“ synger vi i en lille Sang, og Tiden mede sig, da Opbrudet var for Haanden.

Utrætteligt havde han arbejdet, og alt som Aarene gik, blev hans Virksomhed mere og mere rastløs. Han havde maaske selv en Fornemmelse af, at Tiden vilde blive kort, — *„Natten kommer, da ingen kan arbejde,“* siger Jesus, *„derfor bør det mig at gøre hans Gerninger, som sendte mig, saa længe det er Dag.“* Han havde faaet sig en Hjælpesekretær i Kirkefonds-Arbejdet, og tillige havde han sin næstældste Datter *Ellen* som en Slags Privatsekretær, og ofte arbejdede han med hende til langt ud paa Natten. Hun var sin Fader til stor Støtte, og han kaldte hende sin „Fidelia“ — det betyder Troskab.

Ved Hjælp af disse Venner kunde han frigøre sig mere til Rejser ud omkring i Landet paa sit kirkepolitiske Togt, og han fik desuden den Glæde i Sommeren 1904 at kunne foretage en *Udenlandsrejse til Skotland* med Statsunderstøttelse for at studere det frivillige Kirkeliv, — fra Skotlands Frikirke havde han jo i sin

Tid modtaget stærke Impulser i Arbejdet for Menighedsplejen.

I 1899 havde han været seks Uger i *Carlsbad* for at søge Lindring for gentagne Anfald af Galdesten. Kun modstræbende gik han den Gang ind paa at tage saa meget Hensyn til sig selv.

Lægen, som behandlede ham i Carlsbad, — det var en svensk Læge, — fik et stærkt Indtryk af levende Kristendom gennem Friis-Hansen. Han havde iøvrigt ogsaa tidligere behandlet en dansk Præst, „en mycket rolig Pastor, som precis liknade en Major, og som sades at hafva bildat någon Sekt, som kallades „Beckasiner“, — et levende Billede af *Vilh. Beck!*

Friis-Hansen glædede sig i rigt Maal dernede over den herlige Natur, og til sin Hustru skrev han om Kilderne: „Det er underligt at se paa denne varme Strøm, der bestandig flyder varm, stærk og levende, og ingen ved, hvor den kommer fra eller hvorledes den bliver til. Gud er dog vidunderlig i sine Gerninger! Og forunderligt at Herren saaledes i sin Godhed lader Vande strømme ud af Jorden med Kraft og Lægedom til at bøde paa noget af den Elendighed, Menneskenes Synd har kaldt over Livet.

Jeg maa tilstaa, at uagtet jeg drog herved med en afgjort Mangel paa Tillid til alt dette Vandvæsen, saa har det nu, da jeg er kommet nær, indgivet mig en uvilkaarlig Følelse af, at der er Sundhed og Lægedom deri. Herren give, at det ogsaa maa styrke *mit* Legeme!

Men ogsaa i alt dette er der ligesom en Billedtale, der fortæller om det aandelige Naadens Væld, saa varmt af Jesu Kærlighed, saa rigt paa Lægedom og Sundhed, saa stærkt og aldrig udtørret. Og hver, som

kommer nær dertil og drikker deraf, faar denne stærke Følelse, at der er Hjælp for *alle* Svagheder.

Herren give dig og mig at smage dette dybt.

Jeg læser for Tiden meget i Guds Ord, baade Førmiddag og Eftermiddag, og jeg taler kun med Gud, saa at sige ikke med noget Menneske.“

— — —

Men nu var der gaaet 5 Aar siden denne Rejse, og nu kom der en ny Lidelse til: Nyregrus og et dermed følgende generende Tryk over Lænderne. Hytten begyndte at sukke og give efter for det overvældende Arbejdspres.

Vi andre mærkede ganske vist ikke noget; det var ikke hans Natur at klage; men hans nærmeste vidste nok, hvor meget Slid der gik af det indre Maskineri bag dette store og tilsyneladende saa stærke Legemes Skal, høj og velvoksen, som han var.

Han havde allerede i længere Tid haft besværligt ved at gaa ret lange Strækninger, han havde Smerter i Nyrerne, og at cykle havde han af den Grund maattet ophøre med. Nu benyttede han i Reglen Sporvogn. Men en Dag i Juli 1905, da han var i Charlottenlund, fik han, ved at løbe for at naa Toget til København, en Nyreblødning, og efter Lægens Raad blev han da indlagt paa St. Lukas Stiftelsen; men endnu de sidste Dage før Indlæggelsen gik han op paa Loftet, ordnede Arkivet og satte Arbejde i Gang.

Fuld af Livslyst, Arbejdsmod og Arbejdsplaner gik han da til det — som han selv mente — kortvarige Sygeleje — det, som han aldrig kom op fra.

Men — som „Kristeligt Dagblad“ skrev — „som han spredte Lys omkring sig, medens han færdedes iblandt

os som den virksomme, travle Mand, saaledes blev ogsaa de sidste 14 Dage af hans Liv straalende fulde af Lys.“

Da han sammen med sin Hustru hin Lørdag gik sin Gang ud til St. Lukas Stiftelsen, begyndte netop St. Johannes-Kirkens Klokker lige over for at ringe. Da sagde han med et Smil: „Aa, hvor har de Klokker ringet mig mangan festlig Stund ind!“

Han følte sig jo egentlig ikke hjærtesyg, og det er derfor let forklarligt, at han til Tider kunde have lidt svært ved saa pludselig at blive taget afsides og at skulle lægge alt Arbejdet fra sig. Han sagde f. Eks. om Mandagen til sin Hustru: „Jeg har til Morgen i Dag været fuld af mange Bekymringer for Kirkesagen, for Børnene og for dig; men nu har Gud taget alting fra mig og gjort mig stille og glad.“

Og han følte sig lykkelig ved at være i Vennevold derude paa St. Lukasstiftelsen. Han havde jo en Gang faaet Lov at hjælpe den, da *den* var i Nød, derfor vidste han, at han saa trygt kunde betro sig til Vennerne derinde nu, da han trængte til deres Hjælp.

Da Professor *Kaarsberg* havde meddelt ham, at han tilraadete Operation, sagde Friis-Hansen til Forstanderinden: „Nu véd jeg Besked om det hele, og nu vil jeg, som det hedder, raadføre mig med Gud, min Samvittighed og mine nærmeste,“ — og da hun næste Dag kom derind, sagde han: „Nu er det klart for mig, nu véd jeg, jeg skal opereres!“

Dagene før Operationen var Helliggørelses-Dage, fyldte af den Aandens Fest og Hellighedens Kraft, der straalede ud fra den Syge.

Saaledes besøgte ogsaa jeg ham to Dage, før han

skulde opereres. Jeg skulde den 1ste August have Ferie og kom nu for at sige Farvel til ham. Jeg drømte ikke om, at det skulde blive en Afsked for Livet. Det tænkte han heller ikke paa, for jeg har aldrig set ham saa straalende, jublende glad. Under vor Bøn kunde han næsten ikke holde sig rolig i Sengen, saadan brusede Aandens Kræfter i ham. Og han sagde: „Jeg véd, at Herren vil bruge mig ogsaa herude, og jeg har saa meget Arbejde, jeg skal gøre, naar jeg kommer op.“

Men ogsaa disse mange Planer maatte han lægge fra sig. Han maatte blive helt stille for Gud. Da han efter Operationen havde tilbragt en søvnløs Nat, sagde han til Søsteren: „Jeg laa i Gaar og beskæftigede mig med alt det, jeg skulde gøre og udrette; men det gaar ikke. Sindet maa blive stille, helt stille i Jesus, ellers kan jeg ikke sove.“

Iøvrigt var han altid straalende glad. Han sagde: „Jeg har ikke længe haft saa skønne Dage som her. Det er sandt, hvad Pastor *N. P. Madsen* skrev forleden Dag til mig: „Man kan have herlige Dage med Herren inde paa St. Lukas-Stiftelsen!“

Der var et Reparationsarbejde i Gang derude, og Hammerslagene lød stærkt ind i Sygeværrelset. Forstanderinden spurgte ham da, om han ikke ønskede Arbejdet standset? Men han svarede smilende: „Nej, det kan mit Lukas-Hjærte ikke taale!“

Det havde været Bestemmelsen, d. v. s. *deres* Bestemmelse, at han og hans Hustru skulde have været til Helliggørelsesmøde og derefter have holdt Sommerferie paa Bornholm.

Nu blev det til Helliggørelsesmøde ude paa St. Lukas Stiftelsen i Stedet for, det vidner alle de Søstre om,

som havde med ham at gøre. Aftenen før Helliggørelsesmøderne ud over Landet begyndte, samlede han Lukassøstrene til Bøn, og Dagene derude blev en Kæde af Bønner.

Hvor var han glad, da Telegrafan bragte Hilsen fra de forskellige Steder, hvor Vennerne i de Dage var samlede til Møderne, — Bibelen maatte frem bestandig paany. Hans Hustru skrev derom senere til Udvalget for Helliggørelsesmøderne: „Den sidste, store Glæde, min Mand havde udefra, var Telegrammerne og Brevene fra Møderne. Han skrev selv Skriftstederne op paa en Liste, gentog stadig de mange dejlige Ord, eller jeg maatte slaa dem op og læse dem for ham. Det var jo en sidste Hilsen fra alle de Hellige i Danmark, og en underlig skøn Afslutning var det.“

— — —

Et Par Aftener før Operationen sagde han til Søsteren: „Nu er jeg klar over, at jeg skal blive her og opereres. Først skal jeg selv bringes i Lave, og saa skal jeg ud i Arbejde, og jeg er rede til at lade mig bruge af Herren.“

Og Herren brugte ham til det sidste, — ikke mindst overfor den Mand, der opererede ham. Disse to stærke, mandige Karakterer følte sig uvilkaarligt tiltrukne af hinanden, og Friis-Hansen bad indtrængende for Professor Kaarsbergs Frelse. „Bed i Tro,“ sagde han til Søsteren, „saa skal det lykkes!“

Friis-Hansen var jo en gennemaandelig Mand; han ikke var af de plumpe Naturer, der trænger paa med aandelig Vold; men han havde en ubetinget Tro paa det, han kaldte „den lille Vaage i Hjærtet“. Dette Udtryk brugte han en Aften, da vi var samlede til et Kon-

vent paa Vesterbro og havde til Emne, hvordan man skulde naa at komme ind paa Livet af de Fritænkere, der blev førte paa ens Vej.

Der var en, der mente, at man kunde appellere til deres Forstand og til det selvindlysende i, at alle Tings Ophav og Maal dog maatte være den levende Gud.

Da sagde Friis-Hansen: „Ak nej, langtfra, der er ingen, der vindes ved Diskussioner eller ved de saakaldte „Beviser“ for Tanken. Nej, men der er inderst inde i ethvert Menneskehjærte *en lille Vaage*, som aldrig fryser til, og som bestandig er levende, selv paa Trods af mange Aars Liv borte fra Gud, og det er Menneskets Følelse af personligt Ansvar for sit Liv overfor Gud. Den skal vi sigte efter at naa gennem en Appel til det Menneskes Samvittighed. Dèr er Vejen.“

Da alt var bleven aftalt mellem Patienten og Lægen Dagen før Operationen, sagde Lægen: „De skal se, det gaar nok godt.“ Da saa Friis-Hansen paa ham med sit dybe, faste Blik og sagde: „Det gaar altid, som det er bedst, naar man er nær Gud!“ Og Lægen kom til at elske denne stærke, frimodige Sjæl. Der blev knyttet Baand imellem dem, som aldrig brast; — Friis-Hansen bad meget for Professor *Kaarsberg*, og hvor dybt *han* paa sin Side følte sig knyttet til Friis-Hansen fik bl. a. jeg 7 Aar efter et meget tydeligt Vidnesbyrd om.

Da havde jeg nemlig i 1912 — paa Opfordring af Redaktionen af „Hovedstaden“ — skrevet en Række Artikler som hed: „Julius Friis-Hansen, en Kirkens Mand.“ Jeg havde indledet Artiklerne med et Suk over „denne usalige Operation“, som rev ham bort knap 49 Aar gl. Jeg klagede videre og udtalte det Haab, at „baade Læger og Patienter maatte blive lidt mere for-

sigtige med Operationer af Mænd, der har staaet midt i vor fortravlede Tids Arbejdsjag. For ganske vist lykkes Operationerne jo altid; men naar Maskineriet først er indstillet, kan det ikke komme i Gang igen efter det voldsomme Indgreb i Organismen.“

Det er klart, at jeg selvfølgelig ikke i mindste Maade med disse Ord havde tænkt paa Professor *Kaarsberg* personlig. Men jeg vidste, at de „ganske ufarlige“ Operationer ender ikke saa sjældent hos vor Tids udslidte Mennesker med det Sammenbrud, den Collaps, som ogsaa Friis-Hansen blev et Offer for. Derfor kom dette ufrivillige Lægmandssuk over det Tab, vi led ved Friis-Hansens Død, — en Sitren ved Berøringen af det næppe helede Saar.

Men knap var Artiklen trykt om Morgenen, før Professor *Kaarsberg* om Eftermiddagen stod i min Stue, kridhvid af Vrede og Betagelse: om *jeg* vilde sigte *ham* for letsindig Behandling af Pastor Friis-Hansen, om hvad jeg mente med Udtrykket: „den usalige Operation“, og om jeg ikke troede, han havde handlet forsvareligt og samvittighedsfuldt meddelt Friis-Hansen i Forvejen, at han havde et svagt Hjærte, han, som netop satte saa stor Pris paa Friis-Hansen o. s. v., o. s. v.

„Sæt Dem ned, Hr. Professor,“ svarede jeg i den roligste Tone, „og lad os tale om Tingene. For vi to har jo ingen Grund til at fornærme hinanden; vi har jo begge to elsket Friis-Hansen og har været lige bedrøvede over hans Død.“ Og saa fik vi i skøn Enighed ordnet denne Sag, og da Professor *Kaarsberg* kom tilbage til St. Lukas Stiftelsen fra sit Besøg hos mig, og Forstanderinden spurgte *ham*, hvordan det saa var gaaet,

svarede han paa sin korte Maade: „Godt selvfølgelig; Manden er jo en Kristen!“

— — —
Operationsdagen kom, — Tirsdag den 1. Aug. 1905.

Det var en Nyresten, der skulde fjernes.

Om Morgenen laa han en Stund alene og ventede paa, at der skulde komme Bud. Da Søsteren kom, modtog han hende med disse Ord: „Det har været en dejlig Ventetid, det er bare Solskin, Solskin ude og Solskin inde!“

Han stod op, iførte sig den lange, røde Slobrok og gik selv op paa Operationsstuen. Som en Konge i det røde Purpur skred han ind, smilende og glad, — en ædel, stolt Skikkelse, en kongelig Præst. Han traadte op paa Skamlen og lagde sig paa Bordet, stadig med det samme straalende Ansigt.

Da Operationen var overstaaet, fulgte der nogle Dage med ret stærke Smerter; men han vægrede sig ved at lade sig bedøve, naar Saaret skulde undersøges, sjæls- og viljestærk til det sidste.

Han levede og aandede i Samfundet med Herren og bad bestandig dem, der sad ved hans Side, om at bede med ham, — de maatte have Bibelen frem og læse Ordet i Mark. 11, — det om at flytte Bjerge i Tro —, det var jo et Ord, der altid havde baaret ham, og som han havde levet i, — hvor var han glad, da han en Gang fortalte mig: „De kan tro, jeg hørte en dejlig Prædiken af *Peter Hedegaard*, han talte over mit Yndlingskapitel, Mark. 11, over Ordet: *Hav Tro til Gud!*“

Søstrene derude kappedes om at faa Lov at pleje ham. De vilde saa gerne gøre det godt for ham; men det var jo saa lidt, han trængte til, og „saa var det altid *ham*, der gav os,“ sagde de, „men vi var saa glade,

bare han ringede, for saa fik vi Lov at se hans straalende Ansigt.“

Hans Hustru veg ikke fra ham i de Dage. Hun havde ellers hele Forsommeren selv været syg og skrøbelig, og fra den nærliggende Valdemarsgade var hun da begyndt at lægge sine daglige Ture ud paa Vestre Kirkegaard, — derude i de dødes stille Have syntes hun, der var saa dejligt.

Han havde lovet at se ud til hende, og ofte, naar hun sad derude og hørte Skridt nærme sig, troede hun, det var ham, men blev i Reglen skuffet, for naar han ikke var ude at rejse, havde han jo fuldt op af Arbejde hjemme.

En Dag klagede hun over, at hun saa saa lidt til ham, — ligesom en anden Præstekone i København, der sagde til *sin* Mand: „Lille Far, jeg er saa lidt gift med dig herinde!“

Da svarede Friis-Hansen: „Nu skal du se, naar vi nu kommer tilbage fra Bornholm, saa skal vi hver Dag Resten af Ferien sidde sammen ude paa Kirkegaarden!“

Og inden Sommeren var til Ende, var de ogsaa „hver Dag sammen derude paa Kirkegaarden;“ — men da laa han under sorten Muld.

Ogsaa medens han laa paa St. Lukas Stiftelsen havde de drøftet det samme Emne med hinanden. Hun klagede over, at det forcerede Rejseliv tog ham saa meget bort fra hende. „Sommetider glæder jeg mig til, vi bliver gamle, saa skal vi rigtig være meget sammen,“ sagde hun. Saa smilede han til hende og saa saa kærligt til hende og sagde: „Ja, og jeg skal være *saa* god imod dig, og saa skal *du* heller ikke faa Lov at arbejde saa meget som nu!“

Ja, saadanne Drømme er der vel mange Ægtefolk, der drømmer i vor travle Tid! Men det gik ham, som han selv havde skrevet om i en Artikel om „Præstevalg“ i „Københavns Kirkesag“ for 17. April 1905. Først omtaler han en Række Forflyttelser, der just var sket, og saa siger han: „Det er altsaa egentlig en Misforstaaelse at tale om „smaa Sogne“; thi de er i Virkeligheden store, saa store, at Gerningen let overvælder sin Mand, naar han forstaar sit Sogns Krav ret, saaledes som de møder ham lige ud af Evangeliet, og han som en ærlig Mand og Ordets Tjener vil indrette sin Gerning derefter.

Saa faar vi da være forberedte paa at se et Antal Præster blive slidt op herinde, saaledes at de efter en Aarrækkes Forløb maa søge bort for under mere stille Forhold at genvinde deres fulde Kraft.“

Knap fire Maaneder efter, at disse Ord var skrevne, var hans egen Opbrudstid for Haanden. Da var *han* slidt op!

Da hans Hustru den sidste Aften før Operationen gik til sit Hjem, sagde han til Søsteren, der sad ved hans Seng: „Synes De ikke, det var en modig Kvinde, der gik?“

Og tapper og modig sad hun hos ham efter Operationen lige til det sidste.

Efter fire Dages tiltagende Svaghed, kom den afgørende Krise. Kræfterne svandt Dag for Dag, — det var Hjærtet, der ikke rigtig kunde komme i Gang igen efter det stærke Indgreb, — Sveden perlede paa hans Pande, og han var forfærdelig træt.

Men i Reglen vilde han ikke have Lys om Natten.

„Man behøver jo ikke Lys for at tale med Jesus,“ sagde han. Han laa gerne om Morgenen og ventede paa, at Klokken skulde blive 6 og Kirkeklokkerne begynde at ringe. Fredag Morgen bad han om, at Vinduerne maatte blive lukkede op „Aa, dèr er de dejlige Kirkeklokker,“ udbrød han glad. Han bad om at faa læst Sal. 71, de tre første Vers: *„Herre, jeg forlader mig paa dig, — lad mig aldrig i Evighed blive til Skamme! Udfri mig og red mig ved din Retfærdighed! Bøj dit Øre til mig og frels mig! Vær mig en Klippe til Bolig, hvorhen jeg altid kan ty, du, som har befalet at frelse mig; thi du er min Klippe og min faste Borg.“*

Ordene maatte læses en Gang til. „Vil De saa bede,“ sagde han til Søsteren. Ellers var det hans Yndlingsord fra Mark. 11, 18—20, Hyrdesalmen, Sal. 23, og Fil. 4, 4—7, om Glæden i Herren og om Guds Fred, som han atter og atter vilde have læst for sig.

Den sidste Dag var ganske særlig en Bønnens Dag. „Hvis I ikke beder, saa gaar jeg det ikke igennem,“ sagde han, „men kan I bede i Tro, saa gaar det.“ Atter og atter sagde han til Søsteren, naar hun kom ind i Sygeværelset, — mange Kræfter havde han nu ikke mere til at tale —: „Vil De ikke gaa ind og bede sammen med de andre.“ I Bønnen søgte han sin Styrke, ogsaa naar de Øjeblikke kom, hvor Smerterne og Trætheden overvældede ham, — som en Aften, da hans Hustru pludselig saa Sveden springe frem paa hans Pande, og han sukkede. „Hvad er det, der er saa svært?“ spurgte hun da, og han svarede: „Alting er saa svært.“ Men det var kun ganske enkelte af disse Øjeblikke, hun eller de andre fik at se. Til dem gemte han sit lyse Sind og sit straalende Smil.

„Er der slet intet, jeg kan gøre for dig?“ spurgte hun, og han svarede: „Jo, du kan læse et Guds Ord for mig,“ og saa tog hun frem af Guds rige Skatkammer, Forjættelse efter Forjættelse, særlig dem, han havde knyttet sit Liv og sin Gerning til.

Endnu den sidste Aften, han levede, troede han dog, han skulde komme over det. De andre saa Symptomerne paa, at det gik imod Døden; men han selv bevarede en frejdig Tro paa, at han endnu skulde faa Lov at leve en Stund.

Natten kom, og hans Hustru laa paa Knæ ved hans Seng. Hun tog hans Haand og syntes, den var saa kold. Hun bøjede sig over ham og hviskede: „Jeg vil kun sige dig, Julius, at jeg velsigner den Stund, da jeg lærte dig at kende.“

Da brød hans lysende Smil endnu en Gang frem, fyldt af Kærlighedens Glans: „Tak, Tak, Tak!“ sagde han.

Men da hun tog hans kolde Haand i sine Hænder for at varme den og sagde, at de dog vist maatte skilles, saa svarede han højt og klart: „Nej!“ Saa mægtig var Livstrangen og Arbejdslysten i ham.

Lidt efter vendte han sig om paa Siden og sagde: „Nu er jeg saa træt.“ Hun strøg ham over Haaret og sagde: „Sov sødelig, sov blødelig.“ — — I det samme kom der en Blodstrøm, der fyldte hans Mund. Det var Hjærtet, der brast.

Med et Udtryk af den største Forbavselse vendte han sig om paa Ryggen og slog Øjnene op, som om han vilde sige: „Er dette rigtigt? Er det muligt, jeg maa komme hjem nu?“ saa gled hans Udtryk over i et frydefuldt, saligt Smil, som om han skuede den him-

melske Herlighed. Og dette Smil bredte sig paa hans Ansigt og blev staaende i Døden. Han laa uden brystne Øjne, som om han sov. Det var Lørdag den 5te August 1905, to Maaneder før han fyldte 49 Aar.

Lægerne obducerede ham. „Han var ellers sund og frisk,“ erklæfede de, „kun Hjærtet var opslidt — som paa en 70-aarig Mand!“

EFTER DØDEN.

Dødsbudskabet kom som et Tordenslag over alle hans Venner, ja over hele den danske Menighed. Med Rette skrev „Kristeligt Dagblad“:

„Siden hin Septemberdag i 1901, da Telegrafan i sit lakoniske Sprog bragte Budskabet ud over Danmark: „Vilh. Beck er død“, er der vel næppe noget Budskab, der saadan har bragt de troendes Hjerter til at dirre, som Budskabet om Pastor Friis-Hansens Død.“

Jeg for min Part maa sige, at det er den første — og vistnok den eneste Gang i mit Liv, hvor jeg har været „alvorlig vred paa Gud,“ — saa besynderligt dette Ord end lyder. Jeg var som sagt nede paa Eskildstrup i Ferie, da den første Meddelelse kom. En Ven stak Hovedet ind ad Døren og sagde: „Friis-Hansen er død!“ Jeg stod øjeblikkelig op, gik ind i det Værelse, hvor jeg havde mit Bedekammer, kastede mig ned paa Knæ, brast i en fortvivlet Graad og — gik i Rette med Gud! Jeg sagde ham rent ud, at det vilde jeg lade ham vide, det vilde vi ikke finde os i! Det var en Fejl, han havde begaaet, det var jeg vis paa, og den maatte han se at gøre om igen! — Og det varede længe, før mit Hjertes brusende Bølger lagde sig, og jeg blev stille overfor denne Sag.

Og saadan gik Dønningerne rundt om over det hele Land.

„Jeg har i mit lange Liv,“ sagde Kammerherre *Barner* ved Mindefesten for ham inde i K. F. U. M., „kun oplevet ét Dødsfald, til hvilket der var knyttet en saa smertelig Sorg som til dette,“ — og denne Sorg deltes af Tusinder. Uvilkaarligt maatte vi sukke som Elisa, da Elias blev bortrevet fra ham: „*Min Fader, min Fader, Israels Vogne og Ryttere*“; thi det var en Fyrste i Israel, vi mistede. (2 Kong. 2, 12.)

Og Herrens gamle, veltjente Stridsmand, Pastor *P. Krag*, skrev til mig: „Ak, at Herren kaldte Friis-Hansen! Vi havde ham saa haardt behov! Jeg er dybt bedrøvet og fristes til at sige med David: Ak, var jeg dog død i Stedet for dig! — Han var saa fuld af Tro og Kraft!“

Ja, hvor vi *elskede* ham! Endnu i September, da jeg kørte fra Høng til Møde i Selchausdal Skov, sad vi paa en Char-a-banc og talte om ham, og da græd disse kære troende Bønder, baade Mænd og Kvinder endnu, da de mindedes ham.

„Kristeligt Dagblad“ skrev om ham: „Han vil blive ved at staa for os, hans Venner, med en underlig Glans fra Herren over sig, — hvor har hans Liv ikke været fuldt af begejstrende og ansporende Kraft for os andre, — denne Selvfornægtelse, dette aandelige Frisind forenet med urokkelig Fasthed, denne Stilhed, denne frejdige Tro, der kun blev opflammet endnu mere ved at blive stillet foran det røde Hav, og saa dette store Hjærte!“ — „Et opslidt Hjærte,“ saadan lyder det. „Han søgte ikke sit eget,“ lyder det. „Velsignet være Friis-Hansens Minde!“

Samme Dag, „Kristeligt Dagblad“ bragte Dødsmeddelelsen, stod der under hans Billede en lille Sang paa 5 Vers til Melodien: „Nu folder jeg Haand og Tanke“ — og undertegnet med det kendte Mærke A. L. (Oberst *Anton Levinsen*). Den lille Sang, som greb os alle dybt, og som endnu nynner sig frem i mit Sind saa ofte, naar jeg tænker paa Friis-Hansen, var, som om den var skrevet netop om ham.

Det var den ogsaa, selv om det forholdt sig ganske forunderligt med dens Tilblivelse. Herom har Oberst Levinsen selv fortalt mig følgende:

„Jeg kom cyklende hjemad en Dag paa Østerbrogade. Da kom pludselig de to af Versene til mig. Det var det første og det sidste. Jeg sprang af Cyklen og gik ind i en Port, hvor jeg skrev dem op. „Herre,“ sagde jeg, „du har et Dødsbudskab beredt for en af vore Venner“; men naturligvis anede jeg intet om, hvem det var. Friis-Hansen færdedes jo den Gang endnu frisk og rask iblandt os. Men fjorten Dage senere forstod jeg jo nok, for hvem denne Dødssang blev givet mig!“

Der faldt en Stjerne i Natten!
Vi love dig, Himlens Gud,
at just i den rette Time
du sendte din Tjener Bud!

For os var det altfor tidligt,
vi regner med Støvets Ur,
og mente, han burde bygge
til Ende paa Kirkens Mur.

Lad ringe fra Stadens Kirker,
 baade fra store og smaa!
 Det var jo hans Hjærteglæde
 at høre de Klokker slaa.

Du Kirkens almægtige Herre!
 Højlovet være dit Navn,
 fordi, hvad i ham du gav os,
 er større end nu vort Savn!

Der sank en Stjerne i Natten!
 Den straalere i højlys Dag,
 naar Gud i det høje telter
 sit evige Stjernetag!

*»Men de, som førte de mange
 til Retfærdighed, skal skinne som
 Stjernerne evindeligt og altid.«*

Dan. 12, 3.

— — —

Lørdag Aften den 5. August samledes en lille Kreds af Venner, hvem der med saa kort en Frist kunde blive sendt Bud til, i St. Lukas Stiftelsen omkring den aabne Kiste, i hvilken vor hensovede Vens Støvhytte hvilede.

Pastor *Gottschalck-Hansen*, St. Lukas Stiftelsens Præst, talte her et kort Afskedsord ud fra Teksten: „*Mesteren er her og kalder ad dig!*“ og fremhævede det stærke Kald, som igennem dette Dødsfald ogsaa kom til Hjerterne paa St. Lukas Stiftelsen. Til os alle lød et Kald fra Gud til Taksigelse for, hvad vor Ven havde været for os med sin altid redbonne Vilje, sit store Hjærte og sin klare Tanke.

Derefter begyndte St. Johannes Kirkens Klokker at

ringe, og Kisten blev af Præster baaret over Kirkepladsen til det lille Kapel under Klokkernes Klang.

Foran *Rudolf Frimodts* Mindesten standsede Sørgeskaren, og i den stille Sommeraften lød den gamle Salme, som var St. Johannes Kirkens første Præst saa kær:

„Kristi Stridsmænd, ser I Mærket
vifte højt mod Sky?“

Den lød ved Frimodts Jordefærd, og nu lød den her igen paa den samme Plet over en af dem, Frimodt fik Lov at hjælpe op paa Frelsens Klippe, og som nu selv havde faaet hastigt Rejsebudskab ligesom Frimodt. Og det var ikke let her imellem denne Grav og denne Kiste at synge de Linier: „Stærke Mænd omkring os segne, og vi savner dem,“ — og al Troens Mandevilje maatte opbydes for at faa den rette Klang i Omkvædet:

„Hold blot Skansen! Se, jeg kommer!“
Det er Kongens Bud.
Svar ham kækt som Svar tilbage:
„Ja, vi vil, o Gud!“

Inde i Kapellet talte saa Stiftsprovst *Ussing* et Mindeord ud fra Frelserens Bøn i Johs. 12: „*Fader, herliggør dit Navn!*“ Det Maal slap Jesus aldrig af Syne, det vilde han holde sig for Øje, selv om saa det skulde koste Hvedekornets Død, og denne Bøn maatte ogsaa vi øve os paa at bede i Troens Lydighed, hvor svært det end var.

Det blev en Vens varme, bevægede Mindeord over en Ven.

Den Tak, som Friis-Hansen for nogen Tid siden

havde sendt Ussing: „Tak for trofast Venskab gennem mange Aar. Tak for, hvad du led og stred i Herrens Krige!“ — denne Tak bragte Vennen nu tilbage til sin hensovede Ven.

Og Hjærterne forenedes i stille Bøn: „Fader, herliggør dit Navn — ogsaa ved mig, ved mit Liv og i min Død!“

— — —
Dødsfaldets Dønninger blev ved at bølge i Hjærterne, Tankerne blev ved at kredse om det uforstaaelige i, at netop *han* skulde dø.

Ovre paa Bornholm vakte Dødsbudskabet den stærkeste Bevægelse. Øboerne har Ord for at være synske. Siden efter kom allehaande underlige Ting frem. Der var en af dem, som havde set ham dø, den Nat det skete. — En anden saa ham komme ilsomt, rejseklædt. Han bad da Præsten om at give ham et Ord med paa Vejen. „Ja,“ svarede Friis-Hansen, „der ligger et Mærke i din Bibel, dér staar et Ord til dig,“ — og se, det passede netop, da Manden saa det efter næste Morgen.

„Hvem ved,“ sagde en troende Kvinde, „maaske Herren kalder sine Generaler hjem at være med i Striden deroppe fra.“

Der er saa mange underlige Ting imellem Himmel og Jord, flere end vi drømmer om. Ogsaa hans Hustru havde i en Drøm kort Tid efter et underligt Syn: „Jeg saa ham gaa i sit vante Arbejdstøj her i vor Stue. Ved Siden af ham stod der en høj, lysende Skikkelse, som jeg kun dunkelt kunde se. Saa sagde min Mand: „Ja, men har du da slet ikke noget Arbejde til mig, Herre?“ Da svarede den anden med et Smil: „Jo, Masser!“ og

lagde sin Arm om min Vens Skulder og førte ham med sig ind i min Mands Arbejdsværelse.“

Jeg lader disse Træk staa og gælde for, hvad de er. Jeg føjer ikke noget til og trækker ikke noget fra.

Kun ét bærer de Vidne om med umiskendelig Styrke: at Døden er ikke et Punktum, ikke en Afslutning; men en Gennemgang, en Nat mellem to Dage: Livets her og Evighedens lyse Dag hisset.

Kender du ikke det underlige Blik, hvormed de Døde ser paa dig, naar du tager et Billede af en af dine kære afdøde for dig og ser rigtig paa det?

Munden er tavs og lukket; men Øjnene er levende. Og de ser saa underligt paa dig, ser paa dig som dem, der har faaet et Slør draget bort, — nu véd de, hvad der er bag ved Døden, — de ser paa dig fra hinsides Graven, ser paa dig som med en Appel, et Kald, der sætter dig Stævne ovre paa den anden Side.

Saaledes vil Friis-Hansens Billede blive ved at staa for alle os, der kendte og elskede ham.

Hans Liv har ikke været levet forgæves, og han taler endnu, skønt han er død.

Hans helliggjorte Skikkelse vil vedblive at staa for vor Sjæl som en flammende Ildsøjle, en altid manende, himmelvendt Vejviser. Friis-Hansen og et „Fremad i Gud!“ vil altid være uadskilleligt sammenknyttet for os.

Og endnu saa mange Aar efter hans Død lægger ogsaa jeg med den inderligste Tak og dybeste Ærefrygt disse Blade som en Taknæmmeligheds Mindekrans paa hans tidlige Grav.

Velsignet være hans Minde!

BEGRAVELSEN.

Min Bog om Friis-Hansen er sluttet. Tilbage staar nu kun Beretningen, om, hvorledes hans Venner samledes for at holde Mindefest for ham og for derefter at fly hans afsjælede Legeme til Jorde.

Ude paa Enghaveplads ligger Kirken for den hvide Krist, rejst som et Led i den Bevægelse, der hedder „Københavns Kirkesag“, ved frivillige Gaver fra Danmarks Præster. Naar man skal fra Valdemarsgade ud til Vestre Kirkegaard, gaar Vejen lige forbi.

Og her — i *Kristkirken* — samledes da den store Venneskare til hans Jordefærd *Fredag den 11. August 1905.*

Ogsaa jeg var kommet ind fra Landet og sad Side om Side med andre Præster i Koret, — vi bed os i Læben af Sorg ved at se den Kiste staa dør, og Graaden vilde kvæle Røsten, da vi skulde synge; men mest smertede det os dog næsten at se hans Enke sidde saa underlig forstenet i sin grænseløse Smerte med den taareløse Sorgs glasklare Øjne, — saadan sad hun og stirrede som uforstaaende paa denne Død, der — som hun en Gang skrev til mig — for hende betød „en Ver-

dens Undergang“, — en Verden, der for hende havde været fuld af Sol og Lys og Lykke. Og nu var det alt-sammen forbi!

REFERAT AF „KØBENHAVNS KIRKESAG“

Nr. 21 for 20. August 1905.

Den store Kirke var tæt fyldt af Venner fra By og fra Land, og man mærkede gennem alt i Kirken, i det mægtige Følge af Præster og Lægfolk, der gik efter Kisten, og i Salmesangen paa Vestre Kirkegaard, at det var en Højtidsdag i Herrens Menighed.

Organist *Johannes Beck* spillede Orgelet. Efter Salmen: „O, Gud ske Lov, det hjemad gaar“ talte

Kirkøfondets Formand, Biskop Rørdam:

„Værer ikke lunkne i eders Iver, værer brændende i Aanden, tjener Herren; værer glade i Haabet, udholdende i Trængslen, vedholdende i Bønnen.“ Saaledes formaner Apostelen Paulus Menigheden i Rom, d. v. s. Herrens Tjenere i Rom. Thi ikke Ordets Tjenere alene er hans Tjenere, men alle vi, der bekende Jesus Kristus som vor Herre, betegne dermed os selv som hans Tjenere, saa vi skal tage vort Liv her paa Jorden som betroet os, for at vi skal leve som hans Kristne, saa at vort Liv og vor Færd kan staa som Vidnesbyrd om, at han er mægtig til at frelse Syndere. Derfor gælder denne Apostelens Formaning os alle, som kalde Jesus Herre, og vi gør vel mod os selv ved at tage den til Hjærte.

Men her, hvor vi er samlede om vor hensøvede

Vens Jordefærd, har jeg fremdraget denne Formaning, fordi jeg mener, at vi har set den i nogen Maade virkeliggjort i hans Liv.

Naar en gammel Herrens Tjener kaldes bort efter en lang Arbejdsdag, der en Tid lang har hældet mod Aften, saa er dette vist nok vemodigt for dem, der har set op til ham og taget Lære af hans Ord og Eksempel; men der kan dog være noget saa mildt og fredeligt ved hans Bortgang; vi kan sige derom, som vi synge om den gamle Simeon: „Vel den, sin Herre tro har tjent, sin Gerning gjort, sit Løb fuldendt, og bort i Fred kan fare.“ Men anderledes er det, naar en Tjener tages bort midt i sit Arbejde og sin Manddoms Aar; da er Sorgen tung, og vi føler, at Døden er en Fjendemagt, der er kommet ind i Verden for Syndens Skyld. Og dog, naar vi tør sige, at han i sit Liv har tjent Herren, ikke lunken i sin Iver, men varm og brændende i Aanden, saa vil vi ogsaa kunne se, at han har gjort *sin* Gerning og fuldendt *sit* Løb, og kunne takke Gud, fordi han er faret herfra i Fred.

Og saaledes tror jeg, vi kan se paa Friis-Hansens Liv og paa hans tidlige Død, skønt den kom os saa brat. Lige siden han i sin Ungdom vaagnede op til at give Herren sit Hjærte og sit Hjærte hen til at tjene ham, har han været rede til at sætte al Kraft ind paa, hvad der kunde fremme Guds Rige, saa vidt det kom indenfor hans Rækkevidde. Og han gjorde det ikke lunkent, men med et levende og varmt Hjærte, der var oplødet af Kristi Kærlighed. Dette lagde han for Dagen i sin Præstegerning og paa mange andre Omraader, men fremfor alt i den Sag, som jeg her navnlig vil pege paa, Københavns Kirkesag, som han i de sidste ni Aar har

viet sin bedste Kraft, og som har gjort hans Navn kendt og kært trindt i den danske Menighed hos alle, som har Hjærte for Menneskers aandelige Nød. Hvor var han ikke utrættelig og varm i sin Iver for at fremme denne Sag, altid vaagen for at finde nye Adgange til at føre den fremad, saa at Kristi Ord kunde komme til at bo rigeligt i denne myldrende store Stad, hvor de mange Tusinder gaar aandelig vanskøttede og forkomne som Faar uden Hyrde. Og hvor var han ikke taknemlig og glad, naar Gerningen lykkedes, endskønt det Arbejde, der hvilede paa ham selv, derved stadig øgedes, — glad i Haabet om, at vor trofaste Herre, som havde hans Hjærtes Tro, ogsaa vilde fortsætte og fuldføre Gerningen til Menneskers Frelse. Og han var saa udholdende overfor de Vanskeligheder og Hindringer som mødte ham, ja, man kunde næsten sige, han glædede sig under dem mere end under Medgangen, fordi han saa maatte anspænde sine Kræfter end mere. Han betragtede Modstanden og Hindringerne som noget, der kun var til for at overvindes, ikke dog ved hans egne Kræfter, men ved Herrens Kraft, thi han var vis paa, det var *Herrens* Sag, han arbejdede for; derfor var han ogsaa saa vedholdende i Bønnen om, at Herren vilde lade sin Gerning gaa fremad. Der er næppe nogen, som mere alvorligt og vedholdende end han har bedet for Københavns Kirkesag.

Saaledes har han arbejdet for denne Sag Aar efter Aar, og nu omsider var den ført saa vidt, at man kunde øjne Enden, se fremad til, at naar der blev gjort en sidste Kraftanstrengelse, kunde Kirkesagen i Løbet af faa Aar være ført saaledes til Ende, at København vilde have faaet et tilstrækkeligt Antal Kirker. Hvor frydede

han sig ikke ved denne Udsigt! Atter og atter fortalte han mig med Glæde, hvorledes det tegnede til, at den nye Indsamling vilde lykkes over al Forventning. Og hvor vilde han ikke have jublet og takket Gud, om han var bleven Vidne til, at Maalet var naaet.

Men han fik det ikke at se; han er nu kaldt bort midt i sit Arbejde. For os, som kendte og saa hans utrættelige Arbejds-Iver, laa den Tanke saa nær, at ogsaa hans Arbejds-Kraft maatte være uopslidelig, og ingen af os anede, at hans Kraft var nær ved at være helt opslidt. Næppe nogen andre end hans allernærmeste vidste, hvilken Magt Sygdommen havde i hans Legeme, den Sygdom, der blev Anledningen til hans Død, men som han med sin stærke Aand vidste at kæmpe imod, saa den ikke afholdt ham fra hans Arbejde. Men et Menneskes Legems Kraft kan kun holde til en Tid, den bliver tilsidst opbrugt. Da han var død, lød Lægens Erklæring paa, at Dødsarsagen var „et *opslidt* Hjærte“. Ja, hans Kød hjærte var opslidt under hans meget Arbejde. Men det Hjærte, hvormed han havde modtaget Guds Naades Ord, og hvormed han havde arbejdet saa utrættelig for Guds Rige, det var ikke opslidt, det var lige vaagent og levende indtil det sidste, ja, det skal ved Guds Kraft leve evindeligt.

Nu er hans Arbejdstid omme. Det er en tung Sorg og et stort Tab, at han blev kaldt bort midt i sit Arbejde; — dette vil være den første Følelse hos os, som har taget Del i Arbejdet. Og dog, saaledes skal vi ikke tale; nej, med Tak til Gud kan vi sige: han har gjort *sin* Gerning og fuldendt *sit* Løb; saa tør vi ogsaa tro, at han er faret herfra i Fred, hjem til Hvilen hos den Frelser, han her troede paa og tjente.

Men fordi han har gjort *sin* Gerning, saa er Gerningen dog ikke dermed fuldendt. Intet menneskeligt Arbejde er dette. Der er kun én, der med Sandhed har kunnet sige, at hans Gerning var fuldbragt saaledes, at ingen kan forbedre den eller føje noget til. Det er Guds og Menneskets Søn, Jesus Kristus. Men al den Gerning, hans Tjenere gør, er kun Brudstykker, kun Led af den Opgave, han har givet sin Menighed paa Jorden; saa maa andre Tjenere fortsætte, hvor de forrige maatte slippe Arbejdet. Og her er det nu stillet til os, som hjærteligt har taget Del i Arbejdet for Københavns Kirkesag, baade Præster og Lægfolk, alle, hvem Menneskers Frelse ligger paa Hjærte, at arbejde videre herpaa, ikke lunkne, men med varme og brændende Hjærter, i Haabet om og under Bøn om, at vor Gud og Herre, som hidtil har hjulpet langt mere, end vi turde haabe, fremdeles vil hjælpe, saa Arbejdet maa fremmes ham til Ære og Mennesker til Frelse.

Saa vil vi sige Gud Tak for den trofaste Tjener, som saa trolig og udholdende har arbejdet iblandt os; vi vil bevare hans Navn i taknemlig Ihukommelse. Og vi vil bede Gud give os Naade til at tjene ham i dette Arbejde og hver i *sin* Stilling, ikke lunkne, men brændende i Aanden, glade i Haabet, udholdende i Trængslen, vedholdende i Bønnen, saa at han ogsaa ved os maa æres i alle Ting ved vor Herre Jesus Kristus.

Efter Tonerne af den lille Fastesalme: „Jesus, hvor du bange stred“ fulgte

Pastor Henry Ussings Tale.

„Om jeg ogsaa ofres under eders Tros Offer og Be-

tjening, saa glæder jeg mig og glæder mig med eder" (Fil. 2, 17).

Saaledes skrev Apostlen Paulus fra Fængslet i Rom til en Menighed, han elskede fremfor andre, Menigheden i Filippi. Dette Ord er kommet til mig blandt de mange Ord, der i disse Dage har trængt sig ind paa mig, Guds Ord, som rummer Oplevelser, vi har delt, eller som kunde nævnes som vor bortkaldte Vens Valgsprog. Og det genkaldte Mindet om en Aften for mange Aar siden, da en lille Kreds unge Mænd samledes under Bøn og Betragtning om Brevet til Filippi, og flere af os syntes, at vi da først fik rigtig Øje for den dybe Grundtone i dette Brev, den hellige Glæde.

„Jeg glæder mig,“ skriver Paulus. Og det er den hellige Glæde, han taler om. Der gives ogsaa en *naturlig Glæde*, og vor Ven med hans varme Hjærte og hans aabne Øje for alt skønt og stort i Livet har kendt meget deraf. Han har haft en lykkelig Barndom i et godt Hjem, en Ungdomstid, hvor han fik Lov at uddanne sig efter sit Hjærtes Trang, og i sin Manddom et Hjem, der var rigt paa Skønhed og Livsglæde. Og han har takket Gud for alle disse rige Gaver. Men dybere end alt dette laa i hans Hjærte *Glæden i Herren*. Opdraget i et troende Hjem, hvor hans Moder lærte ham som lille at folde Hænderne i Jesu Navn, blev hans Hjærte tidlig vendt mod Lyset fra det høje. Og da han som ung Student kom ind under den stærke Røst, som dengang lød i Johannes-Kirken, gik Solen op for ham. Visselig ikke uden alvorlig Kamp — dertil var han Natur for stærk, men den varede ikke længe, og saa blev det hans Hjærtes Glæde at tjene den levende Frelser.

Og Gud gav ham endnu mere. I Arbejdet for Guds

Rige fandt han allerede dengang ind i en Kreds af troende Venner, blandt hvem han lærte Glæden og Rigdommen i de helliges Samfundsliv at kende. Og alt som han voksede i Livet med Herren, samlede al hans Hjertes inderste Glæde sig om det Evangeliets Kærnepunkt, som Paulus just her i Brevet til Filippi giver det mægtige Udtryk: „Jeg agter alt andet for Skarn at være, at jeg maa vinde Kristus og findes i ham, saa jeg ikke har min Retfærdighed, den af Loven, men Retfærdigheden af Gud ved Troen“ (Fil. 3, 8—9). I faa Præsters Forkyndelse iblandt os har vistnok den Tone lydt dybere og renere: Lovprisningen af *Guds uforskyldte Naade* i Kristus. Deraf udsprang den inderste Glæde i hans Hjærte, den hellige Stilhed bag al Arbejdets Uro, derfra fik han ogsaa den store Gave til at føre søgende og kæmpende Sjæle til Freden i Kristi Blod.

Men Apostlen fortsætter netop efter dette Sted med de kendte Ord: „Ikke at jeg allerede har grebet det eller er allerede fuldkommen, men jeg jager derefter, om jeg dog kan gribe det, efterdi jeg og er greben af Kristus Jesus. Brødre! jeg agter ikke mig selv at have grebet det. Men ét gør jeg: glemmende, hvad der er bagved, og rækkende efter det, som er foran, iler jeg mod Maalet, til det Klenodie, som hører til Guds Kald herovenfra i Kristus Jesus“ (Fil. 3, 12—14).

Og dette Ord viser os, at Hvilen under Kristi Kors ikke skal føre til en dorsk Stillestaen, nej, den sætter alle Sjælens Kræfter i Bevægelse for at gribe efter det, der endnu ikke er naaet. Den Glæde er blandet med Sorg, med Ydmygelsens dybe Smerte over alt, hvad der endnu skæmmer Gudslivet i os. Og Friis-Hansen kendte denne Sorg. Som han havde en dyb Følelse for vort

Folks og vor Kirkes Synd, saaledes ogsaa for sin egen. Men den førte ham ikke til en stille Rugen, men til altid mere higende at række fremefter og ile imod Maalet, altid nærmere til Gud. Derfor kendte han ogsaa til Helliggørelsens smerteblandede, men salige Glæde: „Salige er de, som hungrer og tørster efter Retfærdighed, thi de skal mættes“ (Matth. 5, 6). Derfor fandt ogsaa vort Tids Længsel efter mere Hellighed i Guds Børns Liv Genklang i hans Hjærte, og han har ikke blot givet mange enkelte troende Stødet til et kraftigere Helliggørelsesliv, men er bleven Fader til de Helliggørelsesmøder, der i de sidste Aar samler større og større Kredse af Herrens Venner om at ile fremad imod vort store Maal.

Men den hellige Glæde i Apostlens Hjærte er ikke udtømt hermed. Uagtet Paulus er gammel, og hans Hænder er som bundne i Fængslet, er han bestandig i Virksomhed. Han beder for Menigheden ved Dag og ved Nat, han lægger endnu Planer for og beretter om Guds Riges Fremgang, ja haaber selv at faa Lov at drage ud og kæmpe; og det rastløse *Arbejde for Herren* er hans Hjærtes Glæde. Derfor kan han uden Selvros, i dybeste Ydmyghed — med Tak, fordi Herren forundte ham den Glæde — sige, at han har arbejdet mere end alle de andre (1 Kor. 15, 10).

Der er næppe mange af os, Guds Riges Arbejdere paa dette Sted, som vil tage i Betænkning at sige: Friis-Hansen har arbejdet mere end vi alle. Og dette store, utrættelige Arbejde var hans Glæde, hans bestandige Tak til Gud. Han havde et forunderligt rigt Hjærte, der rummede de mange Opgaver. Han havde i lige Grad Sans for det enkelte og det almene. Med sin inderlige

Kærlighed til den enkelte Sjæl var han som født til Præst; han havde en sjælden Gave til at forstaa Sjæle, der ikke forstod sig selv, og finde det, der duede noget i et Menneske, drage det frem og hjælpe det til Liv og Fred. Og Præstegerningen, som blev betroet ham først i Lyngby og saa paa Bornholm, var hans Hjertes Lyst.

Men paa samme Tid droges hans Sind imod *det almene*, og Gud gav ham de store Syner og kaldte ham til Opgaver, der førte ud over det enkelte Sogn. Han elskede sit *Fædreland*, og det skylder ham Tak, ikke blot for den stærke Haand, han tog i med, da der skulde løftes i Forsvarssagen, men vel endnu mere, fordi han som faa har lært Guds Folk at bede for Danmark og elske det med den hellige Fædrelandskærlighed. Men hans Kærlighed til Fædrelandet samlede sig fremfor alt om *Folkets Kirke*. Han saa ikke paa vor danske Folkekirke som en udvortes Indretning, paa hvis Bestaaen der ikke laa nogen Vægt for Herrens Folk. Han saa den som Mærket paa Herrens Udvælgelse af vort Folk, som Guds store Gave og Velsignelse for os. Derfor brændte det i ham at rense den og løfte den. Jeg husker, dengang han udgav sit første lille Skrift om „De nødlidende og Folkekirken“, hvori han talte for en kraftig Optagelse af en kirkelig Fattigpleje, at en Mand med god Dømmekraft gjorde den Bemærkning om det: „Egentlig faar man det Indtryk, at det er *Kirken* selv, der er den nødlidende.“ Og det var sandt. Han følte dybt sin Kirkes Nød deri, at den ikke ret havde taget Arbejdet op for at lindre de fattiges Nød.

Saaledes ogsaa paa andre Omraader. Han, der var „Skellets“ Talsmand og „den lille Floks“ trofaste Ven, blev Stifter af *den danske Præsteforening* paa det

brede folkekirkelige Grundlag, og han kæmpede til sin Død for, at den ikke maatte snævre sig ind til smaa Standsinteresser, men blive tro imod sit høje Kald til Velsignelse for Folkekirken.

Og derfor droges han ogsaa ind i *Københavns Kirkesag*. Det var i Firserne, han blev Præst. Det var ogsaa i Firserne, at Kirkens Nød blev saa stor i vor Hovedstad. Og hans Hjærte var med fra Begyndelsen i de smaa, ukendte Kredse, hvor man raabte til Herren om at vise Vej og raade Bod paa Kirkens Skade. Ja, Sæden fra Johanneskirken skød saa tidligt Knop i hans Sjæl, at han allerede i 1888 i en Bladartikel udtalte det profetiske Ord, at det var 30—40 nye Kirker, vi trængte til, for at Kirken herinde ret kunde løse sin Opgave. Om hans Arbejde for Kirkesagen har vor Formand, Sjællands Biskop, talt nærmere. Jeg skal kun tilføje, at her er Paulus' Ord blevet bogstavelig opfyldt: „Om jeg ogsaa ofres under eders Tros Offer og Betjening, saa glæder jeg mig.“ Thi hvor meget han end savnede den Præstegerning, han elskede, saa var det dog atter og atter hans Livs Glæde, at han fik Lov at ofres for den københavnske Menigheds Tros Betjening.

Faa har som han kendt Glæden i Arbejdet for Guds Rige. Hans *rastløse Virksomhed*, hans uovervindelige Viljeskraft faldt i Øjnene paa enhver, der saa noget. Jo større Opgaver, jo stærkere Fjenderne var, des frejdigere gik han i Kampen. Det er vel ikke alle, der har fundet hans Virksomhed lige tiltalende. Der var *Kanter* ved ham, der kunde støde. Men kan det være andet end, at den, der blev kaldet til at være en af de stærkeste Tænder paa Guds Tærskvogn (Es. 41, 15) — den, der skulde sønderknuse det, som hindrede Guds Riges

Værk —, at det Menneske maatte have haarde og skarpe Kanter Som en Hærfører stod han iblandt os, lagde sine Planer og førte dem igennem med en Kraft, som selv Modstanderne maatte bøje sig for. Alt blev lagt til Rette og andre sat i Arbejde, og dog var han selv altid til Stede, hvor Kampen var haardest. Krigslykken har da ogsaa ofte fulgt ham, og mangen Sejrskrans har han oplevet at frydes ved. — Men med alt dette har man dog ingenlunde forstaaet hans Gerning. Bag ved det rastløse udadvendte Arbejde, bag ved Kampens Larm var der en forunderlig Stilhed. Hemmeligheden i hans — som i den store Apostels — Arbejde var *Bønnen*, den inderlige, vedholdende Bøn i Lønkamret, den kæmpende Bøn, hvor to og tre bøjer Knæ sammen i Jesu Navn. Der er mange Guds Børn, hvem Friis-Hansen har lært at bede. Bønnen var hans Arbejdes inderste Drivkraft, derfor ejede han en underlig Fred og Sejrsvished midt under Kampen.

Troens Bøn — thi skulde jeg nævne den Naadegave, der i særlig Forstand var hans, vilde jeg sige, det var *Troen*, ikke som den frelsende Tro, men som Paulus nævner den i Rækken af Aandens Gaver (1 Kor. 12, 9), som Herren taler om den i Ordet: „Hav Tro til Gud! Thi sandelig siger jeg eder, at hvo som vilde sige til dette Bjærg: løft dig op og kast dig i Havet! og ikke vilde tvivle i sit Hjærte, men tro, ham skal det ske, som han sagde“ (Mark. 11, 22—23). Friis-Hansen kunde tro alene, naar andre frygtede og tvivlede, og han kunde bringe andre til at tro. Det er mange dejlige Minder, vi gemmer om Kampe, hvor vi stred under Ordet: „Du store Bjærg for Serubabels Ansigt, bliv til en Slette!“

(Sak. 4, 7). Og Herren lod det ske, og vi har takket ham sammen.

Men denne Troens Kraft er den samme, som Paulus her i Brevet til Filippi kalder *Kristi Opstandelses Kraft*. Og det er Glæde i Herren, naar den lyser ud af vort Liv. Men det er maaske det mest opbyggelige ved Friis-Hansen: det var Sandhed for ham og i hans Liv, hvad han saa ofte udtalte: Guds Rige er en Virkelighed, ikke Ord, ikke Stemning eller kraftløse Tilløb. Den levende Frelser er en Virkelighed: hvor to eller tre er forsamlede i hans Navn, er han midt iblandt dem med sin Kraft. Hans genfødende Naade er en Virkelighed og aabenbarer sin Kraft i et nyt, helligt Liv. Hans Aands Gave er en Virkelighed og aabenbarer sin Kraft i, at Menigheden magter det, som Verden ikke formaar.

Men til de Ord i Filippenserbrevet: „at jeg maa kende ham og hans Opstandelses Kraft“ føjer Paulus endnu et: „og hans Lidelsers Samfund“. Og først deri naar vi ned til det dybeste i den hellige Glæde. For den naturlige Forstand maatte „hans Lidelsers Samfund“ komme før „hans Opstandelses Kraft“. Men det er netop Gudslivets Hemmelighed: først ved at faa Del i hans Opstandelses Kraft faar vi Kræfter til at dele hans Lidelsers Samfund. Og selve dette er den dybeste Naade: „at jeg bliver dannet til at ligne ham i hans Død“ (Fil. 3, 10). Derfor er det det helligste Sted i Apostelens Hjærteliv, vi betræder i de Ord: „Om jeg ogsaa ofres under eders Tros Betjening“; derved kommer han i det inderligste Samfund med sin korsfæstede Herre og „opfylder det, som fattes i Kristi Trængsler,“ og dette er den dybeste Glæde (Kol. 1, 24). Men *den* kendte vor bortgangne Ven som faa. De, der kendte ham ret, véd

nok, at der var ikke blot Arbejdsuro og Sejrglæde, nej, dybest inde bævede dette at kende Kristi Lidelsers Samfund. Ikke blot legemligt — thi han bar i Aarevis paa et svagt Legeme, svagere end vi tænkte — men fremfor alt aandeligt. Han havde en underlig Evne til at tage Lidelsen som sin Part baade i sin Kærlighed til de enkelte Sjæle og til de troendes Samfund, til vort Folk og vor Kirke. Og han kendte den Gudslivets dybe Løndom at søge sin *Glæde* deri.

Venner, denne hans Glæde er nu fuldkommet.

Men derfor kan han ogsaa føje til som Apostelen: „*Glæder eder med mig!*“ (Fil. 2, 18). Han har haft et lykkeligt, et herligt Liv — lad os glæde os med ham, Gud skal have Æren og Takken! Og han har faaet en skøn Død! Han fik Lov at leve til den Stund, da han saa Banneret hejst: Kirkesagens Fuldførelse, Planerne var gennemarbejdede og Vennerne rede til at tage Opgaven op i frejdig Tro. Menneskelig tænkt kunde vi have undt ham at opleve den Dag, da Kransen vajer fra Taget, og Slutstenen føres frem. Men kristelig set, hvor kunde han da skønnere og bedre gøre, hvad hans Hjærte som alle helliges higede efter: at lægge vore Kroner for Herrens Fod, end ved netop nu at gaa bort, for at Herren selv skal fuldføre Værket? Derfor er Guds Navn herliggjort og vil blive herliggjort ogsaa i dette, og vi vil, saa svært det end kan være, glæde os med ham.

Det Ord: „glæd eder med mig“ kan ogsaa oversættes: „ønsk mig til Lykke!“ Og det vil vi gøre med Tak til Gud for hans Liv og for hans Død; med Blikket vendt mod den store hvide Flok, med hvem han nu er kaldt bort fra Kampen til Sejren, vil vi synge ogsaa for ham:

O, tusindfold til Lykke da,
 at du var her
 saa tro især
 og drog med Sejr herfra!

Men Apostlen siger ikke blot: „glæd eder med mig,“ men ogsaa: „*jeg glæder mig med eder.*“ Og dette er maaske sværest for os at rumme i Sorgen. Han laa paa sit sidste Leje med et Smil paa Læben. Vi mente, det betød, at han troede paa at fortsætte sit Liv iblandt os. Men, Venner, det kunde vel ogsaa betyde, at han ønskede os til Lykke, glædede sig med os.

Naar vi samles her, er der vel ingen, som ikke føler den inderligste Deltagelse med dem, der er bøjet dybest i Sorgen: den Hustru, der har mistet saa god en Mand, den store Børneflokk, der har tabt saa stærk og velsignet en Fader, den gamle Moder, der først lærte ham at folde sine Barnehænder og siden har fulgt hans Livsgerning med Tak til Gud, men nu er for svag til at følge hans Støv til Graven, og den Søkendekreds, hvis Hjerter mere og mere forenedes med ham i hans Gerning. Herren give eder i Sorgen at erfare det mægtigt, at Guds Rige er den store Virkelighed. Denne Verden forgaar, og dette Jordeliv rinder hen lidt før eller senere, men Herren bliver, Guds Kærlighed slaar ikke fejl. Han give eder rigelig at erfare sin Opstandelses Kraft og sine Lidelsers Samfund, — saa ejer I midt i Sorgen den hel- lige Glæde, den evige Sejr!

Og vi, som hører til den videre Kreds af hans Venner og Medarbejdere, vi kan vel ikke andet end føle med Savnets Smerte, hvad vi selv, vor Kirke og vort Folk har mistet. Men ogsaa til os siger han: Glæd eder med mig — jeg glæder mig med eder. Guds Rige er den

store Virkelighed, som bliver. Herren har store Frelsestanker for os. Lad os i Tro og Bøn tage Opgaverne op og hist i Sejren og her i Kampen samles for den Herres Ansigt, hvis Navn er herliggjort og skal herliggøres i al Evighed! Amen.

— — —

Da derefter den mægtige Sejrssang „Den store hvide Flok“ havde fyldt det store Rum, bar Præsterne Kisten ud, mens vi sang „Herrens Venner ingensinde mødes skal for sidste Gang“. Paa Vejen over Kirkegaarden klang det: „Op dog, Zion! ser du ej“ —, ved Graven: „Min Jesus, lad mit Hjerte faa“ og „Krist stod op af Døde“ og som et sidste Afskedssuk: „Skriv dig, Jesus, paa mit Hjerte.“

VENNEMØDET I K. F. U. M.

Referat fortsat fra »Københavns Kirkesag« Nr. 21.

Samme Dag som Pastor Friis-Hansen blev begravet, samlede en større Kreds af Kirkesagens Venner fra By og Land til et Møde i K. F. U. M.s Festsal. Meningen med Mødet var, at man vilde søge at klare sig: „Hvad Gud vil sige os med det, som er sket“ og „Hvorledes kan hans Navn bedst æres“, samt at rette en varm og indtrængende Appel til alle Sagens Venner til at samle sig og kæmpe videre, til Sejren var vunden. De forskellige Emner indledes af Professor *Westergaard*, Pastor *Juhl* og Kammerherre *Barnert*, hvorefter en hel Række Talere fra By og Land havde Ordet. Ganske naturligt formede Mødet sig ogsaa som en Art Mindefest for den nys afdøde vældige Stridsmand for den store Sag. Vi hidsætter et kort Referat.

Efter Salmen „Staa fast, min Sjæl, staa fast“ indledede Kassekontrollør *Bangert* Mødet med Bøn.

Derefter talte Professor *Westergaard*. Han mindede om Begivenheden, der staar omtalt i Ap. Gern. Kap. 21, 8, hvorledes Menigheden i Kæsarea, da Paulus trods deres Bønner stod urokkelig fast paa at drage op til Jerusalem, hvor Lidelser, ja maaske Døden, ventede ham, tilsidst maatte sige: „Ske Herrens Vilje.“

Ogsaa vi maa, naar vore Forhaabninger brydes, sige: „Ske Herrens Vilje.“ Den Mand, hvis Jordefærd vi nys var til Stede ved, var med i Københavns Kirkesag fra først af, da nogle unge udvekslede Tanker om, hvorledes Kirkens Nødstilstand i København bedst kunde afhjælpes. Han var med i den med sit store Haab og sit rige, varme Hjærte, og han arbejdede for Sagen med en aldrig svigtende Energi.

For et Par Aar siden saa det saare vanskeligt ud, det var, som Kræfterne ikke vile slaa til. Vi siger Gud Tak for, at Friis-Hansen fik Lov til at se nye Forhaabninger dukke frem, at se Sagen komme ind i en sikker Gænge, ja Haab spire frem om Opfyldelse af hans stadi-ge Bøn: en stor aandelig Vækkelse over vor Hovedstad.

Vi vil ikke klage, men *se, hvad Herren vil os*. Han vil, at vi ikke skal blive trætte eller bange, men trøstigt stige op ad Skansen, til Sejren er vunden, saa vi kan sige, at Kirkens Nød raaber ikke mere til Himlen. Gud være med os og give sin Velsignelse til, at det maa ske!

Efter de 2 første Vers af „Kom Regn af det høje“ talte Pastor *Juhl* ud fra 2 Kong. 2, 9—14 om Elias og Elisa.

De oplæste Ord taler om en Skilsmisse, saaledes ogsaa her. Naturligt vilde det være at lade Taarerne rinde og give sig hen i Sorgen. Men vi er kommen sammen for at tale om, *hvorledes vi bedst kan ære Herrets Navn*.

Han siger selv: „Den, som ofrer Taksigelse, han ærer mig.“ Er der nogen Grund til det, maa det sandelig være, naar Kirkesagens Venner kommer sammen og takker Gud for, hvad han gav os i Friis-Hansen.

Nærmest ligger det for de Præster, der arbejdede i Kirkefondet, de lærte jo at forstaa, at de i ham havde en enestaaende Ven og Broder.

Dernæst æres Guds Navn, naar hans Vilje sker. Og det er ikke Guds Vilje, at det Arbejde skal lammes, fordi Friis-Hansen er gaaet bort. Vi er her for at tage Kappen op.

En enkelt kan muligvis ikke gøre det, men naar vi staar sammen og løfter i Flok, kan vi tage den op.

Friis-Hansen og Københavns Kirkesag var voksede saa nær sammen, at man ikke kunde nævne den ene uden i samme Aandedrag at tænke paa den anden.

Hvor elskede han ikke den Sag, og hvor var han *begeistret* for den! Hvor kunde det lyse for ham, naar Tanken kom om de sidste Sten, der skulde lægges!

Om vi ogsaa kunde faa Sagen saaledes lagt ind paa vore Hjærter, at vi med Begejstring kunde se det Øjeblik i Møde, da det store Maal var naaet.

Han *troede* paa den med den Tro, som flytter Bjerge. Kom man til ham i forsagte Tider og aabnede sit Hjærte for ham, forlod man ham aldrig uden at være fyldt med Frimodighed og rig Tro. Det er den Tro, vi maa have. Det gælder ogsaa for os at lægge alt paa Herren og saa stille os helt og fuldt til Herrens Raadighed.

Og saa til Slutning dette:

Naar man saa Friis-Hansen, lød det altid: „*Fremad!*“ Lad det ogsaa lyde nu, det store Fremad, som han havde faaet af Herren.

Efter at man havde afsunget de sidste Vers af „Kom Regn af det høje“, talte Kammerherre *Barner*:

Friis-Hansen er død! Overalt, hvor dette Budskab

havde lydt, havde Herrens Venner følt sig som lamslaaede. Ogsaa Taleren havde det fyldt med dyb Sorg, men da havde der lydt for ham et lille Salmevers af Brorson:

Hvad skal jeg sige? Mine Ord
vil ikke meget sige.
O, Gud, hvor er din Visdom stor,
din Godhed, Kraft og Rige.

Ja, kunde man ret tilegne sig dette se *Guds Visdom og Godhed* i alt, vilde mange Bekymringer gaa forbi, saa sandt vi er Guds Børn.

Hvor elskede vi den Mand! Særlig nu, da han er borte, føler vi det. Hvor er der dog tomt! Men da gælder det at huske paa *Guds Kraft*, den Kraft, som ogsaa Friis-Hansen øste af.

To Ting var det bleven ham klart, at Herrens Venner skulde samles om: først Københavns Kirkesag, som Friis-Hansen jo frem for nogen anden Sag satte sit Liv ind paa, men dernæst Omsorg for hans efterladte, ikke blot i timelig Henseende, det ogsaa, men først og fremmest bør vi aandelig talt slaa Kreds om dem i Bøn.

Vi ser, at Gud kan undvære os i sin Gerning, men han *vil* ikke undvære os, for han elsker os. Men naar han sender os sligt, er det for at ydmyge os, at han bedre kan bruge os, at vi kan se, at alt er af Naade.

Lad da os, som er knugede ned, nu rigtig tage fat, lad os hver især se ind i vort Hjærte for at se, hvad Herren vil med os, saa skal vi blive saadan knyttede sammen, at vi med Guds Hjælp kan tage de Opgaver op, som Herren har lagt for os.

Taleren sluttede med en inderlig Bøn for de efterladte, for Københavns Kirkesag, og om at Herren vilde samle sine Venner om dette, i Troskab at tage de Op-gaver op, som han lægger for dem.

Man sang derefter „Kristi Stridsmænd, ser I Mærket“, hvorpaa Grosserer *Adolph* oplæste Esajas 41, 8—20. Derefter fremdrog Præsterne *Fibiger*, *With* og *If-versen*, Murermester *Heilbuth* og Indremissionær *Moustgaard* forskellige Træk af Pastor Friis-Hansens Liv og knyttede hertil formanende og opmuntrende Ord.

Mange gode og styrkende Ord blev her sagt. Pladsen tillader kun at nævne et enkelt: Murermester Heilbuth mindede om det alvorlige Øjeblik, da den danske Hær trængtes stærkt i Slaget ved Isted, og vor udmærkede Stabschef, Oberst Læssøe, Landets Haab, faldt ved Angrebet paa Grydeskoven. Idet han faldt, raabte han til sine Folk: „Børn, lad mig ligge, men tag Skoven!“ Vi har ogsaa mistet en sjælden Stabschef, men er det ikke, som om vi endnu hører det fra hans Mund: „Venner, lad mig ligge, men tag København!“

Pastor *Ussing* sluttede Mødet med at minde om Kirkesagens Kærne: ikke de ydre Stenhuse, men Sjæles Frelse, et levende Menighedsliv og derigennem vor Folkekirkens aandelige Fornyelse. Gid dette Møde maatte blive et „Vækkelsesmøde“, der opflammede de Naadegaver, Gud har givet iblandt os, et Helliggørelsesmøde, hvor vi gav os mere udelt hen i Herrens Tjeneste, og et stort Bedemøde, der endte i „Lovsangsdalen“ (2 Krøn. 20), saa de, der var gaaet bort til Sejren, og vi, der stod tilbage i Sorgen og Kampen, mødtes i det store Halleluja.

Mødet sluttedes Kl. 7 med Tak og Bøn og Sangen: „O, tænk, naar engang samles skal“.

Saaledes endte denne bevægede Dag.

Men Kirkesagens Blad fortæller dog endnu, at straks efter Mødet samlede Biskop *Rørdam* Kirkefondets Forretningsudvalg til Drøftelse af de nærmeste Skridt til Arbejdets Videreførelse og til inderlig Bøn om at faa den rette Mand til Friis-Hansens Efterfølger. (Det blev Pastor *N. Juhl.*)

Men saa var der én Ting endnu, der maatte tænkes paa: Enken og den store uforsørgede Børneflokk.

Et Udvalg blev nedsat samme Dag bestaaende af Kammerherre *S. Barner*, Pastor *A. Busch* og Indremissionær *Moustgaard* samt fra Forretningsudvalget Gros-serer *Joh. V. Adolph*, Dr. med. *P. D. Koch* og Pastor *Henry Ussing*.

I deres Henvendelse til Menigheden om at sende en Kærlighedsgave til Minde om vor bortgangne Ven, betoner de, at de synes, at Sagen ordnes bedst og smukkest i Stilhed.

Stille og tyst strømmede da ogsaa Taknemmelighedsgaverne ind fra kendte og ukendte Venner Landet over, ofte ledsagede af rørende Udtryk for deres Kærlighed til Friis-Hansen; og i Løbet af kort Tid var der i al Stilhed samlet en saa stor Sum, saa hans Enke kunde have det daglige Brød uden Bekymring og faa sine Børn ført frem til den Opdragelse, de ogsaa ellers vilde have faaet.

MINDESMÆRKET.

Efter »Kristeligt Dagblads« Referat.

I det skønneste Sommervej med høj Himmel og smilende Sol afsløredes i Gaar Eftermiddags, den 14de Juni 1907, *Mindestenen* for Kirkefondets Sekretær, Pastor Friis-Hansen, ude paa *Vestre Kirkegaard*, hvor der, foruden afdødes Slægt, havde indfundet sig ikke faa Venner, hvoriblandt flere københavnske Præster, Medlemmer af Menighedssamfundene ved Kirkefondets Kirker og Diakonisser fra St. Lukasstiftelsen.

Højtideligheden aabnedes med Afsyngelsen af: „Se Nattens Timer svinde“, hvorpaa Medlem af Kirkefondets Forretningsudvalg, Professor *Westergaard*, besteg den lille Talerstol, der var rejst ved Siden af Graven.

Han vilde paa det københavnske Kirkefonds Vegne bringe en Tak til dem, der havde rejst det skønne Mindesmærke over vor afdøde Ven Friis-Hansen, og han mindede dernæst om det store Arbejde, denne gennem otte daadrige Aar af sit Liv havde udført til den københavnske Kirkesags Fremme. Han havde arbejdet endnu længere for denne Sag, idet hans Tanker havde kredset om den, før han blev Kirkefondets Sekretær; han saa klart, hvilken stor Betydning denne Sag havde

saavel for Hovedstaden som for hele den danske Menigheds Liv.

Og han udførte sin Gerning med sejrstærk Tro og en opofrende Selvfornægtelse, der tog hans Kræfter i den Grad, at havde den været mindre stor, havde han maaske været blandt os endnu.

Taleren fremdrog et Minde, der knyttede sig til et Brev, Friis-Hansen skrev paa sit Dødsleje, nogle faa og fordringsløse Ord, han skrev et Par Dage før sin Død i et Brev til Taleren, nemlig: *„Jeg ligger her, fuld af Naade og Fred.“*

Dette Ord er Udtryk for den dybe Hemmelighed, Friis-Hansen sad inde med, og som Verden ikke kunde begribe. Han havde Plads ved det evige Livs Kilder, og det gav ham Kræfter til at tage Kampen op, under en hvilken som helst Form, den end mødte ham, og Kraft til, da Dødens Time kom, at drage ind i „Immanuelns Land“.

Derfor var der ogsaa Velsignelse ved hans Gerning, fordi han vidste, hvad det gjaldt om, at det var udødelige Mennesker, der skulde frelses, det var *ikke de ydre Kirkemure, det gjaldt om at faa opført, men at faa opført en aandelig Bygning*; og det er ogsaa det, der har fundet Udtryk i disse faa og fordringsløse Ord, han skrev paa Dødslejet, disse Ord, der er saa forunderlig rige og rummer Nøglen til hans Liv, der viste, at han ejede det evige Livs Kræfter.

Gud give ogsaa os Naade til, at vi paa vort Dødsleje maa kunne sige det samme til vore Venner.

Derpaa faldt Dækket for Mindestøtten, der er en 5 a 6 Alen høj, rødflammet Granitsten, der er raat til-

hugget paa de tre og blankt poleret paa den fjerde Side.

Efter Afsyngelsen af Salmen: „Min Jesus, lad mit Hjærte faa“ talte Pastor *Holt* ud fra Ordet i Hebr. 12, 1:

„Derfor lader os, efterdi vi har en saadan Sky af Vidner omkring os, aflægge al Byrde og Synden, som lettelig overrasker os, og med Standhaftighed gennemløbe den os anviste Bane.“

Efter forud at have skildret en Række Vidner fra den gamle Pagt, der i deres Mund og i deres Liv havde aflagt en stærk Bekendelse om Tro, er det, at Hebræerbrevets Forfatter maner os til at aflægge al Byrde og Synden. Og den Sky af Vidner er siden da bleven forøget med mange, og der er ingen blandt os, uden vi føler os forvissede om, at vor hjemgangne Broder har faaet sin Plads i den Skare.

Og det Mindesmærke, der her er rejst, skal tjene til at minde os derom, og det skal opmuntre os og tilskynde os til at leve vort eget Liv i Kristus og i Guds Menighed saaledes, at vi med Standhaftighed kan gennemløbe den Bane, der ligger foran os.

Det ejendommelige for hin Sky af Vidner, der tales om, var, at de troede Herrens Forjættelser, selv om de undertiden lød ganske umulige, og de holdt fast ved disse Forjættelser i deres Liv og døde i Troen paa dem.

Og det var ogsaa det ejendommelige hos Friis-Hansen, hans urokkelige Tro paa Herrens Forjættelsers Sandhed, paa Herrens Trofasthed og Magt til at føre sit Rige til Sejr, selv om det gaar gennem den største

Modgang, og hans *stærke Tro paa Bønnen*, hvad ogsaa har fundet Udtryk i Mindestenen paa hans Grav

Det var ogsaa disse Ting, han talte om til os Præster og Kirkesagens Venner, naar vi samledes med ham; stedse var han fuld af Forvisning om Sandheden af Herrens Forjættelser og Tro paa, at Herren hører vore Bønner.

Der var intet, han var mere ængstelig for, end naar man i Kirkesagen begyndte at stole paa Hjælp fra udvortes Magter i Stedet for i Tro paa Herren at lægge Byrderne paa ham; lad det være en Formaning saavel til os Præster som til alle troende Mennesker.

Men det var ham ogsaa klart, at skulde vi med Rette forlade os paa Herren og lægge vore Byrder paa ham, skulde vi ogsaa aflægge Synden, i Bevidsthed om, at vi som troende Mennesker ikke er udenfor Fare, men at vi maa tage det alvorligt med vor egen Helliggørelse. Det gælder om for os, at vi staar i Helliggørelsens Kamp, og hans Eksempel skal ogsaa være os en Formaning.

Han tænkte dog ikke blot paa de troende, men ogsaa paa de store Masser, de mange, mange forhutlede Sønner og Døtre, der var kommen bort fra Faderhuset, og han brændte efter, at de kunde føres tilbage gennem Omvendelse og Tro, og denne Iver fortærede hans Kraft. Intet Offer var ham for stort, naar det gjaldt Synderes Frelse. Han havde det udvidede Hjærte, der kunde omfatte de mange Enkeltheder uden at tabe Overblikket over Helheden. Han havde en mærkelig Naadegave til at forstaa københavnske Præsters Gerning og følge deres Arbejde.

Men over Enkelthederne glemte han ikke Helheden,

hele den danske Menigheds Trivsel, og at det gjaldt om at være vaagen og staa rustet til at tage Kampen op mod de Fjender, der vil skade Livet. Han arbejdede uafslædig med Tanker og Planer, der gik ud paa, at Livet kunde fremmes, og at der maatte blive Sejer for Guds Riges Sag.

Lad os mindes alt dette med Tak til Gud, der gav ham disse Naadegaver.

Men vi skal ikke blot se hen til Friis-Hansens Minde. Om han end var et velsignet Redskab, saa var han dog kun et Redskab i Herrens Haand, men vi skal — i Fortsættelse af Teksten — se hen til ham, der er Troens Begynder og Fuldkommer, at ogsaa vi maa samles i den store Skare af Vidner derhjemme.

Umiddelbart derefter bragte Provst *Blume* to Hilsener, en fra *Kirkelig Forening for den indre Mission i Danmark* og en fra *St. Lukasstiftelsen*.

Paa den indre Missions Vegne skulde han paa Friis-Hansens Grav nedlægge en Krans, paa hvis Baand der stod de Ord, der i den gamle Pagt var brugt om Profeten Elias: „*Han helede Herrens Alter.*“

Det var en af de Gerninger, hvortil Herren brugte Friis-Hansen; han hentede Stene til de mange Kirker hvis Opførelse for en stor Del skyldes hans Virksomhed, og alle bærer de Vidnesbyrd om den Kraft, Iver og Kærlighed til Herren og hans Menighed, der drev denne Mand, hvis Navn er uudslettelig knyttet til dette Arbejde, der ogsaa er uadskilleligt fra Indre Mission.

Taleren skulde ogsaa bringe en Hilsen fra *St. Lukasstiftelsen*, hvis Forstanderinde vilde lægge en Krans paa Friis-Hansens Grav. Denne Stiftelse har meget at takke Friis-Hansen for. Der er maaske ingen, St. Lu-

kasstiftelsen skylder mere Tak end netop ham, og der var vel heller ingen, der var mere elsket blandt de Mennesker, som har deres Gerning der, end han.

Paa Kransens Baand staar Skriftens Ord Rom. 4, 20: „*Styrket i Troen gav han Gud Æren.*“

Det var paa et Tidspunkt, da det saa sort ud for hele St. Lukasstiftelsens Tilværelse, at Friis-Hansen traadte til med Tro paa Herrens Forjættelse, og han havde en mærkelig Evne til ogsaa at indgyde andre Tro. Men var han end med til at føre Lukasstiftelsen frelst ud af store Vanskeligheder, saa gav han Gud Æren, han forlangte intet for sig selv. Derfor har Gud nu ogsaa givet ham Ære, og en af de himmelske Sendebud har ført hans frelste Sjæl frem for Guds Trone, hvorfra det har lydt: „Vel, du gode og tro Tjener, du har været tro over lidet, jeg vil sætte dig over meget.“

Af de bedende Mennesker, Taleren havde kendt, var der ingen, hvis Bøn havde gjort et mere paalideligt, mere styrkende Indtryk paa ham, end hans Bøn. Det var, som gik der en elektrisk Strøm fra ham til os, der hørte derpaa.

Derfor vil hans Minde høre til de velsignede Minder inden for Herrens Menighed i Danmark.

Efter Afsyngelsen af Sangen: „Der faldt en Stjerne i Natten“ talte sluttelig Pastor *With*.

Ved Siden af de to nys omtalte Kranse ligger ogsaa en Krans fra den danske Præsteforening, hvis Stifter og første Formand Friis-Hansen var. Paa Baandet til denne Krans staar Ordet til Filemon 7: „*Vi har stor Glæde og Trøst af din Kærlighed, efterdi de helliges Hjerter er blevne vederkvægede ved dig, Broder!*“

Det var ikke Friis-Hansens Tanke, at den danske Præsteforening skulde være en Fagforening, hvorigennem Præsterne skulde opnaa større Magt og Indflydelse, han frygtede netop Præstevælde, men det skulde være en Forening til Fremme af mere Aand og Hellighed blandt Ordets Forkyndere, overensstemmende med det, der var hans særlige Indsats, idet han mere end de fleste har peget paa, at Guds Folk skal være et helligt Folk.

Det levede og aandede i hans Hjerter, og det var det, han havde at sige til Præster og andre, og naar vi staar her i denne Stund, er det et Vidnesbyrd om, at det ikke blot var Præster, han interesserede sig for; men han arbejdede for langt videre Kredse, som gennem Helliggørelsesmøderne.

Det er disse, der har vist ham deres Tak ved at rejse ham dette Minde. Og naar Taleren paa Helliggørelsesmødernes Vegne skulde aflevere dette til Friis-Hansens Hustru og Børn, vilde han minde om, hvad Jesus sagde, da Farisæerne vilde have, at Disciplene skulde høre op med deres Lovsang. Jesus sagde da: „Dersom disse tav, skulde Stenene raabe.“

Friis-Hansens Røst lyder ikke mere iblandt os, men hans Mindesten med hans Billede skal tale, og er der Stene, der kan tale, maa det være saadanne, som vi tænker paa ved Ordet, der lød til Moses: „*Mit Ansigt skal følge med eder.*“ Hans Ansigt havde en forunderlig Indflydelse, det lyste af Tro paa Herren, og det forjætter os om, at Herren skal ogsaa gaa med os.

Og det har vi Grund til at mindes, eftersom mørke og truende Skyer rejser sig, og Kirkesagen er ikke

endnu færdig. Herren skal gaa med os, han skal føre sin Menighed frelst gennem alle Farer.

Og Stenen skal tale om Bøn, saaledes som der henvises til Matt. 21, 22. Det var Bønnen, der var Aarsag til, at Troen var saa stærk hos ham, og den fortæller os, at det at bede er ikke at sige nogle Ord, men at give sig hen i den samme Selvhengivelsens, Selvopofrelsens og Selvfornægtelsens Aand, som han.

Og som Stenen er hugget ud af Klippen, skal vor Tro ligesom hans være hugget ud af Klippen Kristus.

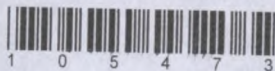
Og som den bærer *Korset foroven og Evighedens Ring forneden*, hvor der staar: „*Og Døden skal ikke være mere*“, taler den ogsaa om det store Haab, vi har.

Lad os derfor holde ud, at vi, der staar sammen i Striden, maa samles i den store, hvide Skare for Lamets Trone.

Derefter sang man: „Den store, hvide Flok“, og dermed sluttede denne lige saa enkle som gribende Højtidelighed.

DIS-Danmark

1 0 5 4 7 3